

**MUZAFFER İZGÜ'NÜN 1970-80 YILLARI
ARASINDA YAYINLADIĞI YEDİ ÖYKÜ
KİTABININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Canan SIRAKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

2018

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**MUZAFFER İZGÜ'NÜN 1970-80 YILLARI ARASINDA YAYINLADIĞI YEDİ
ÖYKÜ KİTABININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

(An Investigation of Seven Story Books Written by Muzaffer İzgü Published between 1970-80 in Terms of Values Education)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Canan SIRAKAYA

Danışman: Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ

Erzurum

Haziran, 2018

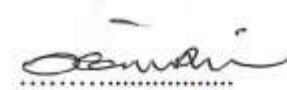
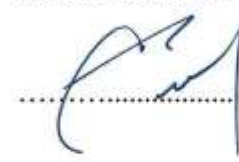
KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Canan SIRAKAYA tarafından hazırlanan “Muzaffer İzgü’nün 1970-80 Yılları Arasında Yayımladığı Yedi Öykü Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışması 25/06/2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türkçe ve sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalında Yüksek lisan tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Osman MERT
Atatürk Üniversitesi

Danışman: Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ
Atatürk Üniversitesi

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Cem Şems Tümer
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

23 Temmuz 2018

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR
Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Muzaffer İzgü’nün 1970-80 Yılları Arasında Yayınladığı Yedi Öykü Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

25 / 06 / 2018

Canan SIRAĞAYA

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca fikirleri ve önerileriyle beni yönlendiren, desteğini her zaman hissettiğim, her sıkıntıda yardımlarını esirgemeyen, çalışmamı tamamlamada büyük katkıları olan danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ'e, tez izleme komisyonumda bulunan Prof. Dr. Osman MERT'e, Doç. Dr. Cem Şems TÜMER'e ve Dr. Öğr. Üyesi Tacettin ŞİMŞEK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Canan SIRAKAYA

ÖZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MUZAFFER İZGÜ'NÜN 1970-80 YILLARI ARASINDA YAYINLADIĞI YEDİ
ÖYKÜ KİTABININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ
Canan SİRAKAYA

Temmuz 2018, 131 sayfa

Amaç: Bu çalışmada son dönem Türk edebiyatında üretkenliği ile dikkatleri çeken Muzaffer İzgü'nün 1970-80 yılları arasında yayımladığı yedi öykü kitabını değerler eğitimi açısından incelemek amaçlanmıştır.

Yöntem: Bu çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın araştırma alanını Muzaffer İzgü'nün belirlenen eserleri oluşturmaktadır ve bu eserlerdeki değerlerin tespitinde Schwartz Değer Ölçeği kullanılmıştır. Muzaffer İzgü'nün belirlenen yedi öykü kitabındaki değerlerin analizi sırasında da nitel araştırma çalışmasına uygun olarak içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu çözümleme çalışmaya konu olan eserlerin okunması, fişlenmesi ve tasnif edilmesi şeklinde yapılmıştır.

Bulgular: Schwartz Değer Ölçeği'nde 10 ana değer ve 57 alt değer bulunmaktadır. İncelenen öykülerde, 10 ana değeri ve bunlarla ilgili toplamda 44 alt değer boyutunu yansıtan ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir. 13 alt değer boyutu ile ilgili değer ifadesine rastlanmamıştır. Bunlar: Zevk, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak, eşitlik, güzelliklerle dolu bir dünya değeri, dünyada barış istemek, iç huzur, bağışlayıcı olmak, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, ılımlı olmak, dünyevi işlerden el ayak çekmek, toplumsal düzenin sürmesini istemek değerleridir.

Sonuç: Değer aktarımının sadece ders kitaplarına bağlı olarak yapılmasının mümkün olmadığı ve bu nedenle de değer bakımından zengin edebî kitapların okutulması izlenmesi gereken en doğru yoldur. Bu çalışmada da Muzaffer İzgü'nün incelenen öykülerinin değer bakımından zengin olduğu ve ortaokul 7. ve 8. sınıflarda eğitim gören öğrencilere okutulabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: değer, değerler eğitimi, Muzaffer İzgü, yedi öykü kitabı, Schwartz Değer Ölçeği.

ABSTRACT
MASTER THESIS
AN INVESTIGATION OF SEVEN STORY BOOKS WRITTEN BY MUZAFFER İZGÜ PUBLISHED BETWEEN 1970-80 IN TERMS OF VALUES EDUCATION

Canan SIRAKEYA

July 2018, 131 pages

Purpose: In this study, it was aimed to examine seven books of short stories published by Muzaffer İzgü, who attracted attention with productivity in Turkish literature in the last period, between the years 1970-80 in terms of values education.

Method: This study was conducted using qualitative research method. The research area of this work constitutes the works of Muzaffer İzgü and the Schwartz Value Scale was used to determine the values in these works. Content analysis and descriptive analysis methods were used in the qualitative research study during the analysis of the values of Muzaffer İzgü's seven story books. This analysis was done in the form of reading, tagging and sorting of the works subject to the study.

Findings: The Schwartz Value Scale has 10 main values and 57 sub-values. It has been found that, in the examined texts, there are expressions which reflect the 10 main values and the total of 44 sub-values related to them. No value expression has been found for the 13 sub-value dimensions. These are: pleasure, independence, being self-esteem, equality, value of a world full of beauties, seeking peace in the world, inner peace, forgiving, spiritual life, meaningful life, moderate, to take hold of worldly affairs, values.

Results: It is not possible to transfer the value depending only on the textbooks, and for this reason it is the right way to read the literary books which are rich in value. In this study, Muzaffer İzgü 's analyzed stories were found to be rich in value and reached the result that can be read to the students who are studying in the 7th and 8th grade of middle school.

Keywords: Value, Value education, Muzaffer İzgü, Seven short story books, Schwartz Value Scale.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM..... 1

Giriş	1
Araştırmanın Amacı	1
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	2
Araştırmanın Sınırlılıkları	3
Varsayımlar	4
Terim ve Tanımları.....	4
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar.....	4
Çalışılan Konu İle İlgili Kuramsal Çerçeve	6
Değer kavramı.....	6
Değer kültür ilişkisi.....	8
Değerlerin özellikleri ve işlevi.....	10
Değerlerin sınıflandırılması.....	11
Değerler eğitimi.....	13
Karakter eğitimi yaklaşımı.....	14
Değerler eğitiminde örtük program.....	17
Değerler eğitimi ve aile.....	19
Değerler eğitimi ve okul.....	20
Muzaffer İzgü'nün Yaşamı ve Edebi Kişiliği.....	25

İKİNCİ BÖLÜM 34

Yöntem	34
Araştırma Yöntemi	34
İncelenen Eserler	35
Veri Toplama Araçları.....	35
Verilerin Analizi	44

Güverlik ve Geçerlik Çalışması.....	44
-------------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....46

Bulgular ve Yorum	46
-------------------------	----

Muzaffer İzgü'nün Yedi Öykü Kitabındaki Değerlerin Mevcut Durumu İle İlgili Bulgular...	46
---	----

Güç değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.	46
---	----

Başarı değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.	53
--	----

Hazcılık değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.....	59
---	----

Uyarılma değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.	60
--	----

Özyönelim değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.	64
---	----

Evrenselcilik değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.	70
---	----

İyilikseverlik değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.....	74
---	----

Gelenekselcilik değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.	86
---	----

Uyum değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.	92
--	----

Güvenlik değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.	97
--	----

Ulusal değerler.	105
-----------------------	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....108

Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	108
----------------------------------	-----

Sonuç ve Tartışma	108
-------------------------	-----

Öneriler.....	110
---------------	-----

KAYNAKÇA.....112

ÖZ GEÇMİŞ118

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Schwartz Değer Ölçeği'nde Yer Verilen Değer Kodları ve Açıklamaları.....	39
---	----

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

Akt.	: Aktaran
BT	: Bando Takımı
çev.	: Çeviren
DB	: Dayak Birincisi
DHGB	: Deliye Her Gün Bayram
DP	: Donumdaki Para
G	: Gecekondü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Bu bölümde araştırmanın konusu tanıtılmış, problem tartışılarak tanımlanmış, ilgili alan yazına ait bir derleme sunulmuş, araştırmanın amaçları ifade edilmiş, araştırmanın önemi belirtilmiş ve araştırmaya dair önemli kavramlar açıklanmıştır.

Araştırmanın Amacı

İnsan ve insana ait özellikler, yüzyıllar boyu bilimin ilgilendiği ve araştırdığı konular arasında hatırı sayılır bir yer edinmiştir. Tarihin her döneminde “insan” hususu araştırmacılar arasında büyük bir merak uyandırmış ve farklı yönleriyle ele alınmıştır. Oldukça karmaşık yapıları çözmekte başarılı olan insanoğlu, kendisini tanımakta her vakit güçlük yaşamıştır. Bakınca hayranlık uyandıran, aklın en dâhiyane ürünleriyle doğayı büyük ölçüde zapt altına alan insan; kendi neslini kontrol etmede ve yönlendirmede ise bu başarıyı tekrarlamakta oldukça zorlanmıştır. Bilimsel ilerlemede büyük mesafe alan insan, ne yazık ki bu gelişimi hep olumlu yönde kullanmamış ve tüm dünyadaki canlılardan en vahşisi olma sıfatını hak edecek türlü facialara da sebep olmuştur. Peki, bu vahşetlerin temelinde yatan asıl sorun neydi? İnsan, sadece maddi ve fiziki bir unsur olarak mı yaratılmıştır? İnsanı bir madde olarak ele almak ve onun sadece fizyolojik ihtiyaçlarına yönelmek ne kadar doğrudur? Bu soruların negatif yönde cevaplanmasında en önemli argümanı oluşturan unsur şüphesiz “değer” kavramı olacaktır.

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişme ve değişimler insanları etkilemekte ve toplumun temel taşlarından biri olan değerlerin sarsılmasına sebep olmaktadır. Saygı, sevgi, hoşgörü, adalet, çalışkanlık gibi değerler hızla önem kaybetmekte; bencillik, tembellik, saygısızlık ise insanlar arasında hızla yayılmaktadır. İnsanımız manevi değerlerden uzaklaşarak maddi tutkularının esiri olmaktadır. Tüm bu yaşanan olumsuzluklara rağmen toplumun devamı için değerler gelecek nesillere aktarılmalıdır. Burada öncelikli olarak en büyük sorumluluk aileye düşmektedir. Çünkü aile, çocuğun sosyalleştiği ve ona değerlerin sunulduğu yuvadır. Şirin (2012)’e göre geçmişten gelen değerleri benimseyen ve bu değerleri günümüz koşullarıyla yeniden harmanlayarak yeni nesillere aktarmaya çalışan en küçük sosyal birim ailedir (s. 87).

Ailede başlaması gereken bu eğitim, çocuğun yaşadığı diğer sosyal çevre tarafından da desteklenmeli ve bilhassa eğitim öğretim kurumlarında devam etmelidir. Millî Eğitim Bakanlığı yaptığı çalışmalarla değerleri ders kitaplarındaki konular içine serpiştirerek, çocukları ve

gençleri yetiştirmektedir. Ne var ki sadece ders kitaplarındaki metinler yardımıyla değerleri çocuklara ve gençlere kazandırmak her zaman mümkün olmayabilir. İşte bu noktada edebiyat devreye girmektedir. Öğretmenler öğrencilerini ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda kitap okumaya yönlendirirler. Öğretmenlerin öğrencileri kitap okumaya yönlendirirken dikkat etmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Eğitimin en önemli hedeflerinden birinin de kültürel aktarım olması kitapların değerlendirilmesinde çok sayıda ölçüte ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Bu ölçütler kitapların görsel ve içerik olarak öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu, toplumsal değerlere uygunluğu, eğitim-öğretim programlarında yer alan kazanımlarla eş değerliliği vb. şeklinde sıralanabilir.

Bu araştırmanın amacı Muzaffer İzgü'nün eserlerindeki değerlerin eğitsel yönden sorgulanarak, çıkan sonuçların eğitim açısından uygunluğunu tespit etmektir. Bu araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın ilk bölümünde yazarın eserlerinde oluşturduğu değerler ve bu değerler arasındaki çatışmalar belirlenecektir. İkinci bölümde ise Muzaffer İzgü'nün eserleri incelenerek, belirlenen değerlerin eğitim yönü üzerinde durulacaktır.

Bu çerçevede çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmış ve sonuçlar doğrultusunda öneriler sunulmuştur:

1. Muzaffer İzgü'nün öykülerinde hangi ahlaki değerler ön plana çıkmaktadır?
2. Muzaffer İzgü'nün öykülerinin Türkçe Öğretim Programı çerçevesinde değerler eğitimi açısından önemi nedir?
3. Muzaffer İzgü'nün öykülerinin çağımız değerleri açısından olumlu ve olumsuz yönleri neleridir?
4. Muzaffer İzgü öykülerinde değerler çatışması oluşturmuş mudur?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Değer, ilk insanın dünyaya ayak bastığı andan itibaren var olan, sosyal bir varlık olan bireyin hangi davranışları sergileyeceği ya da sergilediği hangi davranışlardan kaçınacağı konusunda onu bilgilendiren ve toplumun gelecekte var olmasını sağlayan davranışlar bütünüdür. Değer kavramı insanlığın başlangıcından itibaren vardır ve kaynak bakımından dinî ve beşerî özellik taşır. Değer öğretiminde ise toplumun temel taşı olan ailede anne babalara; çocukların bilişsel ve duyuşsal anlamda gelişimine katkı sağlayan okullarımızdaki öğretmenlerimize çok büyük sorumluluklar düşmektedir.

Değerler kazanılırken bireyin şahsi çabası oldukça azdır ve bu değerler yaradılışın bir sonucu olarak bireyde var olur. Bazı değerlerin kazanılması için ise aile, okul, din gibi sistemli yapılar tarafından hazırlanan ve belirli bir süreç icap ettiren eğitim gereklidir. Bunun ötesinde

ise kişi zihinsel olarak yetkin bir seviyeye geldikten ve kendi hayat anlayışını oluşturduktan sonra değer analizi yapıp kendi değerlerini, kendi iradesiyle seğebilir. Bu değer oluşturma sũrecinin de utesinde kişinin kendini oluşturan, onu toplum içinde ız bir statũye kavuşturan, ulaşmak istediği menzilin yapı taşlarını oluşturan değerler de vardır ve bu değerlerin kazanılması için bireyin bilişsel birikiminin yanında duyuşsal birikiminin de belirli bir aşamaya gelmiş olması, başka bir deyişle ham olan insanın artık pişmesi gerekir.

Gũnũmũzde biręok alanda yaşanan hızlı gelişme ve değişmeler dũnyayı global bir kũy hũline getirdi. Sonuçta bu duruma ayak uyduramayan ve hızla değerlerinden uzaklaşan bireyler ve toplumlar oluşmaya başladı. Bu değişime ayak uydurabilecek ve değerlerine sahip ıkacak bireyler yetiştirmek için eğitime ęok bũyũk sorumluluklar dũřmektedir. Eğitim yoluyla geğmişten gelen değerler gũnũmũz koşullarıyla harmanlanarak bireylere kazandırılırsa o zaman başarıya ulaşılmış olur. Bu sũreęte Millĩ Eğitim Bakanlığı ders kitapları aracılığıyla bireylere değerleri kazandırmak adına ęalıřmalar yapmaktadır. Őlkemizde uygulanan eğitim sisteminde bazı dersler yoluyla değer aktarımı yapılmaya ęalıřılmaktadır: Tũrkęe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Din Kũltũrũ ve Ahlak Bilgisi. Ancak bu dersler içerisinde Sosyal Bilgiler Őęretim Programı'nda değerlere eğitimine ızel bir başlık ağılmıştır. Tũrkęe Dersi Őęretim Programı'nda ise değerler eğitimiyle ilgili ayrı bir başlığa rastlanmamaktadır ve değerler temaların altında yer alan metinlere serpiştirilerek ertzũk bir ۆęrenme geręekleřtirilmektedir.

Çocuk ilk doğduğu andan itibaren dil ile tanışır, onunla haşır neşir olur değerleri dil aracılığıyla ve yaşantı yoluyla ۆęrenir. Ders kitaplarının ve ۆęretim programlarının yeterli olmadığı noktada edebĩ eserler devreye girmelidir. Bu nedenle evde anne babalar okulda ise ۆęretmenler ęocuklara kitap okuma seçme ve değer aktarımı konusunda rehberlik etmelidirler.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu ęalıřma;

-Muzaffer İzgũ'nũn 1970-1980 yılları arasında kaleme aldığı yedi ۆykũ kitabı ile sınırlıdır ve incelenecek kitaplar şunlardır:

Gecekondur (1970),

Bando Takımı (1975),

Donumdaki Para (1977),

Dayak Birincisi (1979),

Deliye Her Gũn Bayram (1980),

Her Eve Bir Karakol (1980),

Sen Kim Hovardalık Kim (1980).

Varsayımlar

Bu çalışmada;

- Nitel bir araştırma olan bu çalışmanın evrenini Muzaffer İzgü'nün 1970-1980 yılları arasında yazdığı Bando Takımı, Dayak Birincisi, Deliye Her Gün Bayram, Donumdaki Para, Gecekondur, Her Eve Bir Karakol, Sen Kim Hovardalık Kim adlarındaki yedi eserle sınırlandırılmıştır.
- Hazırlanan veri toplama araçlarının çalışmanın amaçlarına uygun olduğu varsayılmıştır.

Terim ve Tanımları

Schwartz Değer Ölçeği: Schwartz'ın (1992: 1994) 57 maddeden oluşan değerlerle ilgili geliştirdiği ölçek, "*Schwartz Değerler Ölçeği*" adıyla tanınır. Geliştirilen bu ölçekte yer alan dört üst boyut (özaşkınlık, yeniliğe açıklık, muhafazacı yaklaşım ve özgenişletim) ile bunları oluşturan on altı değer (başarı, evrensellik, geleneksellik, güç, güvenlik, hazcılık, iyilikseverlik, özyönelim, uyarılım, uyuma) boyutundan oluşur. Söz konusu on değer boyutu ise tanımlayıcı hedefleri doğrultusunda oluşturulan 57 alt madde içerir.

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Muzaffer İzgü'nün eserlerinin değerler bakımından incelendiği görülmektedir; ancak 1970-80 yılları arasında kaleme aldığı eserleri üzerine bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Araştırmacılar çalışmalarında genellikle değer tanımı, özellikleri, işlevi, değer sınıflandırılması; ayrıca değer felsefesi, değer sosyolojisi, değer psikoloji ve diğer disiplinlerle ilişkisi üzerinde durmuş ve eserlerdeki bulguları bu kavramlar üzerinden açıklamaya çalışmışlardır.

Akyüz (2014), "*Muzaffer İzgü'nün Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi*" adlı doktora çalışmasında 88 kitabı içresinden 30tanesi rastlantısal olarak seçilerek tasarım ve resim, konu- kurgu, izlek- tema, çevre, iletiler, karakter, dil ve anlatım ile yazınsal ve eğitsel özellikler olmak üzere ekiz ayrı kategoride incelenmiştir. Tasarım bakımından incelenen kitapların çocukların seviyesine uygun olmadığı, resimler bakımından da klişe sayılabilecek çizimlere yer verildiği görülmüştür. Eğitsel yönden bakıldığında yazarın insancıl ve evrensel değerleri kullandığı; dil ve anlatım yönünden ise çocukları okuyabileceği düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Arık (2001) "*Cumhuriyete Kadarki Türk romanında Değerler Çatışması*" isimli doktora tezi çalışmasında on dokuzuncu yüzyıl ile birlikte Batı edebiyatından etkilenen Türk

edebiyatının Batılı değerlerle de tanışmaya başladığını belirtmektedir. Arık bu dönemde yaşanan savaşların ve bu savaşların sebep olduğu ekonomik sıkıntıların toplumu ayakta tutan değerleri etkilemeye başladığını ve Türk insanını değerler çatışmasına sürüklediğini belirtmektedir. Bu sebeple dönemde kaleme alınan eserlerin bu çatışma unsurlarını eserlerine bazen konu bazen de tez olarak kullandıklarını tespit etmiştir. Araştırmacı romanlarda yer alan çatışma unsurlarını kategorilere ayırarak (ahlâkî, sosyal, siyasî, dinî, estetik ve iktisadî) elde ettiği sonuçları yüzdelik dilimlerle yansıtmıştır.

Dumanlı Kadızade (2015) “ *Billur Köşk’ün Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*” isimli çalışmasında masallarda yer alan değerlerin toplumsal etik kuralları açısından incelemesini yapmıştır. Araştırmacı kitapların çocuğun ahlak yönünden gelişiminde çok önemli etkisinin olabileceğini savunmaktadır. Bu değerlerin yaşadığı topluma uyum sağlayabilen, kültürel ve evrensel ahlak kaidelerine bağlı, topluma yabancılaşmayan ve ötekileşmeyen, sorunlar karşısında mantıklı çözümler üretebilen bireylerde var olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda yazar okullarda ana dil eğitiminde kullanılacak metinlerin seçiminde Türk Edebiyatı’na ait metinlerin kullanılmasını önermektedir.

Güven (2014), “*Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi*” isimli makalesinde yaptığı analiz sonuçlarına göre *Gülistan ve Bostan* isimli eserlerde yer alan değerlerin başında hoşgörünün gelmekte olduğunu belirtmiştir. Güven (2014), *Gülistan ve Bostan* adlı eserlerde ulusal değerlerin neredeyse hiç işlenmediğini tespit etmiştir.

Köse (2011) “Muzaffer İzgü’nün ‘Anneannemin Akıl Almaz Maceraları’ Serisinde Eğitsel İletiler” adlı yüksek lisans tez çalışmasında yazarın on yedi kitabında bulunan seksen öyküyü inceleyerek, hikâyelerde yer alan eğitsel iletileri tespit etmeye çalışmıştır. “Anneannemin Akıl Almaz Maceraları” serisinde sevgi, saygı, fedakârlık, çalışkanlık, okuma sevgisi, hayvan ve doğa ve aile sevgisi, gelenek ve göreneklere bağlılık, çevreye duyarlılık vb. eğitsel iletinin incelenen eserlerde tespit edilmiştir.

Kumbasar (2011) “Muzaffer İzgü’nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı’ndaki değerler temel alınarak yirmi beş değer yer aldığı bir liste oluşturarak yazarın 1971-2003 yılları arasında yayımlanan on iki romanı incelemiş, değerler tespit etmeye çalışmıştır. Araştırma sonunda romanlarda en çok sevgi değerine rastlanılmıştır. Sevgi değerini sırasıyla saygı, yardımlaşma, çalışkanlık ve temizlik izlemiştir. Alçakgönüllü olma değeri romanlarda hiç tespit edilmemiştir. Eserlerde barış, tutumlu olma, bilimsellik ve cesur olma gibi değerlere daha az yer verildiği görülmüştür. Ancak romanlarda değer eğitimi

açısından olumsuz örnek teşkil edecek bazı bulgulara da rastlanmıştır. Bunlar: sigara ve içki içilmesi ve argo tabirlere sıkça yer verilmesidir.

Literatürde değerle ilgili yapılan çalışmalardan bahsedilecek olursa bunlar içinde en çok dikkati çeken en önemli çalışmalardan biri Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından yapılmıştır. Schwartz tarafından geliştirilmiş olup kültürler arası geçerliliği saptanmış olan değerler ölçeği, 183 Türk öğretmene uygulanmasını içeren çalışmayla öğretmenlerin aile tanımlamaları ve dinsel eğilimlerinin değerle ilişkisi incelenmiştir ve bu araştırmada Schwartz Değer Ölçeği'nin Türk kültürüne uygun olduğu ve Türk kültüründe yer alan değerlerin de bu ölçeğe eklenebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Özaslan (2012), “*Muzaffer İzgü'nün Çocuklara Yönelik Öykü ve Romanlarında Eğitsel İletiler adlı*” yüksek lisans çalışmasında incelenen kitaplarda herhangi bir sosyal iletiye rastlanmadığı; ancak Muzaffer İzgü'nün ilköğretim 1. ve 2. Sınıf öğrencilerine yönelik yazdığı 10 hikâye kitabında 49 eğitsel ileti; ilköğretim öğrencilerine yönelik yazdığı 10 romanda ise 51 eğitsel iletinin bulunduğu belirtilmiştir. Tespit edilen eğitsel değerler ise şunlardır: Kurallar, kendini ifade etme, iletişim, ilişkiler, değer/ tutum/ davranış, çevre vb.

Çalışılan Konu İle İlgili Kuramsal Çerçeve

Değer kavramı.

Değer, pek tabii ilk insanın dünyaya ayak basmasından itibaren günümüze kadar oldukça mühim bir olgu olarak varlığını sürdüröğelmiştir. Dönem dönem, kimi toplumlar değerlere sıkı sıkıya bağlanmışken; kimi topluluklar değere tamamen sırtlarını dönmüşlerdir. Değer, tarihin her döneminde canlı bir unsur olarak varlığını sürdürmüş, zaman zaman sahip olduğu dinamiklerin etkisiyle farklı sonuçlara sebep olmuştur. Aile, okul ve din gibi kurumlarda bir şekilde değer ve değere ait nitelikler aktarılmaya ve sonraki kuşaklara kazandırılmaya çalışılmıştır. Lakin değer konusu sistemli olarak, bilimsel ve akademik perspektifte henüz ele alınmaya başlanmış, yeni bir konudur. Son yıllarda pozitif bilimlerde büyük bir ilerleme kaydeden insanoğlu, kendini tamamlamayı başaramayıp bir şeylerin eksik olduğunun veya giderek eksildiğın farkına varmış ve bu eksikliğın kaynağın “değer” olarak gördükten sonra bu kavram üzerine yoğunlaşmıştır. Peki, “değer” kavramı tam olarak neyi ifade ediyor, özellikleri nelerdir, ne işe yarar, nasıl sınıflandırılır, araştırmacılar değer hakkında neler söylemiş ve onu nasıl kategorize etmiştir?

Türk Dili Kurumunca yayımlanan Türkçe Sözlük'te değer (2011, s. 607), “*Bir ulusun sahip olduğu sosyo- kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerin bütünü*” olarak tanımlanmıştır. Değerler eğitimi alanından geliştirdiğı ölçek ile dikkatleri çeken Schwartz (1992) ise değeri,

“İnsanların toplumdaki diğer bireyleri ve karşılaştıkları olayları değerlendirmek, bunlar karşısında yapacaklarına karar vererek bunu uyulması gereken kural durumuna getirmek için kullandıkları kriterler” olarak tanımlarken; Amerikalı Psikolog Rokeach (1973) ise, *“Belli bir davranış biçimi ya da uzun süreli kişisel inanış”* olarak tanımlamaktadır (Akt., Güven, 2014, s. 507).

Türkiye’de değerler konusunda çok sayıda çalışma yapan sosyal psikolog Güngör (2000, s. 28) değeri, *“Bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç”* olarak tanımlamıştır. Değerler içerisinde var olan kuralların öğrenilmesi ve benimsenmesi, toplumun bir parçası olan bireyin sosyalleşmesiyle mümkün olmaktadır. Sosyalleşmeden kastedilen ise insanın biyolojik bir varlık olmasının ötesinde toplumsal bir varlık olması ve toplumu benimseyen ve toplum tarafından benimsenen bir üye hâline gelmesidir.

Akbaş (2004) ise değeri, *“Sosyal bir varlık olan bireyin sosyal çevresiyle etkileşimi sonucunda özümsemişi ve davranışlarına şekil veren belirli kurallar”* olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, değerlerin bireysel olduğunu; güdü, karar verme, tutum, inanç, gereksinim gibi kavramların ağır bastığını ortaya koymaktadır. Toplum tarafından kabul edilen ve benimsenen değerler ise, toplum için en gerekli, en faydalı olarak kabul edilen şeylerdir; ancak bunlar zamanla değişikliğe uğrayabilir. Bu nedenle değerler durağan ve herkes tarafından aynı şekilde algılan ve yorumlanan bir kavram değildir (Akbaş, 2004, s. 45).

Soyut bir kavram olan değeri daha iyi bir anlatımla tanımlayabilmek için araştırmacılar değerlerin bireysel ve toplumsal işlevlerine yer vererek somutlaştırma yapmaya çalışmış, neyin değerli olduğunu belirterek betimsel bir tanımlama yapmış ya da değerleri; inanç, standart, tutum ve ölçüt gibi çeşitli kavramlara benzetmiştir Bu nedenle değer kavramı, ekonomi alanı için kıymeti, estetik alanı için güzelliği, ahlak alanı içinse iyiliği belirleyen ölçüdür (Kaymakcan ve Meydan, 2014, s. 24).

Değer; araştırmacıların üzerinde çokça tartıştığı, birçok tanım yaptığı; ancak ortak bir uzlaşmaya varamadığı bir kavramdır. Tüm bunlarda ortak nokta şudur: Değer soyut bir kavramdır ve insanın daha ziyade duyuşsal yönüyle alakalı olması hususu ön plana çıkarılmıştır. Değer, her ne kadar bu yönleriyle göze çarpsa da bize göre insan hayatının maddi ve manevi yönlerini de kapsayan daha genel bir olgudur. Nasıl ki fizyolojik ihtiyaçlar hayatın devamında gerekliyse ve insanlar mecburen bu ihtiyaçları karşılamayı bir şekilde öğreniyorlarsa; manevi ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların giderilmesi de hayatın işleyişi için muhakkak gereklidir. Hayatı işleyen bir çarka benzetirsek; bu çarkı döndüren dişlilerden biri maddiyat, diğeri de maneviyat yani değerlerdir. Örneğin; bir kişinin yemek yemesi maddi bir eylemse de büyüklerden sonra yemeğe başlamak veya yemekte müsrif olmamak, bu eylemi

diğer canlılardan ayırarak insana özgü kılan ve konunun değerle alakalı kısmını oluşturan manevi unsurlardır. Bir önceki satırda da değindiğimiz gibi en genel tabiriyle değer, insanın eşref-i mahlûkat olmasının ve aklının bir sonucu olarak onu diğer yaratılmışlardan ayırıp üstün kılan her türlü özellik, edinim veya davranışlar olarak tanımlanabilir.

Değer kültür ilişkisi.

Kavram alanı olarak oldukça geniş olan kültürün tanımlanması konusunda bir o kadar farklı görüş söz konusudur. Kaplan’a göre kültür, “ *musikî, resim, dans, mimari gibi sanatları, aile ve hukuk sistemlerini, çalışma tarzını, üretim, tüketim ve ulaşım şekillerini içermektedir. Fertleri aşan, fertlere şekil, yön ve şahsiyet veren bir varlıktır ve Alman filozof Hegel, buna “objektif geist”= “maddeleşmiş ruh” adını vermektedir*” (Kaplan, 2015, s. 26). Tezcan (1997, s. 16) ise, “insan davranışlarının öğrenilen yönü olarak görür kültürü. Özel bir kültürden söz ettiğimizde, o toplumdaki insanların toplum olarak paylaşılmış yaşam biçimleridir ve onların duygu, düşünce ve hareketlerinden oluşan kalıplardır. Maddî olabileceği gibi (konutları, giyimleri kullandıkları araç gereçler vb.); manevî öğeleri (din, hukuk, sanat, dil, gelenekler vb.) de kapsar.”

Kültür, toplum içerisinde yaşayan insanı çevreleyen, onu kuşatan, bireyin toplum içerisinde yaşamasını mümkün kılan, bireyin toplumsal yaşamı için gerekli olan bilgi, teknoloji, örf, adet, gelenek, görenek, sosyal norm, davranış, inanç ve tutumlarından oluşmuş bir örgüdür. Köksal’a göre "ekin, insanı saran birtakım bilgilerin (bilim, teknik) insanlar arası davranışların, tutumların, öğretilerin, gelenek, görenek, örf ve adetlerin, inançların, kurumların (din, felsefe, sanat, töre) tamamından örülü bir yumaktır" (Köksal, 2003, s. 81).

Tüm bu tanımlamaların öncesinde kültür kavramının kökeni ile ilgili olarak kabul gören yaygın görüşe göre Latince “cultura” sözcüğünden türemiş olan kültür kavram işaretinin Türkçe karşılığı “ekin”dir. Bugün kültür olarak tanımlanan içeriğin ekin ya da ürün kökeninden gelmesi, bir yaşam biçimine işaret etmektedir. Bu yaşam biçimi, tarihsel süreç içinde tarım ekonomisine denk gelmektedir (Doğan, 2008, s. 10).

Gelişim aşamalarına göre farklı seviyeler olan toplumlar kendilerine özgü bir anlayışla insan yetiştirmeye çalışmaktadırlar. Bu süreçte, toplumsal anlayışa uygun bireyler yetiştirmek için kullanılacak en temel kurum eğitimidir. Eğitime yön veren ise kültürdür. Her toplum kendi özünü, kültürünü koruyarak varlığını devam ettirme isteğinde olduğundan, bu özün korunmasında eğitim öne çıkmaktadır. Günümüzde eğitimin en önemli işlevi koruma, değiştirme ve geliştirme işlevidir. Eğitim, bir taraftan toplumun sahip olduğu çeşitli bilgileri

korurken diğ er taraftan da bunları sistemli bir şekilde geliştirerek kullanılacak h ale sokar (Akyüz, 1991, s. 157).

Eğitim, geçmiş tecrübe ve birikime dayanarak geleceği görmek ve planlamak, aynı zamanda geçmişteki birikimi gelecekte daha kullanışlı h ale getirebilmektir. Geçmişteki birikim en kapsamlı biçimde kültürde kendini gösterir. “Din, hukuk, devlet, ahlak, bilim, dil edebiyat, sanat, ekonomi ve teknik vasıtalar kültür objeleridir ve nakledilebilir m lkiyetlerdir. Kültür olgusu olmanın kıstası, onlara sinmiş olan değerlerin toplumun  yeleri tarafından geçerli kabul edilmesidir. Bu geçerlilik talebi ve gereği toplumun sonraki kuşaklarını da kapsar. Dolayısıyla yansıyan ya da nakledilen şey, aslında ‘değerler’dir” (Köktürk, 2006, s. 274).

Eğitimin amaçları arasında yer alan toplumun değer yargılarının bir sonraki nesle aktarılması, programların hazırlanması ve bu değerlerin aktarılması konusunda eğitimciler önemli rol oynamaktadırlar. Bu sebeple hangi değerlerin aktarılacağı, ne şekilde aktarılacağı, eğitimcilerin bunu gerçekleştirirken nasıl davranacağı belirlenmelidir. Değer eğitiminin de temel konularından biri hâline gelen ve üzerinde önemle durulması gereken nokta, hangi değerlerin aktarılacağı konusudur. Bu konuda öncelikli olarak yapılması gerekenlerden biri, eğitim yoluyla bireylere kazandırılacak olan değerlerin kültürel birikim içerisinde aranmasıdır. Nitekim “değerler, toplumun tarihî birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören; toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören; korunan kabullenilmiş ve inanışlardır. Değerler ve normlar, kültürel kimliğin şekillenmesinde etkili olan kültür unsurlarıdır” (Tural, 1992, s. 29). Dolayısıyla değer, “kültür” kavramıyla da yakından ilgilidir.

Dil ile kültür arasında sıkı bir ilişki vardır. Kültürel yapıdan beslenen dil, manasını kalıcılığının da sağlandığı metinlerde bulur. Dolayısıyla dilin canlılık kazanması, zengin ve güçlü bir şekilde kullanım imkânı bulması ve taşıdığı değerleri aktarması yoluyla metinler de k lt rl r arası iletişimi sağlayan unsurlar içerisinde yerini almaktadır. Kültür yapısı içerisinde üretilen “sanatsal formlar bir kere üretilmekle bir kuşaktan diğerine kalan miras hâline gelir. Bu miras yüzyılları kapsayabilir. Her  ağ geçmişteki formlardan bazılarını devralır ve gelecek çağlara aktarır. Bu devralma ve aktarımın en canlı kanıtı dilde görülür. Dilin keşfedilen ifade imkânları, bireyler onları kullandığı ölçüde canlılığını sürdürür ve dil yapısının zenginleştirici bir unsuru olur. Dilsel  r nler, kültürel hafızanın anlam bakımından yoğun ögeleri, o toplumun yaşanmış deneyimlerini üzerinde düşünmek ve yol g stericiliklerinden yararlanmak üzere, muhafaza eder.” (Köktürk, 2006, s. 280).

Edebî metinler, sanat zevki ve anlayışıyla kültür değerlerini hayatın gerçekliğinden hareketle somutlaştırır. Bunlar, insanın estetik zevkinin gelişmesine ve mensubu bulunduğu

toplumun değerlerini benimsemesine hizmet eder. Ayrıca bireylere edebî metinler aracılığıyla estetik zevk kazandırmanın yanında onların, tarihî akış içinde Türk kültürünü, düşüncesini ve zevkini metinlerde belirlemeleri; bunların edebî metinlerle nasıl ifade edildiklerini sezmeleri; mahallî ve yerli olandan evrensel olana açılacak bilgi ve becerileri kazanmaları beklenmektedir (Kurudayıoğlu ve Çakıcı, 2013, s. 48).

Bireyin sadece bilişsel ya da bedensel yönünün geliştirilmeye çalışıldığı ve duyuşsal yönünün imal edildiği eğitim sürecinin pek çok sorunu da beraberinde getirdiği araştırmacılar tarafından kabul edilmiştir. Toplumsal düzenin devamını sağlamak ve toplumu gelecekte var etmek amacıyla kültür aktarımına ve değerler eğitime önem verilmesi gerekmektedir.

Değerlerin özellikleri ve işlevi.

Değer, araştırmacılar tarafından çokça tartışılan, ortak bir uzlaşmaya varılamayan bir kavram olmakla birlikte yapılan tanımlara bakıldığında hepsinin ortak özelliği, insanların duygu, düşünce ve inançlarını etkileyerek bireylerin ve toplumların davranışlarını yönlendirmede önemli bir etken olarak görülmesidir. Değerlerin seçiminde ve onaylanmasında belirli ilkeler vardır. Belirli değer gruplarının (sosyal, ahlakî, dinî, siyasî, estetik vb.) varlığı hakkında ortak bir görüş olmasına rağmen, değerlerin seçilmesinde kullanılan ilkeler ve ölçekteki dereceler üzerinde anlaşma yoktur. Schwartz ve Bilsky (1987), çeşitli kuramcılarının üzerinde anlaştıkları özelliklerden yola çıkarak değer özelliklerini şu şekilde sıralamışlardır:

- Değerler mantıksal nitelik taşımayan tümüyle duygusal inançlardır.
- Değerler, bireyin toplum içinde sergilediği davranış şekillerini belirlemede en önemli faktördür.
- Değerler, birbirine benzeyen diğer eylem ve durumlara da genellenebilir.
- Değerler, hangi davranışların sergilemesi ya da sergilenen hangi davranışların değiştirileceğini önceden belirleyen kriterlerdir.
- Değerler bireyden bireye ya da toplumdan topluma farklılık gösterebilen ve durağan olmayan bir sistemdir. (Akt., Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60).

Kısaca, bireyin dünyaya geldiği ilk andan itibaren önce ailede, daha sonra da okul hayatında içselleştirdiği değerler ileriki yaşamında nasıl davranması gerektiği konusunda ona yol gösterir. Aynı zamanda değer, öğrenme ve sosyalleşme nedeniyle hem hızla değişebilen hem de değişime direnen bir olgudur. Bireyler ve toplumlar değişen koşullara ayak uydurmak adına geçmişten getirdiği değerleri günümüz değerleriyle harmanlayarak davranışlarına ve tercihlerine yön verebilir.

Günümüzde sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yaşanan sorunlar bireyler, toplumlar, ülkeler ve sistemler açısından değerlerin ne kadar önemi bir işlevi yerine getirdiğini gözler önüne sermektedir. Bireysel huzur ve toplumsal düzenin devamlılığını değerlere ve onların bireyler tarafından özümseme ve davranış haline getirilmesine bağlıdır. Fakat değerlerin toplumdan topluma ve çağdan çağa değişebileceği üzerinde farklı görüşler mevcuttur. Bazı düşünürler değerlerin değişmezliği üzerinde hemfikir olurken bazı düşünürler de değerlerin mekân ve zamanın sınırlarını aşarak değişiklik arz edebileceğini vurgulamışlardır. Bundan hareketle, mekân ve zamana göre değişen değerler gibi her zaman kabul gören insani değerlerin varlığından da söz etmek mümkündür, denilebilir. Örneğin; adalet, barış, cesaret, doğruluk, hoşgörü, merhamet, sevgi, sabır, sorumluluk, yardımseverlik vb. değerlerdir (Aydın ve Gürler, 2014, s. 7).

Her çağda farklı gelişmeler ve etkileşimler gerçekleşmiş bu da değerleri doğrudan etkilemiştir; ancak değişen ya da sabit kalan bütün değerler şu işlevleri yerine getirmektedir (Fichter, 1990: Akt., Şener, 2013, s. 2505);

- Değerler bireyin sosyal konumunu belirlemede ona yardım eder.
- Değerler bireylerin davranışlarını istedik, olumlu maddi ve manevi öğeler üzerine yöneltir.
- Değerler kişilerin sosyal çevre içinde rollerini seçmesini, ve sergilemesini sağlar
- Değerler paylaşıldıkları için sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı artırır.
- Değerler toplumsal düzeni sağlamak için mükâfat ve yaptırım sisteminin oluşturur.

Sonuç olarak pek çok işleve sahip olan değer, en asli işlevi sosyal hayatı sistematize ederek kişiler ve kurumlar arası ilişkileri düzenlemesi ve insan hayatının muhtevasına mana ve itibar katmasıdır. Kişinin benlik algısını oluşturmada ve aidiyet hissini tatmasında sahip olduğu değerler oldukça etkilidir.

Değerlerin sınıflandırılması.

Değer kavramını her disiplin farklı bir bakış açısıyla yorumlamakta; bunlardan bazıları değerleri bireysel düzeyde incelerken bazıları da toplumsal bir olgu olarak algılamaktadır. Bu durum değerlerin sınıflandırılması konusunu da etkilemiş, araştırmacıların farklı farklı sınıflandırmalar yapmasına yol açmıştır. Değerlerin sosyoloji, psikoloji, felsefe alanları ile ilgili olması farklı sınıflamalar yapılmasına zemin hazırlamıştır. Özensel (2003, s. 218)'e göre, "Değerlerin sınıflandırılması noktasında, araştırmacılar farklı bakış açılarına göre değerleri farklı sınıflamalara ayırmışlardır. Buna göre; 1- Hazcı (hedonist) değerler (olumlu: haz; olumsuz: acı), 2- Bilişsel değerler veya bilgi değerleri (olumlu: doğru; olumsuz: yanlış), 3-

Ahlaki değerler (olumlu: iyi; olumsuz: kötü), 4- Estetik değerler (olumlu: güzel; olumsuz: çirkin), 5- Dinsel değerler (olumlu: sevap; olumsuz: günah).” (Özensel, 2003, s. 218).

Psikoloji alanında önemli çalışmalara imza atan Güngör (1998) ise değer türlerini ahlaki, ekonomik, siyasi, dinî, estetiksel, toplumsal, bilimsel değerler olmak üzere yedi grupta sınıflandırmıştır. Buna göre değer sınıflandırmasında var olan bütün değerler bir kimseye verilip onların bir sıralamasını yapması istendiğinde, bireyin en önce yazdığı değer onun diğer değerlerden çok daha önem verdiğiidir. Yani bu sınıflandırmada asıl olan birey ve onun inançlarıdır. Genel inancın “mutluluk için çalışmak” değeri olduğunu belirten Güngör, bütün diğer değerlerin bu yolda birer vasıta hükmünde olduğunu belirtmektedir. Demokrasi, ilim, adalet gibi değerler genel mutluluğu sağladıkları müddetçe değerlerdir (s. 29)

H. Z. Ülken (2001, s. 359-361) değerlerin, öz karakterleri bakımından üçe ayrıldığını bildirmiştir. İlk olarak içkin değerler bulunmaktadır. İçkin değerler, bilinç ögeleridir. Bunlar teknik, sanat ve bilgi değerleridir. İçkin değerler, ikinci değer grubu olan aşkın değerlere giden bir araçtır. Süleymaniye Camisi’ne bakıldığı zaman eser, bir aşkın nesneyi temsil eder. Lakin ilk bakışta bize görünen kubbesi, minaresi gibi maddi boyutudur. Bir müzik kompozisyonu aşkın objeyi temsil eder ama önce bir ses dalgası olarak görülür. İçkin değerlerin ardından aşkın değerler gelmektedir. Bu değerlerde bilinç verileri, yani içkin değerler bir sebeptir. İki insan arasındaki ilişkide yazılmış bir sözleşmeye, gençlik anılarına, verilmiş sözlere sadık kalınır ki bu sözler ve yazılar bilinç verileridir. Asıl olan birbirine göre aşkın olan iki varlıktır, “bağlanmış”tır. Ahlaki, dinî değerler aşkın değerlerin içerisinde. Üçüncü değer grubu ise normatif değerlerdir. Bunlar aslında değer olmayıp başka değerleri birbirleriyle karşılaştırmak ve ölçmekle görevlidir. Normatif değerler; ekonomik, hukuki, insani değerlerdir.

Akbaş (2004) “Types of Men” kitabının yazarı Alman Psikolog Edward Spranger değerleri altı gruba ayırmıştır ve onun değer sınıflaması estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî değer şeklindedir. Bu değer grupları daha sonraki yıllarda Allport ve arkadaşları tarafından bir ölçeğe dönüştürülmüştür (s. 30-31). Bunlar estetik değer, bilimsel değer, ekonomik değer, siyasi değer, sosyal değer, dinî değerdir.

Değer sınıflamasıyla ilgili alan yazında Schwartz’dan sonra en çok kabul gören çalışmalardan biri psikolog Milton Rokeach’e aittir. Milton Rokeach tarafından 1967 yılında değer envanteri geliştirilmiştir ve bu çalışmada değerler iki ana başlıkta toplanmış, her bir başlık altında da on sekiz değer gruplanmıştır. Ana değerleri, amaçsal (terminal) değerler ve araçsal değerler olarak iki gruba ayırmıştır. Amaçsal (terminal) değerler; bir kişinin yaşamı boyunca başarmayı amaçladığı değerlere ilişkin tercihlerini ifade etmektedir (Schermerhorn vd., 1994: Akt., Albayrak, 2017, s. 24).

Değerler eğitimi.

Bireyin nasıl eğitileceği, neleri öğrenmesi ya da öğrenmemesi gerektiği, hangi davranışları kazanması gerektiği gibi sorular eğitimciler arasında hemen her zaman bir tartışılan önemli konulardan biri olmuştur. Kaymakcan ve Meydan'a göre, "Bu tartışmalarda üç önemli şey ön plana çıkmıştır: İnsanın zihnini ve düşünme yeteneğini geliştirmek, duygu ve irade yönünü kuvvetlendirmek ve bedenini eğitmek. İnsanın sağlıklı bir yaşam sürmesi ve çeşitli işleri başarı ile gerçekleştirebilmesi için bedeninin eğitilmesi veya aklının güçlenmesi için muhakeme eğitimi ve bilgi aktarılması eğitimin önemli görev ve hedeflerindendir. Ancak tek amaç bireyin bedenini ve zihnini eğitmek olmamalı insan bir bütün olarak ele alınmalı ve duyuşsal yönü de eğitilmelidir. Tek başına beden ya da zihin eğitimi insanı daha akıllı ve güçlü hâle getirebilir, ancak bu akıl ve gücün tüm insanlığın yararına olacak şekilde kullanılabilmesi için ahlak ve değer eğitimine ihtiyaç vardır" (2016, s. 137).

Eğitimin amaçları arasında yer alan toplumun değer yargılarının bir sonraki nesle aktarılması, programların hazırlanması ve değerlerin aktarılması konularında eğitimciler önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle hangi değerler sisteminin belirlenmesi, belirlenen değerlerin aktarılması, nasıl aktarılabilceği, insanların bunu gerçekleştirirken nasıl davranacağı belli toplumsal ilkelere bağlanmalı ve içselleştirmelidirler. Değer eğitiminin de temel konularından biri hâline gelen ve üzerinde önemle durulması gereken nokta, hangi değerlerin aktarılacağı konusudur. Bu konuda öncelikli olarak yapılması gerekenlerden biri, eğitim yoluyla bireylere kazandırılacak olan değerlerin kültürel birikim içerisinde aranmasıdır. Nitekim Tural (1992, s. 29) değerleri "Toplumun geçmişten günümüze ulaşan birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören; toplumun varlık, birlik ve devamını sağlayan; onama ve özendirme gören; korunan kabulleniş ve inanışlardır. Dolayısıyla değer, "kültür" kavramıyla da yakından ilişkilidir.

Önemli hususlardan biri de değer eğitiminin amacına ulaşması için neler yapılması gerektiğidir. Grand Rapids (1970: Akt., Dilmaç, 1999, s. 5), değer eğitiminin amacına ulaşabilmesi için çeşitli tavsiyelerde bulunmuştur:

1. Bireysel değer sistemlerinin aydınlatılmasında öğrencilere yardım için birçok strateji ve materyal geliştirilmelidir.
2. Yeni düşünce ve gereçleri etkili kullanmaları için öğrencilere deneyimli eğitimciler kılavuzluk etmelidir.
3. Değer kavramının kurulması için çeşitli kuramlar geliştirilmelidir.
4. Çeşitli konularda değerlerle ilgili yaşam öyküleri bir araya getirilmelidir.

5. Öğrencilere başkalarına nasıl daha iyi hizmet edileceğini öğretmek için diğer insanlarla birlikte olabilecekleri sosyal ortamlar yaratılmalıdır.
6. Değer eğitimiyle ilgili araştırmalar hakkında birçok insan bilgilendirilmelidir.

Sonuç olarak eğitim bireyin sadece bilişsel gelişimi üzerinde durmamalı aynı zamanda eğitimleri süresince; öğrencilerin duyuşsal gelişimleri üzerinde durulmalıdır. Eğitim süresince duyuşsal gelişimden mahrum bir eğitim verilmesi toplumu oluşturan bireylerin; değer, tutum vb. kazanımları elde etmelerinde sıkıntı yaşamalarına sebep olacaktır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve belli ilkeler doğrultusunda yeni bir kuşağın yetiştirilmesi zorlaşacaktır. Bu durum, değer aktarımının daha sistemli bir şekilde gerçekleşmesi için eğitim sistemine ve okullara çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu işe; ancak değerler eğitimi ile ilgili kavram ve konuların öğretmenler tarafından içselleştirilmesiyle gerçekleştirilebilir. Salt bilgi aktarımı yerine yaşantılar yoluyla nesiller yetiştirmeyi hedefleyen eğitim sistemimiz değerler aktarımını da yine yaşantılar yoluyla kazandırmalıdır.

Karakter eğitimi yaklaşımı.

Türk Dil Kurumunca hazırlanan Türkçe Sözlük'te (2009, s. 1077-1078) karakter, "Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen ana özellik, öz yapı, seciye; bir kimsenin veya bir insan grubunun tutumu; duygulanma ve davranış biçimi; üstün, manevi özellik ve felsefi anlamda da bireyin kendi kendisine egemen olmasını, kendi kendisiyle uyum içinde bulunmasını, düşünüş ve hareketlerinde uyumlu, sağlam kalabilmesini sağlayan özellikler bütünü" şeklinde tanımlanmıştır.

Ekşi (2003, s. 79)'ye göre karakter eğitimi, "*Örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni kuşağa temel değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve bunları davranışa dönüştürme çabasının ortak adı*" şeklinde tanımlanmıştır. Arthur (2003) ise karakter eğitimi, davranış kontrolü, disiplin, yetiştirme ve fikir aşılama ile aynı olgu değildir; çok daha geniş ve daha iddialı amaçları vardır. İyi karakter ve iyi davranış benzerdir fakat iyi karakter kapsam olarak daha geniştir. Karakter, bireyi bir bütün olarak her yönüyle içine alan bir terimdir. Bu nedenle birçok karakter eğitimcisi için karakter eğitimi, bir insanın şekillenmesinden ve dönüşümünden çok daha fazlasıyla ilgilidir ve bireyin toplumdaki sosyal ağlara katılım yoluyla okullardaki ve ailelerdeki eğitimi de içine alır (Akt., Sılay, 2010, s. 27-28).

Karakter eğitimi kavramı ilk olarak ABD'de kullanılmakla birlikte tüm dünyada erdemli birey yetiştirmenin ön şartı olarak görülmüştür. Bu noktada karakter eğitiminin önemli

kuramcılarından biri olan Lickona (1996) hem karakter eğitimi programlarının niteliklerine hem de kapsamına yönelik olarak on bir prensip belirlemiştir. Licona (1996)'nın belirlediği ve etkili karakter eğitiminin gerçekleştirilebilmesinde esas alınması gereken ve Ekşi tarafından Türkçe alan yazına kazandırılan söz konusu prensipler aşağıda verilmiştir (2003, s. 80-83).

1. Karakter eğitimi iyi karakterin oluşması için bireyi ahlâkî değerlere özendirir.
2. Karakter bireyin bilişsel ve duyuşsal davranışı içerecek kapsamda bir bütün olarak tanımlanmalıdır. Etkili bir karakter eğitimi programında “karakter” ahlaki değerlerin bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını kapsayacak genişlikte olmalıdır. İyi karakter temel ahlâkî değerleri anlama, onlar hakkında duyarlılık kazanma ve onları dikkate alarak davranmayı içerir.
3. Etkili karakter eğitimi için okul yaşamının tüm basamaklarında temel değerleri benimseten amaçlı, üstünlüğü eline alan ve kapsamlı bir yaklaşım belirlenmelidir. Amacı ve üstünlüğü ele alan yaklaşım sadece fırsatların oluşmasını bekleyen bir yaklaşımdan ziyade karakter geliştirmek için üzerinde düşünülmüş yollar planlarlar.
4. Okul çocuklar ve gençler için insancıl ve şefkatli bir topluluk olmalıdır. Okulun kendiliğinden iyi karakterin vücut bulduğu bir yer olmalıdır. Sınıftaki günlük yaşam kadar koridorlar, kafeterya gibi diğer okul ortamları da temel insanî değerlerin yaşandığı ortamlar olmalıdır.
5. Karakter geliştirmek için öğrenciler ahlâkî değerleri öğrenebilecekleri yaşantılara gereksinim duyarlar. Bilişsel alanda olduğu gibi ahlaki alanda da öğrenciler oluşturmacı öğrencidirler; yani en iyi yaparak öğrenirler. İyi karakter geliştirmek için öğrencilerin gerçek yaşamdan günlük etkileşim ve tartışmaları içeren ortamlara ihtiyaçları vardır. Bir işbirlikli öğrenme grubunda işlerin nasıl paylaşılacağı, bahçedeki kavgaların nasıl azaltılacağı gibi gerçek yaşam durumlarıyla öğrenciler temel değerlerin gereksinimleri hakkında daha pratik bir deneyim edinirler.
6. Etkili karakter eğitimi, öğrencileri merkeze alan ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve özendirici akademik müfredatı içerir. Karakter eğitimi ve akademik öğrenme ayrı alanlar gibi algılanmamalı ve bunlar daha ziyade güçlü ve karşılıklı destekleyici bir ilişki içinde olmalıdırlar.
7. Karakter eğitimi öğrencilerde iç motivasyonu artırma gayreti içinde olmalıdır. Öğrenciler iyi karakter geliştirirken ahlâkî yargılarının kendilerine doğru olduğunu söylediklerini yapmak için içsel bir bağlılık geliştirirler. Okullar özellikle disiplin yaklaşımı olarak temel değerleri iç güdümlü bir uygulama çabası içinde olmalıdırlar. Okullar, öğrencilerin sorumlu davranış göstermelerinin gerçek

sebeplerinden onları uzaklaştıran dış güdümlü ceza ve ödüllerden uzak durulmalıdır.

8. Tüm okul personeli, karakter eğitimi için sorumlulukları paylaşan ve aynı temel değerlere bağlı bir öğrenme ve ahlâk topluluğu olmalıdır. Burada üç önemli noktanın altını çizmek gerekiyor: İlk olarak; öğretmenler, yöneticiler, danışmanlar, memurlar, servis personeli yani kısaca herkes karakter eğitimi gayreti içinde olmalıdırlar. İkincisi; öğrencilerin hayat için öngörülen aynı değer ve ahlaki kurallar, okul topluluğunun yetişkin üyeleri için de geçerli olmalıdır. Üçüncü olarak; okul ahlâkî konular üzerinde personelinin eğitilmesi için zaman ayırmalıdırlar.
9. Karakter eğitimi, hem personelden hem de öğrencilerden ahlâkî önderler gerektirir. Buraya kadar ifade edilen kriterlerin yapılabilmesi için bir önder (müdür veya yardımcısı veya koordinatör öğretmen), bir karakter eğitimi alt kurulu (uzun erimli planlama ve programın uygulanmasıyla sorumlu) ve öğrenci önceliği (öğrenci kulüpleri, akran çatışma çözme programları vb.) gereklidir.
10. Okul, karakter eğitimi çabalarında anne babaları ve çevresel olanakları tam bir takım arkadaşı olarak görmelidir. Anne babalar çocuklarının ilk ve en önemli ahlâk eğitimcileri olduğundan; okul karakter eğitimi ile ilgili temel amacı açık bir biçimde ortaya koymalı, sonrasında da karakter eğitimiyle ilgili hedef ve etkinliklerin her aşamasında aileyle iletişim içinde olmalıdır. Okul, çevresel imkânlardan da –iş dünyası, sivil toplum kuruluşları, medya, yerel yönetimler vb.- karakter eğitiminden faydalanmalıdır.
11. Karakter eğitiminin değerlendirilmesi; okulun karakterini, okulun personelinin işlevselliğini ve öğrencilerin iyi karakter edinme bağlamını içermelidir. Etkili karakter eğitimi programı aynı zamanda, (I) okulun ne derecede bir karakter topluluğu olduğunu, (II) okul personelinin ne derecede programı uygulama yetkinliğine sahip olduğunu ve (III) öğrencilerin ne derecede temel ahlaki değerleri anladığını, bağlandığını ve onlara göre davrandığını değerlendirecek bir içeriğe sahip olmalıdır. (Lickona, 1996: Akt., Dilmaç ve Ulusoy, 2015, s. 79-82).

Çağımızda yaşanan değişme ve gelişmeler hayatımızın her alanında bize kolaylıklar sağlamakla birlikte getirdiği bazı olumsuzluklar da değer ve karakter eğitiminin daha da önem kazanmasına neden olmaktadır. Yeni nesillerin belirledikleri amaçlarında, yaptıkları tercihlerde ve sergiledikleri davranışlarda okulun büyük bir etkiye sahip olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu aşamada da okul çağındaki çocuklarımız, maddi ve manevi değerleri benimsemiş; beden, zihnen ve kalben bir bütünlük içinde ve dengeli şekilde yetiştirilmelidir.

Değerler eğitiminde örtük program.

Örtük kavramını ortaya koyan ve üzerinde çalışan bilim adamları belli teorik temellere dayanarak hareket etmişlerdir. Bu teorik temeller eğitim ve sosyolojiye dayanmaktadır. Örtük program terimi ilk olarak 1968’de kullanılmakla birlikte örtük programın temelini oluşturan görüşler 20. yüzyılda ortaya konularak geliştirilmiştir. Örtük programlar resmi olarak açıkça belirtilmeyen programlardır (Yüksel, 2004: Akt., Kaymakcan ve Meydan, 2016, s. 221). Örtük programı kavramının içeriği çok geniş bir kavramdır ve ders dışı etkinlikleri de içine almaktadır. Bu programın en büyük özelliği yazılı olmamasıdır. Bu nedenle kavramın sosyolojik niteliği daha fazladır. Kavramın bu geniş içeriği şu yönleri içermektedir: Okul içinde görev yapan idareci ve öğretmenlerin davranışları, yaklaşımları, inançları, değer yargıları, okul atmosferinin niteliği, değerleri, okul içi ortamın öğrencilere sağladığı etkileşim örüntüsü ve kültürel tutum ve daha birçok etken bu kavramın içeriğini oluşturan yönlerini içerir (Tezcan, 2003, s. 53).

Bütün ülkeler ve sistemler değerler eğitimini açık program içinde kazandırmayı amaçlamaktadır; ancak öğrencinin okul ortamında değer kazanımını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar: Sınıf kültürü, öğretmen ve idarecilerin tutumları, okulun amaçları, daha makro düzeyde devletin ideolojileri ve beklentisi vb.dir. Bu yüzden bazı araştırmacılar örtük programı sınıf düzeyinde ve okul düzeyinde olmak üzere iki ayrı kategoride incelemektedir (Merter, 2014, s. 562):

Sınıf düzeyinde örtük program: Sınıf içerisindeki her öğrenci, farklı çevrelerden, farklı alt kültürlerden gelmiş ve farklı değerlere sahip olmuş olsalar da, öğrenciler öğretmenleriyle birlikte ortak bir sınıf kültürü ve değerler sistemi oluştururlar. Farklı değerlerden oluşan sınıf kültürü, diğer öğrencilerin de etkileşime girmesi sonucunda yeniden üretilerek sınıf ortamına yerleştirilir. Bu okulun resmî programında yer almayan sınıfın örtük programını oluşturur. Örtük program eğitim öğretim ortamının görünmeyen gizli yüzüdür. Artık günümüzde, okullarda ve özellikle de sınıflarda öğretmen ve öğrencilerin değerlerinin, inançlarının, davranışlarının, tutumlarının, dünya görüşlerinin ve hayat tarzlarının öğrenme sürecine katıldığı örtük program, resmî programdan daha etkili olmaktadır.

Glickman, yaptığı çalışmasında değerlerin sınıf içerisinde öğretilmesini etkileyen şu sonuçlara varmıştır (Glickman, 1976: Akt., Merter, 2014, s. 563-564):

1. Öğretmen-öğrenci etkileşiminin niteliği
2. Öğretmenlerin öğrencileri algılamaları
3. Öğretmenlerin sınıf iklimini algılamaları
4. Öğretmenlerin bir rol-model olarak öğrenciler üzerindeki etkisi

5. Öğretmenlerin öğrencilerden beklentileri
6. Öğretmenlerin saygınlığı ve güvenilirliği
7. Öğretmenlerin ve öğrencilerin geldikleri sosyal tabaka
8. Öğretmen ve öğrencilerin ait oldukları alt kültürler
9. Öğrencilerin sosyoekonomik ve etnik özellikleri
10. Öğretmen ve öğrencilerin inanç ve değer sistemleri
11. Öğretmenlerin dünya görüşleri ve hayat tarzları
12. Öğretmenlerin öğrencilere karşı davranış ve tutumları

Sınıf atmosferi, öğretmenin jest ve mimikleri, öğrencilerle iletişimi, öğrencilerin öğretmenle ve arkadaşlarıyla iletişimi esnasında yaşanan her şey örtük öğrenme kapsamında değerlendirilebilir. Özellikle ilkokul düzeyinde çocuklar dört yıl aynı öğretmenden ders almaları ve o kişiyle aynı ortamda bulunmaları onların karakteri daha çok etkilemektedir. Bu nedenle öğretmenler topluma daha sağlıklı karakterlere sahip bireyler kazandırmak için kendileri çok iyi modeller olmalı; geçmişten gelen değerleri günümüz koşullarıyla harmanlayarak öğrencilere kazandırmalıdır.

Okul düzeyinde örtük program: Bütün okullar aynı eğitim ve öğretim programına bağlı kalarak bireyler yetiştirmektedir; ancak çok farklı kültürel, ekonomik, sosyal çevreden gelen insanların bir araya gelmesi okul atmosferini etkilemektedir. Bu toplumsal kurumda idarecilerin öğretmenle, öğrencilerle ve çevreyle etkileşimi, öğretmenin öğrenciyle etkileşimi ve öğrencilerin birbirlerine karşı tutumları okul atmosferi içinde farklı durumların yaşanmasına neden olmakta ve sonuçta okullarda eğitim programında belirtilen kazanımlara ek olarak daha farklı özellikler kazandırılmaktadır.

Eğitim sistemi, duyuşsal davranışları kazandırmayı örtük programa bırakmaktadır. Örtük program, duyuşsal gelişimin ve değerlerin doğal sürecini destekleyen önemli bir alandır. Örtük program değerleri, normları, beklentileri, sosyal etkileşimleri ve verilen eğitim bağlamında insan gelişimine katkı sağlayan ve çevreleyen ilişkileri kapsayan - kısaca okul yaşamı ve kültür- duyuşsal öğrenme ortamıdır. Kısacası değer öğretiminde ahlaki değerleri öğretmek amacıyla okulun resmi programı hazırlanırken programa ahlaki değerlerin eklenmesi yeterli olmayacaktır. Bu program ne kadar mükemmel hazırlanmış olursa olsun bu programı uygulayacak olan idarecilerin ve öğretmenlerin, bireysel farklılıkları olan öğrencilerin görüşleri ile şekillendiği unutulmamalıdır.

Değerler eğitimi ve aile.

Aydın (2010, s. 24) aile kavramını, “*Kan veya akrabalık bağıyla birbirine bağlı olan, aralarında toplumca belirlenmiş hak ve ödevlere sahip bireylerin oluşturduğu ortak değerleri olan bir topluluk*” olarak tanımlanmıştır. Aile çocuğun ilk mezun olduğu sosyal kurumdur. Önce annesi vasıtasıyla ilk defa çevresi ile tanışan bebekler, daha sonra diğer aile bireyleri olan baba, kardeş, dede, nine gibi yakınları ile etkileşime geçer. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren öğrenmeye başlar. Bebeklikte önceleri reflekslerle başlayan davranışlar çocukluk çağına geçtikçe yerini bilinçli davranışlara bırakır. Bu süreçte bireyler genellikle çevresinde gördüklerini taklit etmeye, çevresindeki bireyleri rol model almaya başlar. Bu da birey için ailenin önemini, beraberinde de eğitimde ailenin yerini ortaya çıkarır. Kumbasar (2011, s. 55)’a göre ise aile “Çocukların değer kazanımında ikinci kurum olan okullara başlayıncaya kadar kişiliklerini oluşturan başlıca etmen aile üyelerinin değer yargıları ve tutumlarıdır. Dolayısıyla değer eğitiminin başladığı ilk yer ailedir. Çocuklar toplumsallaşmak adına nasıl davranılacağını, hangi davranışların doğru ya da yanlış olduğunu aile bireylerini model alarak öğrenir. Bu nedenle ailede değer eğitimi kazandırılırken informal bir öğrenme gerçekleşir. Bireyin toplumda iyi birey, iyi vatandaş, iyi anne baba, iyi kardeş ve özelliklere sahip olması için bu değerleri kazanması gerekir; aynı zamanda kazandığı değerleri gelecek kuşaklara aktarmak da en önemli görevlerinde biridir.

Adler (2005)’e göre karakterin oluşumunda etkisi en derin ve en kalıcı izlenimler, çocukluk döneminin ilk beş yılında yaşanan aile hayatının izlenimleridir. Çocuğun kişilik özellikleri dört beş yaşına kadar belirlenir. Bu yıllarda sağlıklı bir karakter için çocukta toplumsallık ve uyum yeteneğinin gelişmesi şarttır. Beş yaş dolayında bir çocuğun karakteri çevresine karşı öyle sağlam bir şekilde belirlenir ki çocuğun yaşamının geri kalanında az çok aynı doğrultuyu izler (Akt., Kaymakcan ve Meydan, 2016, s. 193-194).

Değer aktarımı konusunda günümüz anne babalarının geçmişteki anne babalara göre daha büyük sorumluluklar düşmektedir. Eskiden toplumsal yaşantı içerisinde birçok değer, çocuklara aktarılabilirken, günümüzde artık sadece yaşantı yeterli olmamakta, anne babaların bilinçli olarak çocuklarına değer aktarmaları gerekmektedir. Çünkü çocuğun üzerindeki tek etken artık sadece aile değil; çocukları arkadaş çevresi, televizyon, internet ve bilgisayar ortamındaki birçok etken etkilemekte ve onların istedik değerleri benimsemeleri zorlaşmaktadır (Aydın ve Gürler, 2013, s. 30). Aynı zamanda kadınların iş yaşamında daha fazla görev almasıyla aile yapısında değişiklikler görülmeye başlanmıştır. İş yoğunluğu nedeniyle çalışan anne-babalar evlerine geç gitmekte ve yoğunluk nedeniyle çocuklarıyla ilgilenememektedir. Bu nedenle aile içi değer aktarımını sağlıklı bir şekilde

gerçekleştirememektedir. Bu da beraberinde birçok problemi getirmektedir. Çocuk değerlerle; çevresinde, medyada, internet ortamında doğruyu ve yanlış ayırt edemedi karşılaştıkça ve sağlıklı bir öğrenme gerçekleştirememektedir (Alpöge, 2011, s. 11).

Ailenin değerleri kazandırma rolü sadece çocukluk dönemi ile sınırlı değildir. Hayatın her döneminde iyi bir model olup hem toplumsal hem de evrensel değerleri kazandırmak zorundadır aileler. Ailede etkili bir değer eğitiminin gerçekleştirilebilmesi için Ryan ve Bohlin şu tavsiyelerde bulunmuştur:

- Öncelikle iyi bir model ve örnek olmalısınız.
- Çocuğunuzun okul hayatında etkili olmalısınız.
- Çocuğunuzun davranışlarını iyi gözlemlemelisiniz.
- Değerlerin öğretilmesi konusunda sabır göstermelisiniz.
- Ceza verirken dahi, çocuğunuzun incitmemelisiniz ve cezanın gerekçesini çocuğa açıklamalısınız.
- Konuşmalarınıza dikkat etmeli ve ahlaki bir dil kullanmalısınız.
- Değer eğitiminde sadece sözlerle değil, davranışlarınızla da örnek olmalısınız.
- Değerlerle donatılmış bir ev ortamı oluşturmamalısınız (Ryan ve Bohlin, 1999: Akt., Başçı, 2012, s. 58).

Değerler eğitiminin en etkili olduğu yer ailedir ve ailede çocukların maddi ihtiyaçları kadar manevi ve psikolojik ihtiyaçları da karşılanmalıdır. Anne babalar çocuklarına karşı iyi bir rol model olmalı ve sözleriyle davranışları da tutarlılık göstermelidir. Anne babalar öğrendikleri değerleri aynı şekilde çocuklara baskı yoluyla öğretmemeli; bu değerleri günümüz koşullarıyla harmanlayarak onlara kazandırmalıdır.

Değerler eğitimi ve okul.

Değerler toplumu bir arada tutan önemli yapı taşlarından biridir. Hedeflenen bir toplum düzenine ulaşabilmek için kullanılan en önemli araç da şüphesiz eğitimidir. Bütün ülkeler ve eğitim sistemleri formal ya da informal yollarla belli değerleri kazanmış bireyler yetiştirmeyi hedefler. Değerler eğitiminin en önemli işlevi ise bireylerin kişilik gelişiminde olumlu bir etkiye sahip olmaktır. Bireylerin karakter gelişiminde olumlu bir etki oluşturmak ise okulların en önemli amaçlarından biridir. Çünkü bireyin iyi bir kişiliğe sahip olması öncelikle kendisini, sonra ailesini, okulunu ve toplumu olumlu yönde etkilemektedir. Sağlam bir karaktere sahip toplumlar, kanunlar ve yaptırımlar ile düzenlemekte zorlanan pek çok durumu kolayca çözüme kavuşacaktır.

Toplum geleceğe atılımla, gelecekte var olma iradesiyle yüklüdür. Bu irade gelecek kuşakların yetiştirilmesi fiilinde ete kemiğe bürünür. Eğitim, bu aşamada devreye girerek geçmiş tecrübe ve birikime dayanarak geleceği görmeyi ve planlamayı, aynı zamanda geçmişteki birikimi gelecekte daha kullanışlı hâle getirebilmeyi amaçlar. Geçmişteki birikim en kapsamlı biçimde kültürde kendini gösterir. Din, hukuk, devlet, ahlak, bilim, dil edebiyat, sanat, ekonomi ve teknik vasıtalar kültür objeleridir ve nakledilebilir mülkiyetlerdir. Kültür olgusu olmanın kıstası, onlara sinmiş olan değerlerin toplumun üyeleri tarafından geçerli kabul edilmesidir. Bu geçerlilik talebi ve gereği toplumun sonraki kuşaklarını da kapsar. Dolayısıyla yansıyan ya da nakledilen şey, aslında ‘değerler’dir (Köktürk, 2006, s. 249- 250).

Yaşanan hızlı değişimler ve gelişmeler değerler eğitiminin daha da önem kazanmasına neden olmuştur. Günümüz dünyasında zaman ve mekânın hükmünü yitirmesi, ailenin çocuğu ile yeteri kadar ilgilenememesi ve değer aktarımı konusunda yetersiz kalması öğretmenleri ve okulları değerler eğitimi konusuna daha hassas kılmıştır. Akyüz (1991)’e göre, “Hangi gelişim döneminde olursa olsun her toplum kendine özgü bir anlayışla insan yetiştirmeye çalışır. Bu süreçte, toplumsal anlayışa uygun bireyler dolayısıyla toplumsal yapı oluşturmak için kullanılacak en temel kurum eğitimidir. Eğitime yön veren ise kültürdür. Her toplum kendi özünü, kültürünü koruyarak varlığını devam ettirme isteğinde olduğundan, bu özün korunmasında eğitim öne çıkmaktadır. Günümüzde eğitimin en önemli işlevi koruma, değiştirme ve geliştirme işlevidir. Eğitim, bir taraftan toplumun sahip olduğu çeşitli bilgileri korurken diğer taraftan da bunları sistemli bir şekilde geliştirerek kullanılacak duruma getirir” (s. 157).

Hökelekli (2013, s. 291)’ye göre okul eğitiminin, “Öğrencilerin, bilişsel olduğu kadar duyuşsal yönden de olgun ve doygun kişilikler hâline gelmelerine yardımcı olma gibi açık veya örtük bir hedefi vardır. Çünkü çocuk ve gençlerin, iyi insan olmanın anlamını ve hangi davranış özelliklerinin başkaları tarafından beğenilir ve kabul edilir olduğunu öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Onun için okul, bilgi kadar doğru davranış ve hissedişin yollarını da öğretmek zorundadır.” Artık günümüzde bireyin yaşamında akademik başarının yeterli görülmediği, sadece bilginin hayatta başarı getirmediği birçok eğitimci ve toplum bilimci tarafından ifade edilmektedir. Okullarda artık akademik başarının yanında, dürüstlük, adil olma, sevgi, saygı, nezaket, temizlik, iletişim kurma vb. değerlerin öğretimi önemsenmekte, birey bir bütün olarak ele alınmaktadır (Aydın ve Gürler, 2013, s. 46).

Sonuç olarak okul öncesinden yükseköğretime kadar okullarda değerler eğitimi yürütülmektedir. Toplumsal birliğin, bütünlüğün ve huzurun devam etmesi için her anlamda iyi yetişmiş bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bilişsel açıdan olduğu kadar duyuşsal açıdan da

bireyler eğitilmesinde, kültürel ve evrensel değerlerin aktarımında evde anne babalara okulda ise öğretmenlere çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Anne babalar ve öğretmenler iyi birer rol model olmalı, geçmişten gelen değerleri günümüz koşullarıyla harmanlayarak işbirliği içinde aktarmalıdır.

Çocukların kişilik gelişiminde anne babadan sonra en etkili kişi öğretmendir. Günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesi, anne babalarının bu değişime ayak uyduramaması, annenin iş yaşamında daha çok yer alması, ilkokul yıllarında çocukların anne babalarından çok öğretmenlerini model almaları gibi faktörler öğretmenlerin çocukların eğitimi üzerinde ne kadar etkili olabileceklerini gözler önüne sermektedir. Değerler eğitiminde öğretmenin etkili olabilmesi için öncelikle öğretmenler değerleri kendi içinde özümsemeli, sözleriyle davranışları tutarlı olmalı, çocukların bilişsel yönü kadar duyuşsal yönünü geliştirecek yaşantılar tasarlamalıdır.

Öğretmen, öğretme-öğrenme süreci içinde çocuklara öğrettikleri ile onları değiştirmeyi amaçlar, yeni bir davranış biçimi getirir. Sürekli olarak bazı seçimler yapar, açıklamalar sunar. Bunları yaparken de çocuğun yaşına, öğrenim durumuna, çevresine uygun bir biçimde davranır. Öğrencinin ufkunu açmak için bazen etik değerlerle yüklü ifadeler kullanır. Yani etik değerlere yabancı değildir öğretmen. Fakat etik değerler belli bir bağlam içinde anlam kazandıkları için öğretmen bunu ders okutur gibi okutmayacaktır. Böyle olunca da çocuklara bir şeyler anlatırken işlenen değerleri sürekli aklında tutup buna göre davranışlar sergilemesi söz konusudur. Çocukların davranışlarını da yargılamadan onlara sorular sorarak doğru yolu bulmalarına yardımcı olması daha uygundur (Alpöge, 2011, s. 13).

Günümüzde toplumsal anlamda yaşanan sorunlardan dolayı değerler eğitimi çok büyük bir önem arz etmektedir. Yapılandırmacı eğitim anlayışıyla beraber öğrenci merkezli bir eğitim uygulanmaktadır. Aynı şekilde değerler eğitiminde de öğretmen bu yolu takip ederek gerçek hayatta karşılaşılabilecek olayları sınıf ortamına taşımalı, olumlu ve olumsuz durumlar üzerinden değerleri hissettirmeli onlara topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıracak kültürel ve evrensel değerleri kazandırmalıdır.

Bir eğitim sisteminin başlıca amacı Güngör'e göre, "Sağlam bir kişiliğe sahip, alanında uzmanlaşmış, içinde yaşadığı toplumun değerlerini benimsemiş bireyler yetiştirerek o ülkenin huzuruna ve refahına katkı sağlamaktır. Bunun için her ülkenin eğitim politikalarıyla belirlemiş olduğu hedefler vardır ve bu hedefler genel hedefler olarak eğitim sisteminde yer alır (Güngör, 2000, s. 103). Ulusoy (2007)'a göre "Türk millî eğitim politikalarında da hedef olarak belirtilmiş olan; toplumun ihtiyacı olan bilinçli, sağlam, kültürlü, değerlerine sahip özellikle de Türk millî eğitiminin amaçlarında vurgulanan hedeflere ulaşmada ve toplumu oluşturan kişileri

bu doğrultuda yetiştirme konusunda eğitim sistemi çok önemli bir yere sahiptir.” (s. 6). 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları şöyle belirtilmiştir:

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk ilke ve inkılâplarına ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin ulusal, ahlakî, insanî, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında değerlerin, öğrencilere aktarılmasının önemli bir yer tuttuğu ve hedeflendiği görülmektedir. Amaçlarda verilmek istenen "Millî, manevi, kültürel değerlere bağlılık, vatan ve milletini sevmek, insan hakları ve demokrasi kültürünü benimseme, sorumluluk, bilimsel ve yaratıcı bir düşünceye sahip olma, hayata hazırlanma, toplumun mutluluğuna katkıda bulunma" gibi değerler bulunmaktadır. Her ne kadar Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarında değerler vurgusu yapılsa da müstakil olarak Millî Eğitim Bakanlığı son yıllarda bazı çalışmalar yapmıştır.

Her toplum, her sistem ve her ülke geçmişten gelen kültürel değerlerini bireylere kazandırma, bunu gelecek kuşaklara aktarma ve benimsetmekle yükümlüdür. Özellikle toplumsal huzurun ve bütünlüğün devamı için çocuklara ve gençlere bilgi, beceri ve meslek kazandırmanın yanı sıra iyi birey, iyi vatandaş olmasını sağlayacak değerler de kazandırılmalıdır. Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Düşünce Eğitimi ve Türk Dili ve Edebiyatı gibi sosyal içeriğin ağırlıkta olduğu derslerin programlarında değerlerin aktarımı açıkça yer almaktadır.

Türkçe, millî ve manevî değerlerin oluşmasında ve aktarılmasında önemli bir görev üstlenmesi ve ana dilimiz olması sebebiyle başlı başına bir değerdir. Bu değerın toplumumuz üzerinde birleştirici, bütünleştirici ve öz kültürümüzü taşıyıcı özellikleri olması nedeniyle oldukça önemlidir. Zaten tüm kültürlerde olduğu gibi bizde de tarihi, örf ve âdetleri, acıları, sevinçleri dil aracılığıyla gelecek nesillerle aktarılır. Bu nedenledir ki ülkemizdeki eğitim sisteminin amaçlarından biri de dilini seven ve doğru kullanan bireyler yetiştirmektir. Buna hizmet edecek en önemli dersler kuşkusuz Türkçe dersidir. Bu ders öğrencilere dinleme/ izleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerilerini kazandırmanın yanı sıra öğrencilerin milli ve evrensel değerlere sahip olmasını da hedefleyen bir derstir. Türkçe derslerinde, farklı edebî eserler aracılığıyla öğrencilerin doğru ve güzel konuşma, kuralına uygun yazma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmekte ayrıca incelenen eserlerdeki değerler öğrencilere aktarılmaktadır (Yaman, H., Taflan, H., & Çolak, S., 2009, s. 108).

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde değerler konusunda ayrı bir başlık açılmadığı görülmektedir. Bunun yerine Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerler, örtük olarak yer alır. Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı'nın Genel Amaçları incelendiğinde 2, 5, 10, 11 ve 12. maddelerin değerlerleri kazandırılmaya yönelik olduğu görülür (MEB, 2009, s. 12):

2. Madde: Öğrencilerin Türkçeyi sevmelerini ve onu doğru, güzel ve etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak,
5. Madde: Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, iş birliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerilerini geliştirmek,
10. Madde: Bireysel, toplumsal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak,
11. Madde: Millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; milli duygu ve düşüncelerini güçlendirmek,
12. Madde: Yazılı ve sözlü eserlerle Türk ve dünya kültürünü tanımalarını sağlamak.

Toplum içinde davranışları sergilemede iletişim en önemli görevi üstlenmektedir. İyi bir iletişimde bireylerin sahip oldukları dili kullanma becerilerinin önemi katkıları bulunmaktadır. Ana dilini etkili kullanan bireyler duygu ve düşüncelerini doğru şekilde ifade etmede (dinleme/ izleme, konuşma, okuma, yazma) sağlıklı bireylerde belli bir sıra içerisinde gelişim göstermektedir. Bu sıra dinleme/ izleme+ konuşma+ okuma+ yazma şeklindedir. Dinleme ve okuma anlama becerileri, konuşma ve yazma anlatma becerilerini oluşturmaktadır.

Bu alanlar birbirleri üzerine temellendirilerek kazandırılmaktadır. Anlama becerisi olan okuma dinleme becerisine göre daha etkin bir konumdadır ve bu alandaki öğrenmeler daha kalıcı olmaktadır. Bu sebeple kitaplar değer aktarımında önemli bir konumda bulunmaktadır. Özellikle ders kitapları bu konuda yetersiz kalması nedeniyle bu açığı kapatmak için edebî eserlerden faydalanmak gerekir ki Muzaffer İzgü'nün kitapları bunlardan biridir.

Muzaffer İzgü'nün Yaşamı ve Edebi Kişiliği

29 Ekim 1933 tarihinde Adana'da ailenin beşinci ve son çocuğu olarak dünyaya gelen Muzaffer İzgü, 26 Ağustos 2017 tarihinde aramızdan ayrıldı. Kendi hayatını anlattığı “Zıkkımın Kökü” isimli eserinde kendisine hamile olan annesinin fener alayına katılarak orada sancılanıp eve zor yetiştirilmesi ve on dakika sonra da kendisinin cumhuriyetin onuncu yılında bando ve mızıka eşliğinde dünyaya geldiğini anlatmaktadır (İzgü, 2009, ss. 5-6). Muzaffer İzgü'nün babası Ahmet İzgü Elazığ'ın Dişidi köyünden çalışmak için Adana'ya gelmiştir ve Adana Kız Lisesinde hademe olarak çalışır. Annesinin adı Havva ve ev hanımıdır (Uyguner, 2005, s. 9).

Zelzele olduğunda Gazi İlkokulundaydı. Merdivenin başına gelmişlerdi de yıkılıvermişti basamaklar, öğretmenleri zor tutmuştu onları. Buradan sonra İstiklal İlkokulu, ardından Ulu Cami'nin oradaki İnkılâp İlkokulu'dur. İlkokul yıllarında da bütün hayatında olduğu gibi çalışmak zorunda kalmıştır yazar. Hayatını anlattığı “Zıkkımın Kökü” kitabında çocukluğunda ve gençliğinde çalıştığı işleri tek tek anlatmaktadır. Yazarın çalıştığı işler şunlardır: “*Şeker satma, darı satma, su satma, vestiyer görevlisi, sinemada gazoz satma, karpuz satma, kahvelerde ayakçılık, el arabasıyla satıcılık, film makinesi ile film izletme, pamuk toplama, şişe yıkama, ilaçlama, fırında çalışma, garsonluk, inşaatlarda çalışma, dolma satma, muavinlik...*” (İzgü, 2009: Akt., Kansu, 2002, s. 165).

Yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Muzaffer İzgü, çocukluk yıllarında maddi sıkıntılar çekmiş, küçük yaşlarda sokaklarda akide şekeri satma, gazozculuk, akrep avcılığı ve satıcılığı, elektrikçi çırağı ve sinemacılık gibi çeşitli işlerde çalışmıştır. Yine bu dönemde manavda kavun çaldığı için karakola götürülmüş, orada yediği dayaktan sonra kaç gün kendine gelememiştir. İzgü'nün kütüphane ile tanışmasını Kansu (2002, s. 163) şöyle ifade etmektedir: “Babasının tepsi gibi şapkası ile giderdi Türk Ocağı Mahallesi'ndeki İnönü İlkokulu'na. Yağmurda omuzlarını tutardı hiç olmazsa. Üşürdü yine de. Arkadaşları söylemişti: ‘Halkevi'nde soba var.’ diye. Tümöyle ısınma içgüdüsünün sonucuydu Adana Halkeviyle kitapla Zihni Amca ile tanışması. İlkokulu bitirince ortaokula Tepebağ Ortaokulunda devam etmiştir. Ortaokul yıllarında da çeşitli işlerde çalışmış bir yanda da okuluna devam etmiştir İzgü. Okuma tutkusu o yıllarda başlayıp hayatı boyunca devam edecektir.” O yıllarda köy

enstitüleri ile ilgili duyduğu bir habere sevinen İzgü ile babasının arasında geçen konuşma bir kaynakta şöyle ifade edilmektedir:

Duydum ki, Köy Enstitüleri köy çocuklarını alıp yetiştiriyormuş. Çocukları yediriyor, içiriyor, eğitiyor, öğretmen yapıyormuş. Derinden derine dürttü bu: Ne yapıp ne edip canımı kurtarmalıyım. Bir koşu eve, “Baba, ben kurtuluyorum. İşte kağıt”. Babam bir kağıda baktı, bir Muzaffer’e, sonra o kağıdı yırttı, yüz parça etti: Sen nasıl bir köy çocuğunun hakkını yersin? (Kansu, 2002, s.163-167).

Üç yol ortaokul hayatından sonra okul müdürü Mustafa Bey’in “Öğretmen olur musun?” sorusuna evet diyerek zorluklarla geçen hayatında karşısına çıkan bu fırsatı değerlendirerek öğretmenler kurulunun “Öğretmen olur” diye verdiği not üzerine ortaya çıkan bu öneriyi kabullenmiş ve Diyarbakır Öğretmen Okulu öğrenciliğine başlamış (Uyguner, 2005, s.11-12). Birincilikle bitirdi Diyarbakır Öğretmen Okulu’nu. Orada tanıdı, orada bir 23 Nisan günü ilan-ı aşk etti eşi Günsel’e. 1953’de Diyarbakır’da evlendiler. Diyarbakır’da Silvan’da öğretmenlik yaptılar birlikte (Kansu, 2002, s. 174). Çiftin bu evliliklerinden Nevin ve Sevin isminde ikiz kızları ile Bülent Şahin isimli bir oğulları dünyaya gelmiştir.

Anadolu’daki birçok okulda görev yapan İzgü yedi yıl sınıf öğretmeni olarak çalıştıktan sonra da uzun bir süre Türkçe öğretmeni olarak görev yapmış ve 1978’de emekliye ayrılmıştır. Aydın’da öğretmenlik yaparken bir yandan da eserler vererek yazarlık yapmaya başlayan İzgü, büyükler için birçok eser kaleme aldıktan sonra çocuk edebiyatı alanına yönelmiştir ve ölene kadar bu alanda eser vermiştir. Ayrıca yazar kendi hayatını anlattığı “Zıkkımın Kökü” isimli bir kitap kaleme almıştır. Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Muzaffer İzgü Sempozyumu’nda “Zıkkımın Kökü” kitabındaki iletilerin irdelendiği bildiride bu kitap hakkındaki düşünceler şöyle ifade edilmektedir:

Yazar Muzaffer İzgü Zıkkımın Kökü romanıyla öz yaşamsal öyküsünü anlatır. ... O yıllarda yazar ve ailesinin yaşamak, ayakta kalabilmek için verdikleri uğraş genel yapının bir örneğidir. Yaşama tutunmak, azla yetinmek, güçlüklerle dayanmak için var olan tek dayanak aileyi ayakta tutan “sevgi harcı”dır. Aile işsizlik, evsizlik, eğitimsizlik, yoksulluk olgularına gülmeceyle katlanır. Yazar bu olayları yaşarken ve anlatırken ironiyle bakar. Bu bakış, sıcak, içten, doğal bir anlatımla okuyucuyu kavrır (Çalışkan, 2006, s.244).

Muzaffer İzgü, yazmaya Aydın’daki görevi sırasında başlamıştır. Basımevine kendi götürdüğü ilk öykü ve röportajları Aydın’da basılan Hüraydın gazetesinde yayımlanmıştır. 1959 yılında Hüraydın gazetesinde yazarlığa başlayan İzgü, daha sonra Demokrat İzmir gazetesinde devam etmiştir. Demokrat İzmir’den sonra İstanbul’da yayımlanan Milliyet ve Akşam gazetesinde röportajları çıkmaya başlamıştır. Milliyet’in Pazar ekinde öyküleri

yayımlanmıştır. Çeşitli dergilerde eserleri yayımlanırken Demokrat İzmir'in kendisine ayrılan köşesinde yazmaya ve her hafta bir öykü yayımlamaya yönelmiştir (Uyguner, 2005).

Nasıl yazıyorsunuz? sorusuna İzgü, şu cevabı vermektedir: “Yazacağım öykü ya da romanın önce kafamda bir krokisini çizerim ve daha sonra bu kroki üzerine yoğunlaşırım. Daha çok yazacağım eserin konusunu, kişilerini dışarıda dolaşırken kurgularım ve bu konu ile ilgili notlar alırım. Daha sonra yazı makinemin başına oturarak bu notlarıma bakarak eserimi yazmaya başlarım. Yazmak için bir mekân sınırlamam yoktur, nerede olsa yazarım yeter ki dikkatimi dağıtacak seviyede ses olmasın. Ayrıca iyi bir yazar olmanın ilk koşulu iyi bir okuyucu olmaktır ve bunları kafa süzgecinden geçirerek yorumlamalı insan. Eserlerimin konusu insan olduğu için ülke ve dünya gündemini de çok iyi takip etmeliyim” (Uyguner, 2005, s. 16-17).

Yazım işine kendini kaptıran İzgü, yazı işi bitince mutlaka gezer. İşçi kahvehaneleri, parklar, pazarlar onun uğrak yerleridir. Ancak ona göre yazarlığın bazı zorlukları vardır. Her şeyden önce yazarlığı bir yaşam tarzı olarak seçen insanlarda hep bir yazma isteği vardır ve neyi yazmak, kim için yazmak, hangi amaçla yazmak, sanata önem vermek yazarın kafasındaki en önemli düşüncelerdir. Ayrıca yazarın iyi bir yazar olabilmek için önce iyi bir okuyucu olabilmesi, okudukları hakkında yorumlar yapabilmesi ve en ince ayrıntısına kadar toplumu irdeleyen iyi bir gözlemci olması da gereklidir. Konusu daha çok insan olduğuna göre toplumsal psikoloji yanında insan psikolojisini, felsefeyi de bilmesi gerekir bir yazarın. Hem ülkesinde hem de dünyada olup biten gelişmeleri yakından izlemelidir.

Bir gülmece yazarı olarak tanınan İzgü, gülmeceyi bir amaç değil bir araç olarak kullanır ve o eserleri yoluyla okuyucuyu hem güldürmeye hem de düşündürmeye sevk eder. (Uyguner, 2005, s. 19). Gülmecenin asıl görevi olaya parmak basmaktır ve basılan parmak iyi bir yere basılmalıdır ki bu olay bir avuç azınlığı değil geniş bir kitleyi ilgilendiren bir olay olmalı yani bütün toplumu ilgilendiren bir gerçeği gözler önüne sermelidir. İçözü (2006, s. 242) ise, “İzgü’nün mizahi anlatımla kaleme aldığı öykülerinde sevgi, hoşgörü, aile içi paylaşım, özverinin yer almakla birlikte modernleşme adına kaybolan değerler ile ekonomik ve çevresel sorunların da güldürü tekniğiyle işlendiğini” dile getirir.

Her romanında toplumun aksayan yönlerine yer veren yazarın ele aldığı konuların başında geçim sıkıntısı çeken insanların çeşitli işlerde çalışarak hayatta kalma savaşı, gecekondlu insanların yaşam mücadelesi, devletin gerekli güvenceyi sağlayamadığı küçük memurların içine düştüğü zor durumlar, gençleri yarış atına çeviren eğitim sisteminin eleştirilmesi, başta üniversiteyi kazanma olmak üzere aileleri tarafından çeşitli baskılara maruz kalan gençlerin sorunları yer alır. Yokluklar içinde büyüyen Muzaffer İzgü’nün romanlarında zengin tabakadan insanlara pek rastlanmaz. O çok iyi bildiği fakirliği anlatmayı tercih eder.

Fakirlik içinde yaşayan insanlar bazen içinde bulundukları durumu kabullenirken bazen nefislerine yenilip kötü yola düşer.

Semerci (2006, s. 384)'ye göre İzgü'nün toplumsal konulara yer vermesinin sebebi okuyucularını toplumsal sorunlarla yüzleştirecek bu sorunları irdeleyen, gözlemleyebilen ve toplumsal konulara duyarlı bireyler yetiştirmeye çalışmaktır. İzgü'nün eserlerinde toplumsal çarpıklıkların derinlemesine yer aldığını söyleyen Semerci, yazarın bu çarpıklıkların nasıl çözüleceğini söylemediğini; çözümü okuyucuya bıraktığını ifade eder.

Yazar eserlerinde son derece sade bir üslup kullanır. Saltık (2006, s. 99), İzgü'nün sosyal konuları işlemesi ve eleştirel bir tutum içinde olması sebebiyle yalın bir üslup kullandığını; amacının yarattığı eser ile güzel olanı ortaya koymaktan ziyade, toplumdan hareketle eleştiri yapmak olduğu için üslubunu da ona göre estetik kaygılardan uzak, yalın bir üslup olarak şekillendirdiğini belirtmiştir.

İlk önceleri yetişkinler, daha sonraları çocuklar için birçok öykü ve roman yazan İzgü'nün ilk kitabı 1970 yılında yazdığı “Gecekondu”dur. Uyguner (2005)'e göre ilk kitabını eline aldığı büyük bir mutluluk yaşayan İzgü daha sonra o anı şöyle anlatmaktadır “*Beni en çok duygulandıran, ilk kitabım Gecekondu'yu elime aldığı zaman oldu. Titriyordu ellerim. O gece Remzi Kitabevi'nin bana göndermiş olduğu otuz kitabı dizdim, geçtim karşıya baktım, baktım. Gecekondu'nun ardından öteki kitaplarım geldi*” (s.14).

Gecekondu'nun ardından İlyas Efendi ve Halo Dayı isimli kitaplarını yazmıştır İzgü. Remzi Kitabevi'nden bu iki kitabın dışında bir de “Şehit Osman” kitabı çıkmıştır. Daha sonraları Bilgi Yayınevi'ne geçen yazar burada da ilk olarak “Donumdaki Para” kitabını yazmıştır. 1977'den beri yazarın tüm roman, hikâye ve oyunları aynı yayınevinde basılmaktadır.

100'ü aşkın kitabı bulunan Muzaffer İzgü, gençlik edebiyatı alanında da eserler vermiştir. Kaçak Kız, İçimde Çiçekler Açınca, Bütün Sabahlarım Senin Olsun adlı gençlik romanları türündendir. Söz konusu romanlar, şairane eda ile kara mizah ustası yazarın ‘toplumsal eleştiri’ merkezine oldukça uzaktır Bunlarda gençlerin duygu, hayal ve beklentileri dile getirilirken, renkli ve dolu dolu yaşanması gereken delikanlılık çağlarında kendilerini sığ bir hayata mahkûm bırakan eğitim sistemi ve toplumsal anlayışsızlıklar da eleştirilir. Anadolu insanının ağırlıklı olarak işlendiği diğer eserlerine karşın İzgü'nün gençlik romanlarında Avrupaî bir şehir olan İzmir ve kentli insanlar yer almaktadır. Yazar, her üçü de genç kız olan başat figürlerine gerçekçi bir kimlik kazandırmaya çalışsa da onlar idealize tipler olmaktan kurtulamamışlardır (Küçük, 2006, s. 75).

Yetişkinlere yönelik pek çok değerli esere imza atan İzgü, ölene kadar da sadece çocuk kitapları yazmaktadır. Çocuk yazarlığının bambaşka bir şey olduğunu, herkesin harcı olmadığını ve çocuklara yönelik yazmanın büyük bir sorumluluk gerektirdiğini vurgulayan İzgü yetişkinlere yazarken daha rahat olduğunu, çocuklar için yazılan eserlerde en küçük hatanın bile affedilemez olduğunu ifade eder. Çünkü çocuğun o hatayı unutmayacağını ve devam ettireceğine inanmaktadır İkinci baskıda değiştirmeyi planlayanların önceki basılanı okuyan 5000 çocuğu nereden arayıp bu yanlış düzeltip özür dilemelerinin mümkün olmayacağını ileri sürer. (Uyguner, 2005, s. 254).

Muzaffer İzgü öykü ve romanlarının dışında tiyatro eserlerinde de güldürü ustası olarak kendisini göstermektedir. Bu eserler tiyatrolarda ve radyolarda oynanmıştır. Yazarın kaleme aldığı on dokuz oyunu bulunmaktadır. Çocukluğunun bir bölümünü kütüphanede ve halkevlerinde geçiren İzgü'nün oyun yazarlığı bir kitapta şöyle anlatmaktadır:

Bacak kadar çocuk, kütüphanede, tiyatro kurslarında, bıçkı-dikiş yapan kadınların arasında; incecik bir boyun, kitap sayfalarını deviriyor, oyun provaalarını, yapma bebeklerin dikimini izliyor. Halkevlerinde sahnelenen Şekspir'in Kral Lear oyununu anımsıyor. Rengin, ışığın, dekorun, giysinin, sözün birleşmesi nasıl da büyülemişti çocukluk bilincini. Yıllar sonra 19 oyuna imza atmak o günlerin tortusuydu kuşkusuz (Kansu, 2002, s.163-164).

İzgü'nün, Türkçenin güzellik ve zenginliklerine eserlerinde yer vermesi, Halkın içinde yaşaması, halkın yaşamını çok iyi gözlemlemesi ve izlemesi, halkın kullandığı dili kullanması, onun çocuklar, gençler ve yetişkinler tarafından benimsenmesi ve okunmasının bir nedenidir. Çünkü İzgü, *“dilimizi kullanırken, dilimizin özelliklerinden yararlanmış, dilimizdeki özel sözcükleri, deyim ve atasözlerini kullanmıştır”* (Uyguner, 2005, s. 20).

Eserleri: Son dönem Türk edebiyatında üretkenliği ile dikkat çeken yazarlardan biri olan Muzaffer İzgü'nün bugüne kadar yayımlanan çok sayıda eseri bulunmaktadır. Bu eserler tür olarak sıralandığında dokuz romanın, otuz üç öykünün, on dört oyunun ve çok sayıda çocuk kitabının yer aldığı görülmektedir. Bu eserler incelendiğinde İzgü, toplumsal-gerçekçi bakış açısıyla bireylere ve olaylara eleştirel bir tutumla yaklaşmış ve eleştiride 'gülmece'yi araç olarak kullanmıştır; fakat onun gülmececi kaba gülmece unsurlarıyla sağlanmaz. İzgü, gülmeceyi okurlarını eğitmek için kullanır. Onun eserlerinde sıradan insanlar ve o insanların acıları, sevinçleri ve sıkıntıları vardır. İzgü, eserlerinde toplumun çeşitli kesimlerindeki gözlemleri sonucunda saptadığı konuları kafasının süzgecinden geçirerek okurlarına sunar.

Yazarlık yaşamının başlarında çoğunlukla yetişkinlere yönelik hikâye ve roman türünde kitaplar kaleme alan Muzaffer İzgü, daha sonraları çocuk edebiyatı alanına yönelerek çocuk

hikâyeleri ve çocuk romanları yazmaya başlamıştır. Ayrıca yazarın oyun türünde eserleri mevcuttur.

Muzaffer İzgü eserlerine, hayata dair önemli unsurları, insanı ve insanın yaşadığı sosyal çevreyi konu etmiş ve oluşturduğu mizahi üslula edebiyat dünyasında yerini almıştır. Yapıtlarının konusu toplumumuz ve bu toplumda yaşayan kişilerin yaşadıkları güldürücü ve düşündürücü olaylardır ve yazar toplumun çeşitli kesimlerini yansıtan ve kişileri gözlemleyerek ve bulgularını kafa süzgecinden geçirerek eserlerini kaleme alır. Yazar aynı zamanda eserlerini oluştururken kendi hayatından hareket etmiştir ve hatta Zıkkımın Kökü adlı eseri bir otobiyografi sayabiliriz.

Hikâyeleri: Destandan efsaneye, masaldan fıkraya, kıssadan tarihe, menkıbeden rivayete, latifeden nükteye kadar uzanan bir kullanım alanı olan hikâyenin edebiyattaki karşılığı bugün öykü kelimesiyle sınırlandırılmış durumdadır. Kavramın bu kadar geniş kullanım alanına sahip olması bu konuda yapılacak tanımları da güçleştirmektedir (Kolcu, 2006, s. 11). Güncel Türkçe Sözlük'te hikâye, “Bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması; gerçek ya da tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, aslı olmayan söz, olay” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2018).

Muzaffer İzgü'nün; geçim sıkıntısı, eğitim sorunları, siyasi baskılar gibi yazıldığı dönemin zorluklarını konu edinen birçok hikâye kitabı kaleme aldığı görülmektedir. Yazar hikâyelerindeki kahramanları günlük yaşamdaki kişilerden seçmekte ve eleştirel bir bakış açısıyla kara mizahla harmanlayarak eserlerini kaleme almaktadır.

Muzaffer İzgü, öykülerini yazarken dilimizin olanaklarından yararlanmış, Türkçeleşmiş sözcükler kullanmaya özen göstermiştir. Halkın içinde yaşayan, halkın yaşamını gözlemleyen bir yazar olarak halkımızın kullandığı dili yeğlemiştir. Onun öykülerini sade, her yaştan insanın anlayacağı bir dille kaleme alınmıştır. Serim düğüm çözüm üçlemesini sıkça kullanan Muzaffer İzgü, bazı hikâyelerinde gereksiz tekrarlara düşmüştür.

İzgü'nün öykülerinde kahramanlar bizim toplumumuzdan ve gündelik hayat içerisinde karşılaşacağımız sıradan insanlardır. Kadınlar, erkekler, çocuklar, genç kızlar, köylerde çiftçilikle uğraşanlar, Çukurova'da pamuk ırgatlığı yapanlar, Adana'da sokak satıcılığı, işçilik yapanlar, karakola düşenler, polisler, komiserler vb. İzgü, öykülerinde erkek kahramanlara daha çok yer vermektedir. Bunlar; köyden kente göçmüş güç koşullarda yaşayanlar olduğu gibi, memurlar, polisler, zorluk içinde yaşayan çocuklar vardır. Dayak Birincisi adlı eserde kahramanlar: olayı anlatan özne, babası, dayısı, iki amcası, komşusu, bekçi, polisler ve komiserdir. İzgü aynı zamanda toplumsal çarpıklıkları ve bu çarpıklıklarda önemli yer tutan

bazı kimseleri simgesel olarak anlatmak için Cici Semer adlı öyküde eşekleri kahraman olarak kullanmıştır.

Muzaffer İzgü, öykülerinde kahramanları bir iki cümleyle ya da sözcükle öykünün bütünü içerisinde betimlemektedir. Ancak bazı öykülerde ise kahramanların fiziksel özelliklerini ayrıntılı olarak betimlemektedir. Diktatör adlı öyküde diktatör şu cümlelerle betimlenir: *“Nerede, hangi tarihte, hangi ülkede, bir yakışıklı, bir yüzü güzel, suratından insanlık akan, gözleri sevgiyle bakan, duruşuyla insanda güven sağlayan diktatör görülmüştür ki? Bu diktatör de diğerlerine benzermiş. Kara bir yüzü, birbirine yakın gözleri, dar alnı, geniş çenesi, kepçe kulakları varmış. Ağzı bir canavar ağzına, bıyıkları kenef arkasındaki sazlığa benzermiş”* (İzgü, 2012, s. 12-13).

Olayların geçtiği yerlerin tasvir edilmesi, sadece anlatı sisteminin inşası açısından değil okuyucu açısından da gereklidir. Böyle bir imkânla okuyucu, olayların mahiyetini anlamakta zorlanmaz. Anlatılacak hikâyeye bir köyde, şehirde, çölde; evde apartman dairesinde, odada; kahvede, parkta, caddede... geçecekse okuyucu, ona göre bir tutum takınır; muhayyilesini o yönde harekete geçirir; o yönde bir beklenti içine girer. Muzaffer İzgü, öykülerinde genelde çevre betimlemelerine ayrıntılı olarak yer vermez ve o mekânların nasıl bir yer olduğunu okuyucunun hayal gücüne bırakır. Bir İngiliz Mektubu adlı öyküde bakkal şu şekilde anlatılır: *“Ahmet’in bakkal dediği yer tabandan tavana tepeleme bütan gaz tüpleriyle doluydu.”* İzgü, 2012, s. 88).

Muzaffer İzgü’nün kaleme aldığı eserler şunlardır:

Gecekondu (1970), Bando Takımı (1975), Donumdaki Para (1977), Dayak Birincisi (1979), Deliye Her Gün Bayram (1980), Sen Kim Hovardalık Kim (1980), Her Eve Bir Karakol(1980), Devlet Babanın Tonton Çocuğu (1981), Lüp Lüp Makinesi (1982), Çanak Çömlek Patladı (1983), Orta Direği Yıkan Ayı (1984), İşte Mühür İşte Sen (1984), Devletin Malı Deniz (1986), Azrail Nasıl Rüşvet Yedi (1986), Siz Bilirsiniz Paşam (1987), Demokrasimiz Kaç Para Eder (1988), Yıl Sıfır Darbe Hazır (1989), Bir Namussuz Aranıyor (1990), Bizim Ayılar Amerikalıları Çok Sever (1991), Bir Mayıs Polis Bayramı (1992), Nasıl Baba Oldum (1993), Dandini Vatandaş Dandini (1994), Ayvayı Yedik (1995), Hırsız Köpek (1997), Oturaklı Başkan (1998), Herkese Bir Yastık (1999), Tom Baba’nın Tombalası (2000), Anadolar (2001), Soyma Beni Utanırım (2002), Hükümet Çiftetellisi (2003).

Romanları: İzgü’nün ilk romanı 1970 yılında kaleme aldığı “Gecekondu”dur. İzgü’nün roman türünde kaleme aldığı diğer kitapları ise şunlardır:

İlyas Efendi (1971), Halo Dayı ve İki Öküz (1973), Kasabanın Yarıısı (1982), Üç Halka Yirmibeş (1984), Zıkkımın Kökü (1988), İt Adası (1992), Sıpa (1993), Dilber (1995), Milli Kahraman Matador Mahmut (1996).

Gençlik Romanları: İzgü, romanlarının dışında gençlere yönelik üç roman daha kaleme almıştır. Bunlarda ömrünün baharında, hayatı dolu dolu yaşamaları gereken gençlerimizin hayallerine ve beklentilerine yer verir Muzaffer İzgü. Yazar ana kahramanlar olarak kızları seçtiği gençlik romanları şunlardır: Kaçak Kız (1997), İçimde Çiçekler Açınca (2000), Bütün Sabahlarım Seni Olsun (2003).

Çocuk Kitapları: Yetişkinlere yönelik pek çok değerli esere imza atan Muzaffer İzgü, son zamanlarda sadece çocuk kitapları yazmaya başlamıştır. Çocuk yazarlığının herkesin harcı olmadığını ve çok büyük bir sorumluluk gerektirdiğini ifade eder. Muzaffer İzgü'nün çocuk edebiyatı alanında verdiği ilk eser "Ökkeş Serisi"dir. On kitaptan oluşan bu seride geçim sıkıntısı çeken bir ailenin çocuğu olan Ökkeş'in; çalışma azmi ve yaşadığı kimi zaman neşeli kimi zaman hüzünlü olaylar eğlenceli bir dille anlatılmaktadır. Yazarın Ökkeş serisindeki kitapları şunlardır: Ökkeş Balık Avında (1968), Ökkeş Kurt Avında (1968), Ökkeş Bahçıvan (1969), Ökkeş Kapıcı (1969), Ökkeş Lunaparkta (1970), Ökkeş Otoparkta (1970), Ökkeş Maçta (1970), Ökkeş İşportacı (1970), Ökkeş Dolmuşçu (1971), Ökkeş Denizde (1971).

Bu çocuk kitaplarının dışında 1973-2008 yılları arasında İzgü, "Anneannemin Akıl Almaz Maceraları" isimli bir çocuk serisi de kaleme almıştır. Serinin ana kahramanları Metin ve onun anneannesidir. Seride anneannenin başından geçen eğlenceli olaylar torunu Metin tarafından okuyuculara anlatılmaktadır. Serideki kitaplar şunlardır:

Anneannem Askere Gidiyor (1973), Anneannemin Gramofonu (1973), Yaşasın Kanal Anneanne (1973), Anneannemin Apartman Kuzusu (1974), Anneannemin Erikli Bahçesi (1974), Anneannem Gelin Oldu (1997), Anneannem Cankurtaran (1997), Yaşasın Anneannespor (1997), Anneannem Dans Kraliçesi (1997), Anneannemin Bebeği (1997), Anneannem Süsleniyor (2001), Anneannemin Kuyruklu Yıldızı (2001), Anneannemin Konuk Kedisi (2002), Anneannem Hayvanlar Arasında (2002), Anneannem Sihirbaz (2003).

Oyunları: Sanatçının ilk romanı Gecekondu, Şahin Tek tarafından oyun olarak yazılmış ve sahnelenmiştir. 2007 yılında yazarın tiyatro oyunları "Bütün Oyunları" isimli üç kitaplık bir seri ile bir araya getirilmiştir. İzgü'nün oyun türündeki diğer eserleri ise şunlardır:

Gön (1971), Utanmıyorum Üşüyorum (1974), İnsaniyettin, Kara Düzen (1974), Reçetesi Peçete (1976), , Her Devrin İti, Öykülerden Oyunlar (1978), Sınırdaki Duvar (1982),

İsrafil'in Düdüğü (1983), İcraatın İçinden İnsan Manzaraları (1990), Bekçi, Dandini Vatandaş Dandini (1991), Demokrasi Parkımız (1992), Lütfen Kızım Evlenir misiniz? (1995).

Ödülleri: Muzaffer İzgü, yazdığı öykü ve romanlarla birçok ödül almıştır. Ayrıca kendi hayatını kaleme aldığı “Zıkkımın Kökü” ve bir diğer eseri olan “Üç Halka Yirmibeş” sinema filmine uyarlanmıştır. Yönetmenliğini Memduh Ün'ün yaptığı, Macit Koper ile Memduh Ün'ün senaryolaştırdığı “Zıkkımın Kökü” filmi, Hindistan Udaipur Film Festivalinde Altın Fil ödülünü, Tokyo Film Festivalinde Asya'nın en iyileri, İspanya'da en iyi yönetmen ödüllerine değer görülürken; Adana Altın Koza'da beş ödül birden almıştır. Zıkkımın Kökü Paris'te 1994'te Cine Junior En büyük ödülünü de almıştır (Uyguner, 2005). Yazarın aldığı diğer ödüller şöyle sıralanabilir:

“Anayasa Hangi Yasa” öyküsüyle Milliyet Gazetesi Gülmece Ödülü (1977), “Dayak Birincisi” kitabıyla Nasrettin Hoca Altın Ödülü (1977) / Uluslararası Bulgaristan Altın Kirpi Ödülü (1978) / Sviştov Özel Ödülü (1978), “Donumdaki Para” öyküsüyle Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü (1978), “Uçtu Uçtu Ali Uçtu” kitabıyla İstanbul Çocuk Kitapları Fuarı Masal Birincilik Ödülü (1979).

İKİNCİ BÖLÜM

Yöntem

Bu bölümde, tez çalışmasında kullanılan araştırma modeli, tercih edilen evren ve örneklem, veri toplama yöntemleri, elde edilen verilerin analiz edilme süreci yer almaktadır.

Bu çalışmada cevabı aranacak araştırma konusu “Muzaffer İzgü’nün 1970-80 yılları arasında kaleme aldığı yedi öykü kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi” dir.

Araştırma boyunca cevapları aranacak alt problemler şunlardır:

Muzaffer İzgü’nün öykülerinde hangi değerler ön plana çıkmaktadır?

Muzaffer İzgü’nün öykülerinin Türkçe Öğretim Programı çerçevesinde değerler eğitimi açısından önemi nedir?

Muzaffer İzgü’nün öykülerinin çağımız değerleri açısından olumlu ve olumsuz yönleri neleridir?

Muzaffer İzgü öykülerinde değerler çatışması oluşturmuş mudur?

Araştırma Yöntemi

Sosyal bilimlerde çalışılan konuyla ilgili daha detaylı bilgiye ulaşabilmek amacıyla sıkça tercih edilen nitel araştırma yöntemlerden biri de doküman inceleme yöntemidir. Bu çalışma sürecinde Muzaffer İzgü’nün yedi öykü kitabı, alanda yazılmış tezler ve makaleler okunarak elde edilen bilgiler fişleme yöntemiyle biraraya getirilmiştir.

Muzaffer İzgü’nün eserlerinde yer alan sosyal ve eğitsel değerlerin araştırıldığı bu çalışma, nitel araştırma yönteminden oluşan bir araştırmadır. Nitel araştırmayı Yıldırım ve Şimşek (2011, s. 39) “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmıştır.

Nitel araştırma yaklaşımı esas alınarak yapılan bu çalışmada, doküman taraması modeli kullanılmıştır. Tarama modeli geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez.” (Karasar, 2010, s. 77)

İncelenen Eserler

Tez çalışması sırasında Muzaffer İzgü'nün 1970-80 yılları arasında yayınlanmış yedi öykü kitabı incelenecektir. Bu eserler şu şekilde sıralanmıştır:

Öykü Kitapları

1. Gecekondu adlı öykü kitabı ilk olarak 1970 yılında basılmıştır. Bu çalışmada içinde bir uzun on kısa öykünün bulunduğu ve 2010 Ekim'inde 9. baskısı yapılan kitap incelenmiştir.
2. Bando Takımı adlı öykü kitabı ilk olarak 1975 yılında basılmıştır. Bu çalışmada içinde 26 kısa öykünün bulunduğu ve 2011 Ocak'ında 9. baskısı yapılan kitap incelenmiştir.
3. Donumdaki Para adlı öykü kitabı ilk olarak 1977 yılında basılmıştır. Bu çalışmada içinde 26 kısa öykünün bulunduğu ve 2014 Mayıs'ında 13.baskısı yapılan kitap incelenmiştir.
4. Dayak Birincisi adlı öykü kitabı ilk olarak 1979 yılında basılmıştır. Bu çalışmada içinde 25 kısa öykünün bulunduğu ve 2012 Kasım'ında 15. baskısı yapılan kitap incelenmiştir.
5. Deliye Her Gün Bayram adlı öykü kitabı ilk olarak 1980 yılında basılmıştır. Bu çalışmada içinde 30 kısa öykünün bulunduğu ve 2012 Mart'ında 14. baskısı yapılan kitap incelenmiştir.
6. Sen Kim Hovardalık Kim adlı öykü kitabı ilk olarak 1980 yılında basılmıştır. Bu çalışmada içinde 21 kısa öykünün bulunduğu ve 2004 Mayıs'ında 8. baskısı yapılan kitap incelenmiştir.
7. Her Eve Bir Karakol adlı öykü kitabı ilk olarak 1980 yılında basılmıştır. Bu çalışmada içinde 25 kısa öykünün bulunduğu ve 2004 Mayıs'ında 9. baskısının yapıldığı kitap dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın araştırma alanı, Muzaffer İzgü'nün 1970-80 yılları arasında kaleme aldığı yedi öykü kitabıdır. Bu kapsamda öncelikle araştırma problemi, tezin amacı ve hangi değerlerin tespit edileceği önceden belirlenmiştir ve değer ölçeği olarak da akademik çalışmalarda çokça tercih edilen Schwartz Değer Ölçeği seçilmiştir.

Araştırmamız sırasında ele alınan değerler Schwartz Değerler Ölçeği baz alınarak incelenerek genel önermelere ulaşılacak ve ana temalar etrafından şekillenen değer çatışmalarının metinde nasıl işlendiği ve bunların metinde ne ifade ettikleri tespit edilmeye

çalışılacaktır. Kuramsal çerçeveyi oluşturmak amacıyla alan yazın taraması yapılmış, hangi kaynaklara ihtiyaç duyulacağı belirlenmiş ve bu kaynaklar temin edilmiştir. Ayrıca özellikle akademik çalışmalar, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri; internet ortamından, kütüphanelerden Yükseköğretim Kurulunun internet sayfasındaki Tez Merkezi bölümünden ulaşılmıştır.

Schwartz Değer Kuramı ve Değer Ölçeği: Schwartz'a göre "değerler, bir bireyin veya sosyal birimin hayatında rehber prensipler olarak hizmet gören, önemce farklılık sergileyen, istenilen durumlar ötesi hedeflerdir". Bu tanımın içinde hedefler olarak aşağıdakiler gizlidir (Schwartz, 1994: Akt., Göldağ, 2015, s. 112)

Schwartz'ın kuramındaki temel varsayıma göre değerleri birbirlerinden ayıran en önemli özellik, ifade ettikleri güdüsel amaç tipidir; dolayısıyla, tüm kültürlerde rastlanma olasılığı en yüksek olan değerler, insan doğasının evrensel gerekliliklerini (biyolojik gereksinimler, uyumlu bir toplumsal etkileşim için gerekli olan koşullar gibi) bilinçli amaçlar biçiminde simgeleyen değerler olmalıdır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61). Schwartz'a (2009: Akt. Albayrak, 2017, s. 119-120) göre değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Değerler ayırt edilemez şekilde inanışlarla bağlantılıdır. Değerler harekete geçirildiğinde duygularla kaynaşır. Bağımsızlığın kendileri için önemli bir değer olduğunu varsayan insanlar, bağımsızlıkları tehdit edildiğinde uyarılırlar. Bağımsızlıklarını kaybettiklerinde hayal kırıklığına uğrarlar ve bağımsızlıklarını kazandıklarında mutlu olurlar.
2. Değerler, eylemi harekete geçiren arzu edilen hedeflere karşılık gelirler. Kendisi için sosyal düzen, adalet ve yardımseverliğin önemli olduğunu kabul eden insanlar bu hedeflerin arkasından gitmek için harekete geçerler.
3. Değerler belirli eylem ve durumlara yayılırlar. Örneğin sadakat; okulla, sporla, iş yeriyle, arkadaşlarla, aileyle veya yabancılarla ilgili olabilir. Bu özellik değerleri genellikle özel nesne, eylem ve durumlara karşılık gelen daha dar norm ve davranış gibi kalıplardan ayırt eder.
4. Değerler standartlar ve kriterler gibi hizmet görürler. Değerler; eylemlerin, politikaların, insanların ve olayların seçiminde ve değerlendirilmesinde rehberlik ederler. İnsanlar benimsedikleri değerlere göre neyin iyi, neyin kötü, neyin yasal, neyin yasa dışı olduğuna karar verirler.
5. Değerler birbirlerine göre önem açısından derecelenirler. İnsanlar başarıya mı yoksa adalete mi, yeniliğe mi yoksa gelenekselliğe mi önem verirler? Bu hiyerarşik özellik değerleri norm ve davranışlardan ayırır.

6. Çok sayıda değerin bağıl önemliliği eylemleri yönlendirir. Herhangi bir tavır ya da davranış birden fazla değeri gerektirir. Örneğin kiliseye gitmek, gelenek, uyumluluk ve güvenlik değerlerini, hazcılık ve uyarıcılık değerleri karşısında öne çıkarır.

Schwartz ve Bilsky (Schwartz, 1992; Schwartz ve Bilsky, 1990) tarafından yukarıda ortaya konulan kuramsal çerçeve içinde yürütülen araştırmalarla, Rokeach'ın listesi temel alınmak üzere, yazında var olan çeşitli değerlerden yola çıkılarak 56 değer tespit edilmiştir. Bu çerçevede aralarında Türkiye'nin de olduğu 54 ülkeden büyük çoğunluğunu öğretmenler ve üniversite öğrencilerinin oluşturduğu 44000 kişiden veri toplanmıştır. Öğretmenler toplumsallaşma süreci içerisinde temel kültürel değerlerin aktarıcıları oldukları varsayımıyla, araştırmanın hedef kitlesi olarak seçilmişlerdir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60). Yapılan analizler sonucunda 56 değer, evrensel nitelik taşıdığı düşünülen 10 değer öbeğinde toplanmıştır. Araştırmanın 54 ülkede yapılması, geliştirilen değer ölçeğinin kültürler arası geçerliliğinin saptanmasına olanak sağlamıştır. Daha sonra, Schwartz 2001 yılında yaptığı çalışmada, listedeki değer sayısını 57'ye yükseltmiştir (Perrinjaquet vd., 2005: Akt., Karalar ve Kiracı, 2010). Kullanılan 57 değerden 45'inin farklı kültürlerde yüksek düzeyde bir anlamsal benzerlik gösterdiğini belirlemiştir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60).

Schwartz 10 temel tip değer tanımlamıştır. Bu 10 değer 3 evrensel gereksinimden türetilmiştir. Bu üç değer bütün birey ve toplumların üstesinden gelmesi gerektiği evrensel değerlerdir. Bunlar:

1. Biyolojik organizmalar olarak bireyin ihtiyaçları.
2. Koordineli sosyal etkileşim ihtiyaçları,
3. Grupların düzgün fonksiyon göstermesi ve hayatta kalması için ihtiyaçları.

Örneğin uyumluluk motivasyonel tipi, grubun hayatta kalması ve düzgün etkileşimine olan gereksiniminden türetilir. Bu da bireylerin diğerlerini incitebilecek etki ve eylemlerden kaçınmalarını sağlar (Schwartz, 1994: Schwartz, 1996: Akt., Göldağ, 2015, s. 112).

Psikoloji yazınının yanı sıra konu ile ilgili felsefi ve dinsel yazından da yararlanan Schwartz'ın (1992) belirlediği 10 temel değer tipi ve bunlarla ilişkili olduğu saptanan 57 alt değer aşağıdaki tabloda, açıklamalarıyla birlikte dikkatlere sunulmuştur. Değer kodlarının tam karşılığı ve açıklamaları, bulgular kısmında daha ayrıntılı olarak verilecektir. Tabloda italik olarak yazılmış olan değerler ise “kültürler arası karşılaştırmalarda tutarlı sonuçlar vermediği saptanan değerleri (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000) işaret etmektedir. Değer kodlarının açıklamaları bölümünde, Schwartz'ın günümüzde web sayfası üzerinden katılımcıların baskın değerlerini belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirdiği *Self-Assessment 2.2: Identifying Your Dominant Values*⁷ başlıklı çevirim içi bir anket çalışmasında farklı kültürlerden katılımcıların

değerleri daha net anlayabilmeleri amacıyla yapılmış olan değer tanımlamaları esas alınmıştır. Bu çalışmada katılımcılar için değerlerin önem düzeyinin belirlenmesi amacıyla -1,0,1,2,3,4,5,6,7 arasında rakamlar ile puanlanan değerler iki ayrı liste hâlinde sıralanmıştır. -1 bireyler için karşıt görüş içeren, negatif değerleri puanlamak için; 7 ise bireyin hayatında temel bir ilke olarak yüksek öneme sahip değerleri puanlamak için kullanılmıştır. 0 birey için değer bir yol gösterici ilke olarak geçerli olmadığı, yani değer hiç önemli olmadığı anlamına gelir. 3, değer önemli olduğu anlamına gelir. 6 ise değer çok önemli olduğu anlamına gelir.

Tablo 1’de Türkiye Türkçesine çevrilen Schwartz Değer Ölçeği’nde yer verilen değer kodları ve açıklamaları (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000) dikkatlere sunulmuştur:

Tablo 1. *Schwartz Değer Ölçeği'nde Yer Verilen Değer Kodları ve Açıklamaları (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61)*

<i>Değerler</i>	<i>Değer Boyutunun İçerdiği Maddeler Değer Kodlarının Açıklamaları</i>	
GÜÇ (Power) Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	-Sosyal Güç Sahibi Olmak -Otorite Sahibi Olmak -Zengin Olmak -Toplumdaki Görünümü Korumak -Sosyal Saygınlık	Başkaları üzerinde kontrol gücüne sahip olmak, baskınlık Toplumda yol gösterici, lider, komuta edici olmak Maddi mal varlığı sahibi ve güçlü olmak; para sahibi olmak Toplumdaki duruşunu, “görüntüsünü” koruyabilmek <i>İnsanlar tarafından benimsenme; saygı görme</i>
BAŞARI (Achievement) Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	-Başarılı Olmak -Yetkin/Muktedir Olmak -Hırslı Olmak -Sözü Geçen Biri Olmak -Zeki Olmak	Hedeflerine ulaşmak Becerikli, üretken, yetkili ve etkili olmak (Amaçları doğrultusunda) sıkı çalışmak, tutkulu olmak İnsanlar ve olaylar üzerinde etki sahibi olabilmek <i>Akıllılık, mantıklı düşünebilme, bilgellik</i>
HAZCILIK (Hedonism) Bireysel zevke, hazzı yönelim	-Hayattan Tat Almak -Zevk (Haz) -İsteklerine Düşkün Olmak	Yemek yemek, eğlenmek, cinsellik vb. günlük eylemlerden keyif almak Zevk, arzuların tatmini, haz duyma Rahatına önem vermek, hoşlandığı şeyleri yapmak
UYARILMA (Stimulation) Heyecan ve yenilik arayışı, aksiyon	-Heyecanlı Bir Yaşam -Değişken Bir Hayat -Cesur Olmak	Heyecan verici deneyimler yaşamak Meydan okuma, yenilik ve değişim ile dolu bir yaşam Gözüpek, yiğit olmak; macera arayan, risk alabilen olmak
ÖZYÖNELİM (Self-Ditection) Düşünce ve eylemde bağımsızlık	-Yaratıcı Olmak -Merak Duyabilmek -Özgürlük -Kendi Amaçlarını Seçebilmek -Bağımsız Olmak -Kendine Saygısı Olmak	Benzersiz olmak, hayal gücüne sahip olmak Her şeyle ilgilenmek, keşfedici olmak Düşünce ve eylemlerinde özgürlük Kendi amaçlarını seçme hakkına sahip olmak Kendine güvenen ve kendi kendine yeten biri olmak <i>Kişinin kendi değerlerine inancı olması</i>

Tablo 1. *Schwartz Değer Ölçeği'nde Yer Verilen Değer Kodları ve Açıklamaları (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61) (Devamı)*

EVRENSELÇİLİK (Universalism) Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve tüm doğanın iyiliğini gözetmek	-Açık Fikirli Olmak	Farklı fikir ve inançlara karşı hoşgörülü olmak
	-Erdemli Olmak	Bilgelik; hayata karşı olgun bir anlayış sergilemek, iyi davranışlar sergilemek
	-Sosyal Adalet_	Haksızlıkları düzeltme, güçsüzleri koruyup kollama
	-Eşitlik	Herkes için eşit fırsatlar
	-Dünyada Barışı İstemek	Savaş ve çatışmaların olmadığı bir dünyayı dilemek
	-Güzel Bir Dünya	Doğa ve güzel sanatlarla iç içe bir dünya
	-Doğayla Bütünlük İçinde Olmak	Doğayla bir bütün oluşturma
	-Çevreyi Korumak	Doğayı korumak
	-İç Huzur ⁸	Kendisiyle barışık olmak
İYİLİKSEVERLİK (Benevolence) Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetmesi ve geliştirmesi	-Yardımsever Olmak	Başkalarının refahı için çalışmak, duyarlılık
	-Dürüst Olmak	Doğru ve samimi olmak
	-Bağışlayıcı Olmak	Af dileyenleri bağışlayıcı olmak
	-Sadık Olmak	Ait olduğu topluluğa ve yakınlarına (arkadaşlarına) sadık olmak; <u>vefakârlık</u>
	-Sorumluluk Sahibi Olmak	Güvenilir, sorumluluklarını yerine getiren olmak
	-Gerçek Dostluk	Yakın, sıkı (destekleyici) arkadaşlık
	-Olgun Sevgi	Derin duygusal ve ruhsal yakınlık duyma
	-Manevi Bir Hayat	Maddi esaslar yerine manevi duygu ve düşüncelerin baskın olması
	-Anlamlı Bir Hayat	Hayatta bir amacı olmak

⁸ Bu değer, 2001 yılında yapılan çalışmada eklenen 57. değerdir. (Perrinjaquet vd., 2005: Akt., Karalar & Kiracı, 2010).

Tablo 1. *Schwartz Değer Ölçeği'nde Yer Verilen Değer Kodları ve Açıklamaları (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61) (Devamı)*

GELENEKSELÇİLİK (Tradition) Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlerle saygı ve bağlılık	-Alçakgönüllü Olmak	Mütevazı olmak, kendini geri planda tutmak
	-Dindar Olmak	Dini inançlarına sıkı sıkıya bağlı olmak
	-Kendine Düşen Hayatı Kabullenmek	Hayatın kendine sunmuş olduğu şartları kabul etmek, boyun eğmek, kadercilik
	-Geleneklere Saygılı Olmak	Geçmişten kalan kültür öğelerini korumak ve yaşatmak
	-İlımlı Olmak	Duygu ve eylemlerde aşırılıktan kaçınmak
UYUM (Conformity) Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	-Mahremiyete - Özel Hayata Saygı	Bireylerin kendi özel yaşantılarına saygı duyma; gizlilik hakkı
	-Kibar Olmak	Nezaket, incelik sahibi olmak; görgülü olmak
	-İtaatkar Olmak	Söz dinleyen, saygılı, yükümlüklerini yerine getiren olmak
	-Ana Babaya ve Yaşlılara Değer Vermek	Anne-babaya ve büyüklere saygı göstermek
	-Kendini Denetleyebilmek	Öz disiplin sahibi olmak; kendine hâkim olabilmek; kötülüklere ve günahlara karşı direnç göstermek
GÜVENLİK (Security) Toplumda var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	-Ulusal Güvenlik	Düşman (unsurlar)a karşı ulusun korunması
	-Toplumsal Düzen	Toplum düzeninin istikrarı
	-Temiz Olmak	Temizliğe özen göstermek
	-Aile Güvenliği	(Aileden olan) sevdiği kişilerin güvenliğini istemek
	-İyiliğe Karşılık Vermek	(Yapılan iyiliklere karşı) borçlu kalmaktan kaçınma
	-Bağlılık Duygusu	Aidiyet duygusu; başkalarını dikkate alarak hislerine yön verme, dikkate alma

-Sağlıklı Olmak

Fiziksel ve ruhsal olarak sorunlu olmamak

Tabloda yer verilen değerlerin tanımlayıcı hedefleri ve içerdęi alt değerlerin açıklaması ise şu şekildedir (Schwartz, 1992: Schwartz, 2009: Akt. Göldağ, 2015):

1. zynelim: Bu değer tipinin tanımlayıcı hedefi, bağımsız dűřnce ve eylemdir (seğme, oluşturma ve araştırma). zynelim kontrol ve üstünlük (ustalık) ięin organizmayla ilgili ihtiyağlardan, özerklik ve bağımsızlığın ię etkileşim gereksinimlerinden türetilmiştir.
2. Uyarılma: Uyarılma değerleri optimum seviyede hareketliliği muhafaza etmek için değişiklik ve uyarım için olduğu varsayılan organizmayla ilgili ihtiyaçtan türetilmiştir. Bu ihtiyaç muhtemelen özyönelim değerlerinin altında yatan ihtiyaçlarla ilgilidir. Uyarılma değerlerinin motivasyonel hedefi, heyecan, yenilik ve hayata meydan okumadır.
3. Hazcılık: Organizmik ihtiyaçlardan ve onları tatmin etmekle ilgili zevklerden türemiştir. Bu değer tipinin motivasyonel hedefi, bireyin kendi kendini memnun etmesi ve duygusal olarak yüceltmesi olarak tanımlanabilir.
4. Başarı: Bu tip değerin tanımlayıcı hedefi, sosyal standartlara göre yeteneğin gösterilmesi vasıtası ile kişisel başarıdır. Başarı değerleri baskın kültürel standartlar dolayısıyla da sosyal onayın elde edilmesi açısından kabiliyetlerin gösterilmesini vurgular.
5. Göğ: Göğ değerleri, evrensel gereksinimlerin birden fazla tipinden kaynaklanmaktadır. Sosyal kurumların fonksiyonu görünürde bir derece statü farklılaşmasını gerektirir. Göğ değerlerinin ana hedefi, sosyal statü ve prestijin elde edilmesi, insanlar ve kaynaklar üzerine hâkimiyet ve kontroldür (Otorite, zenginlik, sosyal gğ, kamu imajının muhafazası, sosyal kabul).
6. Güvenlik: Bu tip değerin motivasyonel hedefi, toplumun, ilişkilerin, kendinin güvenliği, uyumu ve tutarlılığıdır. Güvenlik temel birey ve grup gereksinimlerinden türer. Güvenlik birey ve grup güvenliği olarak ikiye ayrılabilir. Bu ayrım güvenliğin, sağlık gibi bireysel bir ęıkara mı yoksa ulusal güvenlik gibi kolektif bir ęıkara mı hizmet etmesine bağlıdır.
7. Uyma: Bu tip değerin tanımlayıcı hedefi, diğerlerini üzecek, zarar verecek ve beklentilerini veya kısıtlamaktır. Bu değer, eğer etkileşim ve grup fonksiyonu uyumlu bir şekilde işleyecekse sosyal olarak tahripkâr olacak eğilimleri bireylerin engelleme gereksiniminden türer. Uyma değerleri, yakındaki diğer kişilerle etkileşimde kısıtlamayı vurgular (İtaat, z disiplin, kibarlık, büyüklere ve ebeveynlere saygı).

8. Gelenekselcilik: Bu tip değerin tanımlayıcı hedefi, bireyin kültür ve dininin sağladığı fikir ve gelenekleri kabul etme, uygulama, saygı göstermedir. Bu değerler, grup  yeleri tarafından değer verilen gelenek ve görenek olarak kutsallaşırlar. Geleneksel davranış modları grup bütünlüğünün tek varlık olarak ifadesinin ve onun hayatta kalmasının varsayılan garantörleri olurlar.
9. İyilikseverlik: Bu tip değerin motivasyonel hedefi, bir kişınin sıklıkla kişisel ilişkilerde olduğu kişilerin refah ve huzurunu geliştirmesi ve korumasıdır (Yardımcı, sadık, affedici, adil, sorumlu, gerçek arkadaş, olgun biri). Uyma ve iyilikseverlik değerlerinin her ikisi de iş birlikçi ve destekleyici sosyal ilişkileri desteklemektedir. Fakat iyilikseverlik değerleri içselleşmiş bir motivasyonel temel sağlarken, uyma değerleri, negatif çıktılardan kaçınmak için iş birliğini destekler.
10. Evrenselcilik: Evrenselciliğin motivasyonel hedefi, bütün insanlar ve doğanın refahı için, anlayış, takdir, hoşgörü ve korumadır. İnsanlar ana grubun dışındakilerle irtibata geçtiklerinde ve doğal kaynakların kıtlığı ile yüz yüze kalındığında grup ve bireylerin hayatta kalma ihtiyaçlarından ortaya çıkar. İnsanlar farklı olanları kabul etmeme veya onlara adil davranmamanın hayatı tehdit edici bir mücadeleye, doğal çevreyi korumamanın da kendi hayatının bağlı olduğu kaynakların tahribine yol a tıldığını fark ederler.

Verilerin Analizi

Muzaffer İzgü'n n belirlenen yedi öykü kitabındaki değerleri belirlemeye yönelik çalışma nitel bir araştırma olduğu için verilerin analizi sırasında da nitel araştırma çalışmasına uygun olarak içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Betimsel analizle daha önceden belirlenen temalara göre özetlenen ve yorumlanan veriler, sonrasında içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutularak detaylandırılmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2011, s. 227).

G verlik ve Geçerlik  alışması

Geçerlik ve güvenirlik, türüne bakılmaksızın herhangi bir araştırmanın kavramsal çerçevesinin oluşturulması, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması ile bulguların sunulması aşamalarını ilgilendiren önemli kaygılardır. Nitel çalışmanın çıkarılan sonucunda makul ve mantıklı olduğu konusunda okuyucuyu ikna edebilecek detayda betimlemeler sunulmalıdır (Merriam, 2015, s. 200).

Nitel bir araştırmada çalışma konusu ile ilgili verilerin tamamının kaydedilmesi güvenirliği artıran bir etkidir. Ayrıca araştırma sürecinde yapılan uygulamaların ve izlenen yolun detaylı bir şekilde anlatılması, birden fazla veri kaynağının kullanılması, birden fazla

araştırmacının kullanılması da güvenilirliği artırmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012, s. 245). Yapılan bu araştırmada yöntem bölümünde tezin sürecine dair ayrıntılı ifadelere yer verilmiştir. Yazarın araştırma konusu ile ilgili belirlenen yedi öykü kitabı incelenerek, bu eserlerden elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen veriler ile ilgili uzman görüşüne başvurulması, araştırmacının eserlere değerlendirmelerinde yönelik farklı bir bakış açılarını da kullanmasına katkı sağlamıştır.

“Nitel bir araştırmada iç geçerliliğin olabilmesi için belirlenen kategorilerle, yapılan yorumların uyumlu olması gerekmektedir. Araştırmacının değerlendirme sürecinde yansız olması da önemli bir etkidir. Bir araştırmacının, araştırma konusu ile üzerinde yoğun ve uzun süreli çalışması değerlendirme esnasında yanlılığı azaltmaktadır” (Büyüköztürk vd., 2012, s. 245). Tez çalışması sürecinde belirlenen temalar araştırmacı tarafından iyi bir şekilde tanımlandığı için, ileride bu konuda araştırma yapacak kişilere bilgiye erişmede kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca elde edilen verilerin detaylı bir şekilde sunulması da araştırmacılara bu yönde katkı bulunacaktır. Bu özellikler tezin geçerliliğini olumlu yönde etkilemektedir. Elde edilen sonuçların konuyla ilgili genellenebilir bir nitelikte olması bu tezin dış geçerliliğini artırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde öncelikle Muzaffer İzgü'nün 1970-80 yılları arasında kaleme aldığı yedi öykü kitabında tespit edilen değer ifadelerine ve değerleri yansıtan bölümlere yer verilmiştir. Bu kapsamda, kitaplarda işlenen değerler ayrı başlıklar altında ele alınarak açıklanmış; tablolarda değerlerin işlendiği hikâye kitabı ve sayfa numarası verilmiş, ardından değerlerin geçtiği cümleler alıntılanarak yorumlanmıştır.

Muzaffer İzgü'nün Yedi Öykü Kitabındaki Değerlerin Mevcut Durumu İle İlgili Bulgular

Muzaffer İzgü'ye ait yedi öykü kitabı üzerinde yapılan incelemede tespit edilen değerleri yansıtan ve değer tanımlaması içeren ifadeler ile ilgili bölümler, aşağıda örnekleriyle birlikte dikkatlere sunulmuştur.

Güç değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Güç, bireyin toplum karşısında kendini kanıtlama, toplum tarafından benimsenme ve kabul edilme güdüsünden meydana gelmiş bir değerdir. Bunun sonucunda toplumda bir statü elde eden birey saygınlık kazanmakta; bu sayede toplum üzerinde kontrol edici ve şekillendirici bir hâkimiyet oluşturmaktadır.

Güç (Power) Değeri; “ Toplumun refahının ve ihtiyaçlarının karşılanması için ve bazı durumlarda düzenli sosyal münasebetlerin sürdürülmesi için arzu edilebilir olduğu gibi; organizmanın etkinlik ve kontrol isteğini dönüştürmüş şekli” olarak tanımlanmıştır (Kaymakcan ve Meydan, 2012, s. 1577). Schwartz Değer Ölçeği'nde güç değerinin içerdiği alt değer maddeleri ise şunlardır: “Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek ve sosyal saygınlık” (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

Güç, “1. Fizik, düşünce ve ahlak yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor; 2. Sınırsız, mutlak nitelik” (TDK, 2018, s. 994) anlamlarına gelmektedir. Güç değerlerinin ana hedefi, sosyal statü ve prestijin elde edilmesi, insanlar ve kaynaklar üzerine hâkimiyet ve kontroldür (Otorite, zenginlik, sosyal güç, kamu imajının muhafazası, sosyal kabul (Schwartz, 1992 ve Schwartz, 2009: *Akt.*, Göldağ, 2015, s. 140).

Schwartz Değerler Ölçeği'nde sosyal güç sahibi olmak ifadesi başkaları üzerinde etki oluşturabilme, sözünü geçirebilme, baskınlık olarak açıklanırken; otorite sahibi olmak ise; komuta eden toplumda insanları kendi düşündüğü yola çeken olarak tanımlanmaktadır.

Parası, malı çok olan varlıklı kişiler için kullanılan 'zengin' ifadesi de Schwartz Değerler Ölçeği'nde yerini almıştır. Çünkü paranın, malın bir güç olarak insanlar üzerinde etkisi bulunmaktadır.

Toplumdaki görünümünü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek) demek toplumda belli bir konumda statüde bulunan insanların buna uygun davranarak toplumsal statülerini korumaya çalışması olarak tanımlanabilir. Birey bu toplumsal statüyü herhangi bir yeteneğiyle ya da kendi çabalarıyla kazanabileceği gibi doğuştan de elde edebilir. Schwartz Değer Ölçeği'nde yer verilen toplumdaki görünümünü koruyabilmek "toplumdaki duruşunu, yüzünü koruyabilmek" olarak tanımlanmıştır.

Sosyal güç sahibi olmak değeri.

Toplumsal yapı içinde sosyal gücün kaynağı olan toplumu kontrol etme ve ona yön verme isteği kimi zaman bir beceri sonucu kimi zaman ise baskı yoluyla elde edilmeye çalışılması geçmişten günümüze değer olarak kabul görmüş; sosyal güç elde etmeye büyük bir önem verilmiş ve sosyal gücü elinde bulunduranlara saygı duyulması konusunda gizli ya da açık bir uzlaşmaya gidilmiştir.

Muzaffer İzgü'nün hikâyelerinde de bu değere sıklıkla yer verilmiştir. Forslu Olmak Başka adlı hikâyede belli bir statü sahibi olan insanların bunu diğer ortamlarda da kullandıkları gözler önüne serilmektedir.

"İstanbul'a yeni gelmiş, o apartmana yeni taşınmış ve o apartmanın yeni yöneticisi olmuş emekli Fettah Bey, yumruğunu önündeki masaya vuruverdi:

-Arkadaşlar, dedi. Ben şu bizim apartmana su getirtirim!

Öteki kiracı ve ev sahipleri, bu Ankara'dan gelen yeni emekli olmuş büyük memurun böyle konuşması karşısında sevindiler. Daha sonrasında Fettah Bey, eski alışkanlığı olacak, daha kimse kıpırdamadan salonu terk etti." (BT/Forslu Olmak Başka, s. 119). Burada kahramanımızın eski alışkanlıklarını devam ettirerek toplum üzerinde sosyal statüsünü korumaya ve sürdürmeye çalıştığı görülmektedir.

Tekaüdiyesi Var adlı hikâyede ise anne ve babanın kahramanımızın okuması, toplumda sosyal bir güç sahibi olması ve kendini garantiye alması için verdiği öğütler yer almaktadır:

“Oğlum, diyordu peder. Bak, senden üç yaş büyük ağabeyin okumadı da görüyorsun rezilliği. Daha bu yaşta sabahları beşte kalkıp dosdoğru pazar yolunu tutuyor. Nereden ucuz bir meyve, nereden ucuz bir sebze bulacağım diye anası ağlıyor. Baba ana sözü tutmayanın sonu budur. Ona çok dedik, oğlum oku dedik, okumazsan sürünürsün sonra dedik, oku, çok büyük bir adam ol, o zaman istediğin kızı alırsın, istediğin gibi para kazanırsın dedik. Ama laf dinletemedik ki. Sen okuyacaksın büyük adam olacaksın oğlum!” (G/ Tekâüdiyesi Var, s. 158). Burada yazar bir bireyin okuyup bir yere geldiğinde maddi ve manevi anlamda refaha ulaşacağını, toplumda bir saygınlık bir sosyal statü elde edeceğini vurgulamaktadır.

Otorite sahibi olmak değeri.

Dilimize Fransızca’dan geçen otorite kelimesi Türkçe Sözlük’üne göre “yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücü, yetke, sulta, velayet; siyasi ve idari güç ve çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş başarılı kimse” (2011, s. 1823) anlamına gelmektedir.

Siyasi ve idari yapıda hiyerarşik bir düzen içinde bireyler farklı güç ve yetkilere sahip olurlar. Elinde bulunan bu yetki ve imkânları emri altındaki insanları yönetme ve onları kontrol altında tutmak için kullanırlar. Ancak bunları yapabilmeleri için görev aldıkları o alanda bilgi ve tecrübeleriyle kendilerini kabul ettirmeleri gerekmektedir. Aynı zamanda kendini kanıtlamış bu kişilerin güç ve otoritelerini yönetilen kişiler üzerinde kullanma biçimi çağdan çağa ve toplumdan topluma farklılık göstermektedir.

Muzaffer İzgü de birçok hikâyesinde bu değeri hem güldürücü hem de düşündürücü bir şekilde ele almaktadır. Hikâyelerde daha üst kademede olan insanların emri altında çalışan insanlar üzerinde otorite kurarak onları nasıl korkuttuklarını ya da bu otoritelerini emri altında olmayan diğer insanlar üzerinde de sürdürmek istediklerini gözler önüne sermektedir. Müfettiş Bey adlı hikâyede bir ilçeye müfettişin gelmesi şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Daha kendi gelmeden haberi gelmişti. Olabildiğine sert, en küçük kusuru bile affetmeyen, ne kaymakam ne mal müdürü, önüne geleni azarlayan bir müfettişi dediklerine göre” (BT/ Müfettiş Bey, s. 66). Bu hikâyede yetkiyi elinde bulunduran Müfettiş Bey’in ilçede emri altındaki bütün çalışanları yönetmek, onları kontrol altında tutmak için kullanan bir müfettişten bahsedilmektedir.

Forslu Olmak Başka adlı hikâyede ise su sıkıntısı çeken mahallede apartman yöneticisi olan Fettah Bey bu sorunu çözme sorumluluğunu üzerine almış; ancak istediği sonucu elde edemeyince daha önce emri altında çalışan kişiler üzerinde otorite kurarak bu işi halletmeye çalışmıştır:

“Mahalleye su verilmesi meselesinde ikidir rezil oluyordu mahalleye. Banyodan çıktı, giyindi ve sokağa fırladı. Bu kez, kaleyi içten fethedecekti. Kendisi maliye müfettişi iken, yanında müfettiş yardımcısı olarak çalışan Gafur Bey, şimdi belediyenin yetkili bir müdürü, sözü geçen bir adamıydı. Onun yanına gidecekti. Otobüste, dolmuşta hep onu düşündü, keşke doğruca onun yanına gitseydi. Merdivenleri çıktı, kapıcıya sordu, İçeriye girdi. Sarıldılar birbirlerinin boynuna. Gafur Bey:

-Aman efendim, hoş geldiniz, dedi.

-Hoş bulduk. Kahve, sigara, ardından su konusu.

-Ne demek, dedi Gafur Bey. Derhal şimdi.” (BT / Forslu Olmak Başka, s. 124).

Muzaffer İzgü Forslu Olmak Başka adlı hikâyenin devamında ise Ankara’dan gelen yeni emekli olmuş büyük memurun apartman toplantısındaki tavırlarına yer vermekte; bu kişilerin sadece emri altında çalışanlara değil gündelik hayat içinde diğer insanlara da bu şekilde davranarak onlar üzerinde otorite kurmaya çalıştığını göstermektedir:

“Fettah Bey, dairesinde de çok sert ve çok disiplinli bir adamdı; tekrar vuruverdi yumruğunu masaya, Hilmi Bey’in sözünü kesiverdi:

-Ne demek Ankara, burada da birçok tanıdığım var, şayet bu suyu iki gün içinde günde on saat akıtmazsam, bana da Fettah Bey demesinler. Siz yeter ki bana tam yetki verin! Fettah Bey yetkiyi alır almaz eski alışkanlığı olacak, daha kimse yerinden kılmıdamadan, salonu terk etti”(BT/ Forslu Olmak Başka, s. 119). Fettah Bey büyük memur olarak çalıştığı yerde emri altında bulunan kişiler üzerinde kurduğu otoriteyi diğer insanlar üzerinde de kurmakta, onlarla aynı statüde olduğu unutmakta, sözlerini kesme ve onları konuşturmama hakkını kendinde bulmaktadır.

Yazarımız, Üniversite Kapısı adlı hikâyede ise askeriyede görev yapmış rütbeli askerlerin emekli olduktan sonra da aynı otoritelerini devam ettirmeye çalıştıklarını güzel bir üslupla dile getirmektedir:

“-Efendim, biz şurada yanılıyoruz, dedi Emekli Yarbay Hayri Bey. Tek bir taktik üzerinde duruyoruz. Oysaki birçok durumu aynı anda düşünüp konuyu ona göre irdelemeli, ona göre taktikler hazırlamalıyız. İyi bir asker emrindekilere duruma göre çeşitli taktikler uygulayan askerdir. Bir kez karşı tarafın nereden saldıracağını bilmiyoruz. Bu kibrit kutusunu kale kapısı olarak düşünelim sonra da tarihimizdeki Uyvar Kalesi’ni, Estergon Kalesi’ni düşünelim. Bunlardan en güzeli Doğan Bey’in taktiği... Yarım saat geçmişti. Hayri Bey bir padişah gibi bağırıyordu: Bre Doğan, bre Doğan... Benim ufak oğlanın adı da Doğan’dır. Odadan çıktı geldi, dikildi:

-Buyur bey amca!

Çocuk dikilip durunca, Nuri beyamca daha çok kızdı, kalktı ayağa, açtı ağzını yumdu gözünü. Ağzından tükürükler saça saça verdi veriştirdi:

-Ne işi var parmak kadar çocukların karargâh kurmayının içinde!

Masaya vururken sürahi devrildi, sular yerlere aktı ama Nuri beyamca sinirine söz geçiremiyordu ve bu kez masanın ayağını tekmelemeye başladı. Karısının kolundan yakaladı:

-Haydi, gidelim, dedi.

Aman yaman, zor tuttuk Nuri Beyamcayı. Ama oturmasıyla kalkması bir oldu. Bir yumruk daha indirdi masaya, kahve fincanları zangur zungur titrediler.

-Arkadaşlar, diye bağırdı. Bugünkü kurmay toplantısı burada bitmiştir. Yarın toplanılacaktır. Bilgilerinize sunulur... ”(DB / Üniversite Kapısı, s. 118).

İzgü, Gecekondu adlı hikâyede ise namılı bir avukatın yanında temizlikçi olarak çalışan Salih Efendi'nin büroda öğrendiği sözleri kullanarak insanlar üzerinde nasıl bir otorite kurduğunu şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Herkes ondan akıl danışmaya gelirdi. Salih Efendi de avukatın yazıhanesinde duyduğu hukuki sözleri kendine has Anadolu şivesiyle fetva verir gibi söylerdi. Ona göre Medeni Hukuk saygı kuralları demekti. Salih Efendi yoldan geçerken şöyle selamı okkalı atmak gerekirdi. Bacak bacak üstüne atmış bir genç varsa ayaklarını yere indirip ayağa kalkması gerekir. Oysa herkes Salih Efendi'nin avukatın yazıhanesini silip süpürdüğünü, şu al bunu getir diye belki günde on kere çarşıya gönderildiğini herkes biliyordu. Ama o bir kere kuracağı kadar kurmuştu otoritesini. Şu an burnu bir karış havada işe gidiyordu yine.” (G/ Gecekondu, s. 70-71).

Halktan birinin çevresindeki diğer insanlara göre bir adım önde olmasını kullanarak onlar nasıl otorite kurmaya çalıştığı Diktatör, El Nasıl Öpülür?, Köyün Kahramanı, Fatih'in Girdiği Kapı, Bir Sizden Bir Bizden adlı öykülerde de görülmektedir.

Zengin olmak değeri.

Ülken'e göre “Para, mülk veya üretim bakımından geniş ölçüde tüketim yapabilecek durumda olmak anlamına gelen zenginlik; fertlere ve ailelere olduğu kadar milletlere ait de olabilir.” (Ülken, 1969, s. 337). Zira değiş-tokuş toplumuyken paranın icadı ile büyük bir değişime uğrayan ticaret anlayışı çok malın olması, zengin olma kavramalarının gelişmesine ve

paranın büyük bir değer hâline gelmesine sebep olmuş; her toplumda parayı ve malı elinde bulunduranlar diğer bireylere oranla toplum üzerinde daha çok söz hakkı elde etmiştir. Günümüzde milyonlarca insanın açlık sınırında olması ve fiziki ihtiyaçların para ile karşılanması parayı büyük bir güç ve değer hâline getirmiştir.

Fehmi Usta'nın Köfteleri adlı hikâyede bir otobüsün arıza sebebiyle dinlenme tesisinde mola vermesi, bu mola esnasında bir yolcunun çok fazla iş yapamayan tesis sahibine fikir vermesi, yıllar sonra oraya yolu düştüğünde tesisin nasıl geliştiği ve tesis sahibinin nasıl zengin olduğu şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Otobüsten inince ben de şaşıtm. Beş yıl öncesinin küçücük kır lokantası. Çevresindeki kuruluşlarla bayağı bir konaklama yeri olmuştu. Hatta kuruluşlar, yolun bu geçesinden öteki geçesine aşmış, her iki tarafta da birer benzin istasyonu kurulmuştu.” Burada birçok şoförün mola verdiğini gören biri buraya bir benzin istasyonu açmak istemiş ve Fehmi Usta artık zengin ve sözü geçen biri olduğundan sunulan teklife kendinin istediği şartlar kabul edilirse istasyonun açılmasına izin vereceğini söylemişti. Bu sayede Fehmi Usta hem istasyona hem de kâra yarı yarıya ortak olmuştu. Daha sonra da yeni teklifler almış bir bakkal, bir hatıra eşyası dükkânı açılmasına izin vermiş ama kârı yarı yarıya olmak şartıyla. Tesis sahibi başlarda bir tesis işleten sıradan biri iken zengin olunca sözü geçen ve bunu insanlar üzerinde bir güç olarak kullanan biri haline gelmiştir. (BT / Fehmi Usta'nın Köfteleri, s. 23).

Bakana Bir Odun adlı hikâyede ise görevden uzaklaştırılan bir memurun dostlarının yardımıyla kötü günleri nasıl atlattığı ve zengin olduğu anlatılmaktadır:

“Görevden alınınca biz arkadaşlar arasında para toplayıp ona bir oduncu dükkânı açtık. Sağ olsun Necati Bey, odunculuğa başladığı dokuzuncu ayında biz arkadaşlarına borç para da vermeye başlamıştı. Kimin başı sıkışsa Necati Bey'in yanına gidiyordu. Hem de öyle bizim gibi iki yüz üç yüz de değil, bin-bin beş yüz. Necati Bey parayı cebinden çıkardığında öyle demetiyle çıkarıyordu ki sıra sıra binlikler beş yüzlükler vardı.” Bu hikâyede sıradan bir memur olan ve kıt kanaat geçinen kahramanımız, meslekten ayrılınca arkadaşlarının desteği ile açtığı oduncu dükkânı sayesinde o yörede hatırı sayılır zenginler arasına girmişti. Artık durumu iyi olan Necati Bey bir daha devlet memurluğuna dönmemiş ve hayatına odunculuk yapan zengin bir adam olarak devam etmişti. (DHGB / Bakana Bir Odun, s. 156).

Fakir bir ailede dünyaya gelen, ısınmak için Halkevi Kütüphanesi'ne giden ve çaldığı bir kavun yüzünden polisten dayak yiyen Muzaffer İzgü zor durumda kalan insanlara maddi ve manevi yönden yardım edilmesi gerektiğini Mahmut Efendi Kuyusu, Sayın İşadamı, El Nasıl Öpülür?, adlı öyküler üzerinden vermektedir.

Sosyal saygınlık değeri.

Saygı sözcüğü “bir kişiye, bir düşünceye, bir eyleme, bir başarıya yüksek değer vermekten doğan özel bir duygu” olarak tanımlanmıştır (Akarsu, 2016, s. 156). Sosyal saygınlık ise toplumsal yapı içinde bireylerin düşünce ve davranışlarının bir başarı ve değer ifade etmesi sonucu bireyin toplum gözünde konumunun ve itibarının artmasını ifade etmektedir. Ancak toplum nazarında zirveye çıkmak ve zirvede konumunu korumak büyük bir meziyet gerektirdiğinden kimi bireyler bu konumunu koruyamaması nedeniyle sosyal saygınlığını yitirmiş ve eleştiri oklarının hedefi olmuştur.

Muzaffer İzgü ise hikâyelerinde sosyal saygınlığını korumak adına bireylerin düştüğü durumları komik bir şekilde okuyuculara anlatmaktadır:

Dün müdür bey beni yanına çağırdı:

-Kadri Bey, dedi. Bizim kayınpederin kurbanını bayramın birinci günü kesecek bir adam tanıyor musunuz? Ben de:

-Beyim siz hiç adam aramayın ben keserim, dedim.

-Vallahi benden söylemesi, o aksi müdürün gözüne gireyim diye sen bunu yapıyorsun ama bir de yanlış bir şey yaparsan, adam sana büsbütün dış biler, benden söylemesi.

-Canım ne yanlış yaparım? Yatırır yere hayvanın kafasını keserim, geçerim ardından yüzmeye.” Kahramanımız hem müdürünün hem de toplumun gözünde saygınlık elde etmek için bu işi kabul etmiş; fakat işler onun beklediği gibi gitmemiştir. Müdür beyin kayınpederinin evinde kurbanı bir anda elinden kaçırmış ve hemen peşinden koştuğunda ise koçun çoktan diğer sokağa saptığını görmüştür. Hem o gün kurbanı kesememiş hem de müdüründen azar işitmiştir (BT / Kurbanımı Arıyorum, s. 88).

Ağlama Duvarı adlı hikâyede ise toplumda ve arkadaşları arasında saygınlığını korumaya çalışan bir vatandaşın hiç suçu olmadığı hâlde nasıl gülünç duruma düşürüldüğü anlatılmaktadır:

“Sabah ekmek almaya giden oğlum, kapıdan girer girmez:

-Baba, benim boyumda var, dedi.

-Nedir o oğlum? Dedim.

-Yazılar. Bizim duvara yazdıkları yazılar.

Dışarıya çıktım, baktım kocaman kocaman harflerle:

-Kahrolsun emperyalistler, yazmışlar.

Akşama konuklarım gelmeyecek olsa, dursun durduğu kadar ama hemen gırgıra alırlar insanı. Nitekim akşam arkadaşlardan bir kısmı:

-Seni yazmışlar, dedi. Bir kısmı da:

-Sen de mi başladın, dedi.” (DHGB/ Ağlama Duvarı, s. 144).

Gecekondu adlı hikâyede ise İzgü, Selahattin’in bir avukatın yanında temizlikçi olarak çalışan Salih Efendi’ye gecekonduları yıkıp yıkmayacakları ile ilgili soru sorması, Salih Efendi’nin de toplumda saygınlığını ve görüntüsünü korumak adına nasıl davrandığını; ancak halkın gerçekleri bildiği halde ses etmediğini şu cümlelerle dile getirmektedir:

“-Merhaba Salih Efendi.

-Merhaba Selahattin.

-Salih Efendi be, ne olacak bu bizim yıkım işi?

-Ne olacağı yok. Yıkamazlar. Medeni Kanun var be, nasıl yıkarlar?

-Hay sağ olasin ağam.

-Ben değil, Medeni Hukuk sağ olsun. Hukuk demek hak demek, hak demek medeniyet demek, medeniyet de insan gibi yaşamak demek.

Oysa herkes de Salih Efendi’nin avukatın yazıhanesini silip süpürdüğünü, şu al bunu al diye belki on kere çarşıya gönderildiğini, yazıhanede iş olmadığı zamanlarda ise avukatı evinin bahçesini kazdığını biliyordu.” (G/ Gecekondu, s. 70-71).

Her insanın birilerinin gözüne girmek ya da birilerinin gözündeki değerlerini korumak ve arttırmak amacıyla çabaladıkları; ancak her ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar yine de gülünç duruma düştükleri Muzaffer İzgü’nün üzerinde durduğu değerler arasındadır. Ona göre önemli olan saygınlık değil iyi insan olabilmektir ve gülünç durumlardan hareketle saygınlığın gelip geçiciliğini vurgulamaya çalışmıştır.

Başarı değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Schwartz Değer Ölçeği’nde yer verilen Başarı (Achievement) Değeri; “*Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi*” olarak açıklanmıştır. Başarı değeri ile ilgili alt değerler ise şunlardır: Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak ve zeki olmak (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

“Başarı değerinin ve içerdiği alt değer maddelerinin tanımlayıcı hedefi, sosyal standartlara göre yeteneğin gösterilmesi vasıtası ile kişisel başarıdır. Başarı değerleri baskın

kültürel standartlar dolayısıyla da sosyal onayın elde edilmesi açısından kabiliyetlerin gösterilmesini vurgular” (Schwartz, 1992 ve Schwartz, 2009: Akt., Göldağ, 2015).

Başarı, toplumsal düzeyde tanımlanmış bir görev ya da amacın zaferle tamamlanması (Marshall, 1999: Akt., Albayrak, 2017, s. 169) anlamına gelmektedir. Toplumsal yaşamda bireyi başarıya taşıyacak niteliklerden kabul edilen;

“bir şeyi yapmaya başarmaya gücü yeten, erkli anlamlarındaki *yetkin / muktedir olmak*”,

“bir hedefe olan aşırı, tutku durumunu almış istek anlamındaki *hırslı olmak*”,

“genel olarak sayılan, sevilen ve sözleri dinlenen kişileri nitelemek için kullanılan *sözü geçen biri olmak*”,

“bireyin genel olarak sorunları çözerken ya da çevreye uyum sağlarken var olan tüm yetenek ve becerilerini kullanabilmesi; akılcı ve mantıklı olmak anlamlarına gelen *zeki olmak*” kavramlarının her biri ayrı birer değer ifade ederken aynı zamanda başarı değerinin temel yapısını oluştur

Schwartz Değer Ölçeği’nde başarı değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Başarılı Olmak: Hedeflerine ulaşmak,

Yetkin / Muktedir Olmak: Becerikli, üretken, yetkili ve etkili olmak,

Hırslı Olmak: (Amaçları doğrultusunda) sıkı çalışmak, tutkulu olmak,

Sözü Geçen Biri Olmak: İnsanlar ve olaylar üzerinde etki sahibi olabilmek,

Zeki Olmak: Akıllılık, mantıklı düşünebilme, bilgelik.

Başarılı olmak değeri.

Schwartz, başarı değerinin tanımlatıcı hedefini “*sosyal standartlara göre yeteneğin gösterilmesi vasıtası ile kişisel başarıdır. Başarı değerleri baskın kültürel standartlar dolayısıyla da sosyal onayın elde edilmesi açısından kabiliyetlerin gösterilmesini vurgular*” (Schwartz, 1992, s. 5-11 ve Schwartz, 2009, s. 3-6: Akt., Göldağ, 2015, s. 113) Şeklinde açıklamıştır. Başarı değerini ölçen alt değerler şunlardır: *başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak ve zeki olmak* (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

Başarının oluşmasında bireysel faktörler (zeka, yetenek, yaş, cinsiyet vb.) ve çevresel faktörler (eğitim, sosyo-ekonomik çevre, kültürel yapı vb.) etkili olmaktadır. Aynı zamanda başarıya ulaşılmasında çevrenin desteği ve onayı gerekmektedir. Başarı kavramı kişiden kişiye farklılık göstermektedir: Bir aile için başarı iyi evlat yetiştirmek, bir çocuk için sınıf birincisi

olmak, bir yönetici için şirketi iyi bir şekilde yönetmek ve büyüme katsayısını arttırmak, bir çiftçi için o yıl iyi mahsul almak, öğretmen için topluma yararlı bireyler yetiştirmek, asker için vatanını düşmanlardan korumak vb.

Muzaffer İzgü Üniversite Kapısı adlı hikâyede askeri anlamda üstün başarı elde etmiş bir komutandan söz etmektedir:

“Nuri Bey amca:

-Efendim, dedi ince titreyen sesiyle, şu göğsümüzdeki madalyayı bize, boşuna vermediler, bugüne bugün Kurtuluş Savaşı gazisiyiz.” (DB / Üniversite Kapısı, s. 111).

Polis Hayri Efendi adlı hikâyede verilen görevi yerine getirip başarılı olmaya çalışan Hayri Efendi’den bahsetmektedir:

“Komiser, Hayri Efendi’yi yanına çağırarak:

-Bana bakın Hayri Efendi, size bir görev vereceğim. Bu görevden yüzünüzün akıyla çıkmanızı istiyorum. Şayet yüzünüzün akıyla çıkarsanız biliyorsunuz, bu işin açıktan terfisi var, ikramiyesi var, şusu var, busu var. Hem ayrıca o ulvi mesleki hazzı da çabası.

Polis Hayri Efendi’nin gözleri hemen parladı, verilen görevi hemen kabul etti:

-Peki, efendim, dedi ve evine gitti.” (G/ Polis Hayri Efendi, s. 163-164).

Muzaffer İzgü kendisi de uzun süre öğretmenlik yapan biri olduğundan dolayı memurları ortamında gözlemlene imkânı bulmuş biri olarak eserlerinde maddi sıkıntılardan dolayı ikrâmiye almak gibi çeşitli sebeplerle başarılı olmaya çalıştıklarına sıkça değinmektedir.

Yetkin / muktedir olmak değeri.

TDK’nın çevirimiçi sözlüğünde “bir şeyi yapmaya gücü yeten, muktedir, erkli” olarak tanımlanan yetkin olmak kavramı “herhangi bir konuda yetkili, etkin ve gerekli gücü elde etmiş” anlamlarını da taşımaktadır. Türkçe kökenli bir kavram olan “erk / erklilik”, Eski Türkçeden günümüze kullanılagelmiştir. Kullanımı ve taşıdığı anlamlar hususunda farklı görüşler olsa da genel olarak “her şeyin üzerinde olan güç, kudret, kudretli, muktedir” (Ögel, 2016, s. 261-264) anlamlarında kullanılmıştır.

Yetkin olmak toplumsal hayat içinde yapılacak iş için yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmak demektir. Toplamların ilerlemesi ve gelişmesi için işin ehline verilmesi yani o işte bilgi ve tecrübe sahibi kişilerin göreve getirilmesi gerektiği toplumumuzda her zaman vurgulanmış

bir değerdir. Çünkü o alanda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olamayan bireyler o görevlere getirilirlerse kurumlarda birçok aksaklık meydana gelecektir.

Kendisi de bir devlet memuru olan ve uzun yıllar öğretmenlik yapan Muzaffer İzgü hikâyelerinde memurlara çok geniş bir yer ayırmıştır. Memurun Mal Bildirimi adlı hikâyede çalıştığı alanda bilgi ve yetki sahibi olan, emri altında çalışan kişilerin de bu şekilde olması için uğraşan Kanun Kamil'den söz etmektedir:

“Müdürlerinin adını Kanun Kamil koymuşlardı. Kanun Kamil kendi dairesiyle ilgili kanunların tümünü ezbere bilir, yine kendi dairesiyle ilgili yönetmeliklerin hemen hemen doksanını hatırında tutar, kendisine bir şey sorulduğu zaman mutlaka o kanunun numarasını ve sayısını da söylerdi. İşte Kanun Kamil, daha gazetelerde ‘Memurlar Mal Bildiriminde Bulunacak’ haberini okur okumaz, tüm memurlarını ikinci katın boşluğunda toplayarak:

-Arkadaşlar, ben her şeyi önceden hazırlamasını severim. Bu bakımdan, sizlerden şimdiden mal bildirimi istiyorum. Bir kâğıdının üzerine, neyiniz var neyiniz yoksa yazacaksınız!” Kamil Bey lakabından da anlaşılacağı üzere kanunları, yönetmelikleri ezbere bilen, bu alanda bilgili ve yetkin bir adam olup emri altında çalışan adamların da bu kanunlara göre hareket etmesini isteyen biridir. (BT / Memurun Mal Bildirimi, s. 39).

Muzaffer İzgü hikâyelerindeki kahramanları toplumsal hayatta karşılaşılabileceğimiz sıradan insanlardan seçer. Cici Semer adlı hikâyede ise eşekler bir insan gibi konuşturulmuş, onlara semer yapan ustanın işini özenerek ve iyi bir şekilde yaptığından ve tüm eşeklerin rahat ettiğinden; ancak semerci ustasının ölümü üzerine o alanda pek tecrübe ve bilgisi olmayan birinin işin başına geçmesi üzerine yaşadıkları sıkıntılardan bahsedilmektedir:

“Bir ülkede tüm semerleri aynı usta yaparmış. Yaptığı semer eşeğin sırtına hokka gibi otururmuş. Çünkü semerci, bilimsel çalışmış. Semer dikeceği eşeğin ölçüsünü almadan dünyada semer yapmazmış. Önce eşeğin karın ölçüsünü alır, ardından boyun ölçüsünü alır, en sonda da o eşeğin hangi yükseklikteki semerde rahat edeceğini şipşak bilirmiş. Ve ondan sonra oturur semeri dikmeye başlarmış. Bu bakımdan o ustanın diktiği semerden o güne dek daha hiçbir eşeğin sırtında, ne karnında ne de bacağında yağır oluşmuş. O denli işinin ehli bir usta imiş. Semerci ölünce yerine başkası geçti. Ölen semerci ustasının yaptığı semerler eskiyince yeni semer ustası semerler dikti; fakat yeni semerler yüzünden tüm eşeklerin her yanı yağıra kesmişti” (DB / Cici Semer, s. 165-167).

Her insanın geçimini sağlamak için bir iş çalışması şart olduğu günümüz dünyasında insanoğlu ister yönetici isterse çalışan olsun o alanda yeterli bilgi ve tecrübe sahibi olması

gerekir. Eğer o alanda yeterli bilgiye sahip olamazsa hem kendini hem de diğer insanları mağdur edeceğini Muzaffer İzgü Cici Semer adlı öyküden hareketle anlatmaktadır.

Hırslı olmak değeri.

Genel anlamda “*sonu gelmeyen istek, arzu*” (TDK, 2011, s. 1094) anlamına gelen hırslı kelimesi olumsuz anlamlarda kullanılması nedeniyle diğer insanlara zarar vermeyecek şekilde belli bir ölçüde tutulduğunda değer olarak kabul edilmiştir. Ancak toplum ve bireylerin yararına olumlu amaçlar çerçevesinde bencilce hareket etmeden azimli bir şekilde ve adilce davranarak hedeflerinde sebat etmek şeklinde düşünüldüğünde değere dönüşmektedir. Bir sporcunun hileye başvurmadan rekor kırmak istemesi, öğrencinin kopyaya ya da başka şeylere başvurmadan birinci olmak istemesi vb.

Muzaffer İzgü hikâyelerinde sıradan hayatları olan sıradan insanların bir anda hayatlarında radikal kararlar alarak bunları gerçekleştirme yolundaki azimlerinden bahsetmektedir:

“Zahit Efendi bir gün karısına, çocuklarına tutturdu:

-Şehre gideceğim, diye.

Karısı ayaklarına kapandı Zahit Efendi’nin:

-Senin elinden hiçbir şey gelmez, şehre gidip ne yapacaksın?

Ama koymuştu Zahit Efendi bir kere kafasına, şehre gidecek, mutlaka çok çok para kazanacaktı. Sattı savdı, cebine sekiz bin lira parasını koyduktan sonra, çoluğuyla çocuğuyla şehrin yolunu tuttu.” Daha sonra Zahit Efendi inşaat sektörüne adım atarak ülkenin hatırı sayılır zenginlerinden biri oldu. Burada kimseye zarar vermeden hırsını belli bir ölçüde tutarak hedeflere ulaşmanın mümkün olabileceği vurgulanmaktadır. (BT / Sayın İş Adamı, s. 82).

Boyumu Kırk Santim Uzattım adlı hikâyede ise kısa boylu bir gencin boyunu uzatmak için giriştiği çabalar anlatılmaktadır:

“İnsan dilinden çeker, elinden çeker, öyle derler ama ben ne çektiysem yaşam boyunca boyumdan çektim. Boyum kısa olduğu için yaşamadığım kötü olay kalmadı. Son olarak da sevdiğim kızın dayısından dayak yiyince inat ettim, boyumu uzatacağım... Demirlere asılmak mı, boy uzatmak için broşürler getirtmek mi, hepsini yapıyorum. Evdeki ağaçtan aşağı kendimi bir sarkıtıyorum, akşama dek süne süne bir hal oluyorum; ama inat etmişim bir kez boyumu uzatacağım...” (DP/ Boyumu Kırk Santim Uzattım, s. 56).

Sözü geçen biri olmak değeri.

Türk toplumunda ‘sayılan’ ve ‘sevilen’ kişileri nitellemek için kullanılan ifadelerden biri ‘sözü geçen’ ifadesidir. ***Bilgelik, ileri görüşlülük, yol göstericilik, yardımseverlik*** gibi pek çok değeri taşıyan kişiler, insanlar tarafından benimsenmiş; onların söyledikleri toplumun genelince kabul görmüş hatta emir telakki edilmiştir. Devlet yöneticilerinin aileden gelen saygınlıklarının yanı sıra bahse konu değerlere sahip olması, onların halk tarafından saygın kişiler olarak kabul edilmesini sağlamıştır (Albayrak, 2017, s. 182).

Muzaffer İzgü Cici Semer adlı hikâyeyi bir fabla benzeterek hayvanlar üzerinden öğüt vermekte ve burada zeki, akli başında, sözü geçen bir eşek insan gibi konuşturulmaktadır:

“Bir ülkede çok usta bir semerci varmış ve tüm eşeklerin semerini hep o dikermiş ve eşekler de bu durumdan memnunmuş. Bilinmeyen bir sebeple usta semerci aniden ölmüş onun yerine başka bir semerci gelmiş. Ancak bu semercinin diktiği semerler eşeklerin sırtında yara oluşturmuş. Ülkede yağırsız eşek kalmayınca en yaşlı eşek:

-Arkadaşlar, demiş. Bu böyle olmaz. Hep birlikte bu semerci ustasından kurtulmaya bakalım. Miting yapalım, yeni semerci ustasını istenmeyen adam ilan edelim, demiş. Tüm eşekler yeni semerci ustasının dükkânına doğru yürümeye başlamışlar. En genç eşek öne atılmış:

-Arkadaşlar bir dakika! Diye bağırırmsa da onu duyan olmamış. Tüm eşekler semerci ustasının dükkânının önüne toplanmışlar ve sloganlar atmaya başlamışlar. Genç eşek sesini duyuramayacağını anlamış ve semercinin dükkânının damına çıkmış ve oradan olan sesiyle bağırırmsı:

-Arkadaşlar, sevgili arkadaşlar!

Eşeğin dama çıktığını gören öteki arkadaşları sus pus olmuşlar, kulaklarını dikmişler. Bağırırmsı genç eşek:

-Semerle semerciyle boşuna uğraşıyoruz. Biz eşek olduktan sonra semer vuran çok olur. Onun için önce eşeklikten kurtulalım!”(DB / Cici Semer, s. 168-169).

Köyün Kahramanı adlı hikâyede köy yakınında yaşanan bir soygun nedeniyle köy halkının suçlanması ve bu işten sıyrılmak için köyün akıllısının bulduğu çözüm anlatılmaktadır:

“Köyün yakınında bir soygun olur ve bütün köy erkekleri beşer beşer sorguya çekilir. İlk kırkın son kafilesi de gözyaşlarıyla mekineye bindirilince, kövün en akıllısı Çiğdegafa Osman;

-Lan gardaşlar, dedi. Geriye varık daha yüz gişi, yazık deel mi bu yüz gişiye, gelin aramızda bi gura çekek, şans talih kime çıkarsa, o getsin mapusa, biz de gurtulak...

Yanık Selo dedi ki:

-Osman Emmi, isterseniz memleketin demugrasisine göre bu işi seçimnen yapıp içimizden bi dene seçek...

-Ulan vallaha bu daha eyi, dedi Osman Emmi, 'Var mı aday?' (DP /Köyün Kahramanı, s. 51). Gelmiş geçmiş bütün insanların içinden sivrilip çıkanlar zekâlarını kullanarak pratik çözümler üretenlerdir. Muzaffer İzgü de öykülerinde pratik çözümler bulan kıvrak zekâlı insanlara çokça yer vermiştir.

Hazcılık değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Akarsu (2016, s. 93-94) Felsefe Terimleri Sözlüğü adlı kitabında hazcılık kavramını “1. Yaşamın anlamını hazda bulan dünya görüşü, 2. Haz= hedone’yi ahlak ilkesi olarak kabul eden; ahlak eyleminin ereğini ve ölçeğini hazda bulan ahlak öğretisi” şeklinde tanımlamıştır. Kyrene Okulunun kurucu olan Aristippos hazcılığın da kurucusu sayılır. Aristippos’a göre haz veren şey iyidir, acı veren de kötü. Haz ile iyi aynı şeydir. İnsan her şeyde sevinç duymaya çalışmalı, her yaşama durumunda iyiyi, sevincin kaynağını bulmak istemelidir. Bu öğreti daha tinsel biçimde Epikuros’ta da karşımıza çıkmaktadır. Ona göre de biricik iyi hazdır ve haz bütün eylemlerin ereği olmalıdır. Ancak Epikuros mutluluğun temelini ruhun dinginliğinde bulur, tinsel hazları duyuşal hazların üstünde görür ve en yüksek erek olarak koyar; çünkü yalnız tinsel hazlar gelip geçici olmayan hazlardır, sürekli bir ruh durumu sağlarlar.

Schwartz Değer Ölçeği’nde yer verilen Hazcılık (Hedonism) Değeri; “*Bireysel zevke, hazza yönelim*” olarak açıklanmıştır. Hazcılık değeri ile ilgili alt değerler ise şunlardır: Zevk, hayattan tat almak ve isteklerine düşkün olmak (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

“Hazcılık değerinin ve içerdiği alt değer maddelerinin tanımlayıcı hedefi, organizma olarak canlıların ihtiyaçlarından ve onları tatmin etmekle ilgili zevklerden türemiştir. Bu değer tipinin motivasyonel hedefi, bireyin kendi kendini memnun etmesi ve duyuşal olarak yüceltmesi olarak tanımlanabilir” (Schwartz, 1992 ve Schwartz, 2009: Akt., Göldağ, 2015).

Genel anlamda “*bireyin hoşuna giden duygulanmaları*”nı (TDK, 2011, s. 1074) ifade eden haz kavramı, aynı zamanda “*bir şeyden duyuşal veya manevi sevinç duymayı ve sürdürülmesi istenen ılımlı ve doygunluk veren çöşku*”yu (TDK, 2011, s. 1074) anlatır.

Schwartz Değer Ölçeği’nde hazcılık değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Hayattan Tat Almak: Yemek yemek, eğlenmek vb. günlük eylemlerden keyif almak,

Zevk (Haz): Zevk, arzuların tatmini ve haz duyma,

İsteklerine Düşkün Olmak: Rahatına önem vermek, hoşlandığı şeyleri yapmak.

Hayattan tat almak değeri.

Haz alma ya da hazcılık dendiği zaman genelde bedensel zevklerde doyuma ulaşma akla gelmektedir. TDK'nin de tanımında bahsettiği gibi sadece bedensel hazdan değil ruhsal hazdan da söz etmek mümkündür. Günümüz koşullarında ise tamamen yalnızlaşan insanlar bedensel hazların peşinden koşmakta ancak ruhsal yönünü ihmal etmektedir. Bu durum da birçok psikolojik sorunu beraberinde getirmektedir.

Çatıdan Bakınca adlı hikâyede Muzaffer İzgü sonradan zengin olan insanların hayattan tat almak konusunda daha istekli olduğuna değinmektedir:

“Osman Beyefendi dördüncü ve beşinci katı birden yaptı. Yok yok, beşinci katın hali başka... Şu manzaraya bak hanım... Sonra Sayın Osman Beyefendi çok apartmanlar yaptırdı. Vallahi kim ne derse desin hanım, şu boğaz dünyada bir tane... İnsan burada da hayatın tadını çıkaramazsa hiçbir yerde çıkaramaz... Kız Şermin, biraz viskiyle buz getir kız...” (DP / Çatıdan Bakınca, s. 89-90).

Uyarılma değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Schwartz Değer Ölçeği'nde yer verilen Uyarılma (Stimulation) Değeri; *“Heyecan ve yenilik arayışı”* olarak açıklanmıştır. Uyarılma değeri ile ilgili alt değerler ise şunlardır: Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak ve heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

Uyarılma değerleri optimum seviyede hareketliliği muhafaza etmek için değişiklik ve uyarıma olan varsayılan organizmik ihtiyaçtan türetilmiştir. Bu ihtiyaç muhtemelen öz yönelim değerlerinin altında yatan ihtiyaçlarla ilgilidir. Sosyal tecrübelerle şekillenen uyarılma ve uyarılma ihtiyacındaki biyolojik tabanlı farklılıklar uyarılma değerlerinin öneminde bireysel farklılıklar üretebilir. Uyarılma değerlerinin motivasyonel hedefi, heyecan, yenilik ve hayata meydan okumadır. Değişik bir hayat, heyecan verici bir hayat, cesaret (Schwartz, 1992: Schwartz, 2009: Akt., Göldağ, 2015, s. 113).

Schwartz Değer Ölçeği'nde uyarılma değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Heyecanlı Bir Yaşam Sahibi Olmak: Heyecan verici deneyimler yaşamak,

Değişken Bir Hayat Yaşamak: Meydan okuma, yenilik ve değişim ile dolu bir yaşam,
Cesur Olmak: Gözü pek, yiğit olmak; macera arayan, risk alabilen olmak.

Cesur olmak değeri.

“Soyut olarak bir ahlak erdemi gibi görülen cesurluk, ancak belli toplum şartları içinde ve insanlar arasındaki ortak değerlendirmelerde meydana çıktığı için ona toplumsal olgu demek gerekir. İlkel toplumlarda yalnız insan öldürme ve ayinlerde işkenceye dayanma gücü şeklinde başlayan cesaret; kamu sanısını savunan demokrasi fikirleri uyanmaya başladıktan sonra en ileri şekli olan medeni cesurluk doğar” (Ülken, 1969, s. 57).

Türkçe Sözlük’te cesaret *“güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven; yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz pekliği”* şeklinde tanımlanmıştır. Türk kültüründe bilinen ilk yazılı kaynaklardan günümüze kadar gelen pek çok esere baktığımızda cesur insanlar övülmüş ve onların kahramanlıkları destanlara, hikâyelere konu olmuştur: Alper Tunga, Oğuz Kağan, Nene Hatun ve daha birçokları...

Cesaret, kişinin tereddüt etmeden zorluklarla mücadele etmesi, inandığı ve sahip olduğu değerler uğruna hiç korkmadan, yılmadan savaşmasıdır. Bu savaş kişinin biriyle kavga etmek için kullanacağı cesaret duygusu değildir. Cesaretin bir amacı olmalı ve bu amaç olumlu yönde insanlara ve topluma faydalı olacak şekilde kullanılmalıdır. Cesaretin bir değer niteliği taşıması için insana ve insanlığa hizmet eden ve toplum tarafından benimsenen bir çaba olması gerekir (Kumbasar, 2011, s. 109).

Köyün Kahramanı adlı hikâyede köyün tüm erkeklerini kurtarmak için kendini öne atan Dul Fidan’ın oğlu Abdo’nun göstermiş olduğu cesaret anlatılmaktadır:

“Köyün yakınında bir soygun olur ve bütün köy erkekleri beşer beşer sorguya çekilir. İlk kırkın son kafilesini de gözyaşlarıyla mekineye bindirilince, köyün en akıllısı Çiğdegafa Osman:

-Lan gardaşlar, dedi. Geriye varık daha yüz gişi, yazık deel mi bu yüz gişiye, gelin aramızda bi gura çekek, şans talih kime çıkarsa, o getsin mapusa, biz de gurtulak...

Yanık Selo, dedi ki:

-Osman Emmi, isterseniz memleketin demugrasisine göre bu işi seçimnen yapıp içimizden bi dene seçek...

-Ulan vallaha bu daha eyi’ dedi Osman Emmi. Var mı aday?

Kimseden çıt çıkmadı...

-Lan gardaşlar, geli etmeyin eylemeyin, mekine neredeyse gelir, ya bu işi gurraya dökek ya da gahraman çıksın aramızdan...

Accık sona, Dul Fidan'ın oğlu Abdo çıktı ortaya:

-Bi şartım var amma” dedi, “şayet ki dönersem el birliğiyle beni evlendirecek misiniz?”
(DP / Köyün Kahramanı, s. 51).

Cesaret sadece erkeklerin güçlerini kullandıkları ve kendilerini gösterdikleri bir kavram değildir. Muzaffer İzgü Gecekondu adlı hikâyede aşkın da cesaret istediğini dile getirmektedir:

“Yattığından beri uyanıktı Sevim. Fikret'i düşünüyordu hep. Gel demişti, gelmezsen darılırım demişti, karışmam demişti. Gitse miydi acaba? (...) Sevim yavaş yavaş anasığilden tarafa döndü. Başını yavaşça kaldırdı. İkisi de uyumuşlardı. Çividen elbisesini aldı, çarçabuk sırtına geçirdi. Düğmelerini dışarıda vurmak üzere kapının mandalına el attı.”(G/ Gecekondu, s. 53-55).

Değişken bir hayat yaşamak değeri.

İnsanoğlu dünyaya geldiği ilk andan itibaren sürekli bir öğrenme, var olana yenisini katma amacı gütmektedir. Çünkü elde edilen şeylerin önemi azalmakta; yeni bir şeyler elde etme ve monoton olduğunu düşündüğü hayatına renk katmayı hedeflemektedir.

Hüdaverdi Amca adlı hikâyede Muzaffer İzgü yeni insanlar, yeni hayatlar, yeni ortamlar görmek isteyen bir yaşlı adamın başından geçenleri anlatmaktadır:

“Geçenlerde Hüdaverdi Amca'yı gördüm. Hüdaverdi Amca, kafasını gözünü, kolunu ayağını, her yerini sarmış sarmalamış, başındaki fötrünü tanımasam, Hüdaverdi Amca'yı hiç tanıyamayacağım.

-Karşıdan karşıya geçerken mi oldu Hüdaverdi Amca, diye sordum.

-Yok, evlat dövdüler, dedi.

-Dövdüler mi?

-Ah evlat, dedi. Sorma başıma gelenleri! Her zaman aynı kahve olmuyor evlat, ne de olsa insanın canı sıkılıyor. Ara sıra insanın canı başka kahvelere de gitmek istiyordu. Hay gitmez olaydım hay. Zaten Huriye teyzen yemin ettirdi, bir daha bu kahveden başka bir kahveye mi Allah göstermesin. (DHGB / Hüdaverdi Amca, s. 70).

Komünist Leylek adlı hikâyede ise kahveden ve karısıyla kavga etmekten başka bir eğlencesi olmayan Emekli Hayri Bey'in hayatını monotonluktan kurtarmak için atıldığı macera anlatılmaktadır:

“Her yıl mart ayında bizim dama bir leylek gelir konar... Hepimizin bildiği cinsten bir leylek. Uzun gagalı, uzun ayaklı, siyah beyaz renkli... Nedense bu yıl aklıma bir muziplik geldi. Tuttum, bir kâğıdın üzerine Rusça mektup yazdım. Sakın Rusça bildiğimi sanmayın ha, oflu, koflu bir yığın kelime... ‘Kaminof, Tamirof, tamaratitof, zurnaof, davulof...’ Altına da Moskova yazdım: Bu mektubu küçük bir şişenin içine koyup ağzını mumladıktan sonra karıma gösterdim. Bu haber bütün mahaleye yayıldı. Sokağa, avluya kapıya yığılan yığılana... Eller yanda, gözler damda, dikkatler leylekte...

Mahalleli onun casus olduğunu düşünmüştü. Emekli Hayri Bey’in kahveden ve karısıyla kavga etmekten başka hiçbir eğlencesi yoktu ve ayaklandı:

-Ben karakola gidiyorum mahalleliler” dedi. (DP / Komünist Leylek, s. 29- 32).

Muzaffer İzgü öykülerinde hep aynı şeyleri yaşamaktan sıkılan sıradan insanların hayatlarına biraz renk katmak, günlerini şenlendirmek ve yeni şeyler yaşamak istemelerini Sen Kim Hovardalık Kim?, Hamza Çavuş adlı öykülerde de mizahi bir anlayışla ele almıştır.

Heyecanlı bir yaşam sahibi olmak değeri.

Çoğu insan hayatın sıkıcı ve çekilmez olduğundan, insana yeni heyecanlar gerekli olduğundan dem vurarak maceralara atılmak isterler. Ancak bunları konuştuktan biraz atıp tuttukten sonra bazı bahaneler ileri sürerek tekrar aynı köşelerine çekilirler; sadece çok azı bu maceralara atılma, farklı heyecanlar yaşama konusunda cesur olabilirler. Muzaffer İzgü Komünist Leylek adlı hikâyede kahramanımızın sıradan hayatına bir heyecan katmak isterken nasıl zor duruma düştüğünü anlatmaktadır:

“Her yıl mart ayında bizim dama bir leylek gelir konar... Hepimizin bildiği cinsten bir leylek. Uzun gagalı, uzun ayaklı, siyah beyaz renkli... Nedense bu yıl aklıma bir muziplik geldi. Tuttum, bir kâğıdın üzerine Rusça mektup yazdım. Sakın Rusça bildiğimi sanmayın ha, oflu, koflu bir yığın kelime... “Kaminof, Tamirof, tamaratitof, zurnaof, davulof...” Altına da Moskova yazdım: Bu mektubu küçük bir şişenin içine koyup ağzını mumladıktan sonra karıma gösterdim.

-Ne o, diye sordu.

-Mektup, dedim.

-Ne mektubu?

-Bilmem ki leyleğin ayağında buldum.

Karım bir süre şişeyi inceledikten sonra;

-Açalım mı, diye sordu.

Mektubu açtık. Yazdıklarını karıma okudum. Bizim hanım maşallah TRT 'den daha iyi çalışır. Yarım saat sonra mahallede duymayan kalmamıştı.

-Fahri Bey'in leyleği Moskova'dan gelmişti!" Biraz eğlenmek, hayatına heyecan katmak isteyen kahramanımızın macerası karakolda sona erer. (DP / Komünist Leylek, s. 29-30). Monoton bir hayat her insanı bunaltmakta ve her ne olursa olsun hayatının bir döneminde zincirlerini kırıp farklı heyecanlar yaşama isteği içine girmektedir. Bu her insanın isteyeceği bir şeydir ve Muzaffer İzgü Bombayı Yiyen Adam, Hamza Çavuş, Hüdaverdi Amca adlı öykülerde heyecanlı bir yaşam sahibi olmak değerini işlemektedir.

Özyönelim değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Schwartz Değer Ölçeği'nde yer verilen "Özyönelim (Self-ditection) değeri"; "*düşünce ve eylemde bağımsızlık*" olarak açıklanmıştır. Özyönelim değerinin içerdiği alt değer maddeleri ise şunlardır: "*Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak ve kendisine saygısı olmak*" (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

"Özyönelim değer tipinin tanımlayıcı hedefi, bağımsız düşünce ve eylemdir (Seçme, oluşturma ve araştırma). Öz yönelim kontrol ve üstünlük (ustalık) için organizmik ihtiyaçlardan, özerklik ve bağımsızlığın iç etkileşim gereksinimlerinden türetilmiştir" (Schwartz, 1992: 5, Schwartz, 2009: Akt., Göldağ, 2015, s. 113).

Schwartz Değer Ölçeği'nde özyönelim değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Yaratıcı Olmak: Orijinal olmak, hayal gücünü kullanmak,

Merak Duyabilmek: Her şeyle ilgilenen, araştıran biri olmak,

Özgür Olmak: Düşünce ve hareket özgürlüğü,

Kendi Amaçlarını Seçebilmek: Kendi hedeflerini bağımsızca belirlemek,

Bağımsız Olmak: Kendine yeterli, kendine güvenli olmak,

Yaratıcı olmak değeri.

İnsanoğlu elindekiyle yetinmeyen sürekli yeni şeyler üretme, hayatı biraz daha kolay hale getirme, doğayı daha da ehlileştirme ve insanların hizmetine sunma gibi sebepler nedeniyle yeni arayışlar içine girmiş; bu durum onların yaratıcılığını beslemiştir. İncelenen yedi öykü kitabında da yaratıcı olmak değerini ifade eden şu bulgulara rastlanmıştır:

“Görevli memur önde, müdür arkada, yazı işleri servisinin bulunduğu odaya girdiler. Sandık, pencerenin yanında kapkara yağla bezenmiş olarak duruyordu. Müdür:

-İşte beyefendi, dedi.

-Bu mu?

-Bu efendim.

Uzattı görevli memur elini sandığa, kâğıtları çekip çıkardı:

-Bunlar kâğıt, dedi. Bizim size göndermiş olduğumuz elektronik hesap makinesi nerede?

(...)

Naci Bey:

-Beyefendi, dedi, Bundan altı buçuk yıl önce olacak galiba, bu makine aynı içerdeki parçalanan andık gibi bir sandık içinde geldi. Biz de tuttuk açtık.”

Görevli memur;

-Demek açtınız haaa, diye bağırdı. Peki, nasıl çalıştırdınız?

-Şey efendim, şey, dedi Naci Bey. Bizim İlâhi Bey...

-Kim o İlâhi Bey?

Benim, dedi İlâhi Bey.

-Demek siz haa? Ama nasıl, iki parçası eksik!

İlhami Bey korkulu:

-Beyefendi, dedi. Sektük fişe çalışmadı, ben biraz radyodan falan anlarım efendim, bizim bundan önceki müdür beyimiz, ‘Nasıl İlâhi Bey, bir bakıverecek misin şuna’ dedi. Ben de baktım efendim, şu alt kapağı söktüm. Şuraya efendim, altı tane gazoz kapağını yan yana getirerek ortalarından deldim, boydan boya içinden de bir rezistans teli geçirdim efendim.

Görevli memur az daha dilini yutacaktı:

-Şimdi bu çalışıyor mu?

İlâhi Bey;

-Çalışıyor efendim. Bakın, dedi.” (BT / Bakanlıktan Gelen Sandık, s. 193-194).

Merak duyabilmek değeri.

Merak sözcüğü Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre, “*bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek; bir şeyi edinme, yapma bir şeyle uğraşma isteği; düşkünlük, heves; kaygı, tasa*” (2011, s. 1654) anlamlarına gelmektedir. İnsanoğlu doğduğu ilk andan itibaren çevreyi keşfetme, farklı şeyler öğrenme ve merak içindedir. Çünkü öğrenmenin ilk koşulu meraktır ve bu duygu asla öldürülmeyip yaşam boyu korunmalıdır.

İncelenen yedi öykü kitabında yaratıcı olmak değerini ifade eden şu bulgulara rastlanmıştır:

Türk toplumu etrafta meydana gelen olayları izleme, merak etme konusunda çok istekli hatta hayatı tehlikeye girecek olsa bile. İşte Muzaffer İzgü de tam bir sosyolog gibi davranarak evreni merak etmek yerine çevresinde olabilecek sıradan olayları merak eden insanları *Bombayı Yiyen Adam* adlı hikâyede anlatmaktadır:

-Her dakika patlamaya hazır bir paket efendim.

-Nerede?

-Caddenin ortasında beyefendi, trafiğin en yoğun olduğu caddenin orta yerine konmuş. Mutlaka saatli olmalı.

-Alo, duyuyor musun beni, derhal trafiği iki yönden kesin, paketi zararsız hale sokacak ekibi göndereceğiz oraya. Şimdi not alalım, paketin büyüklüğü ne kadar?

-Kiloluk olsa gerek efendim.

-Kiloluk mu, birkaç aracı havaya uçurduğu gibi çevreye de çok zarar verir, o denli büyük bir bomba. Kimseyi yanına yaklaştırmayın.

-Yaklaştırmıyoruz beyefendi. Ama her geçen dakika kalabalık gittikçe fazlalaşıyor.”(DB / Bombayı Yiyen Adam, s. 41).

Bakanlıktan Gelen Sandık adlı hikâyede ise bir devlet kurumuna sandığın gönderilmesi ve ikinci bir emre kadar sandığın açılmayacağını bildirilmesi o kurumda çalışan birçok memurda merak uyandırmıştır:

“Naci Bey, iki odacıya emir vererek, bakanlıktan gelen sandığı kendi çalıştığı servise aldırdı. Bu anda odadaki memurlar sandığın başına üşüştiler.

Hayri Bey:

-Ne var bunun içinde Naci Bey, diye sordu.

Naci Bey:

-Vallahi bilmiyoruz, dedi. Bakanlıktan aç emri gelinceye dek sandık kapalı kalacak, açılmayacakmış, müdür bey biz istasyonda açar maçarız diye oraya bile telefon etmiş.

(...)

O günden sonra tüm memurların içine dert oldu bu sandığın içindeki. Ne zaman dolabın kapağı açılrsa, bu şekilsiz sandık, sanki 'Bakın ben buradayım' der gibi sırıttıyordu memurlara. Dolaptan bir evrak veya bir dosya almak için giden memur, yerine otururken, hep aynı şekilde söyleniyordu:

-Yahu anlamadık gitti, ne var şunun içinde be?"(BT / Bakanlıktan Gelen Sandık, s. 183).

Açılıştaki At Arabası adlı hikâyede ise insanların açılışa katılan ve konuşma yapan vali beyi değil de bir köşede şaha kalkan atı izlemeleri anlatılmaktadır:

"O dar caddenin başına geldik ki bir yığın polis yolu tutmuş. Biri çalımli çalımli yanımıza yaklaşarak:

-Giremezsiniz, dedi.

-Niye memur bey, diye sordum.

-Niye diye sorma işte... Açılış var, biraz sonra vali bey gelecekler...

Arabacı ve ben atın başında beklemeye başladık. Akşama doğru tedbirler daha da sıklaştırıldı. İlk önce birtakım siyah resmi arabalar geldi. Onun ardından bando takımı yerini aldı. Akşam saat altıya doğru ilgili memurların telaşı daha çok arttı, bakan geliyordu... Araba karşıdan görünüp de bando takımı 'Dağ Başını Duman Almış' diye başlayınca bizim deminden beri torbasından uslu uslu arpasını yiyen kır beygire bir şeyler oldu. Kişniyor, şaha kalkmak istiyor, bandonun davulu güm güm vurdukça, her gümde hop oturup hop kalkıyor. Biz iki komiser, dokuz polis atın orasından burasından yakalamış hayvanı kımıldatmamaya çalışıyorduk. On polis de araba hareket etmesin diye arabaya sıkı sıkı yapışınca açılışla ilgilenen vatandaşların ilgisi bize döndü, arabayı ne zaman kaçıracağımıza bakıyorlardı." (DP / Açılıştaki At Arabası, s. 95-96).

İnsanoğlu doğduğu andan itibaren çevresinde olup biteni merak ederek anlamaya çalışır ve bu durum öğrenmenin ilk koşuludur. Aynı zamanda Türk milletinin en dikkat çekici özelliği çevresinde olup biteni merak etmesidir. Muzaffer İzgü de Baleye Değer Veren Ulus, Çiğköfte Bulguru adlı öykülerde de merak etme değerini incelemektedir.

Özgür olmak değeri.

Özgürlük, Türkçe Sözlükte “*Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbesti*” olarak tanımlanmıştır (2011, s. 1869). Bireylerin her türlü etki ve baskıdan uzakta kendi kararlarını alabildiği ortamlarda bireysel hak ve özgürlüklerde ilerleme görülür; ama bireyler bunu başkalarının yaşam haklarını ihlal etmeden gerçekleştirmelidir.

Birçok bilim adamı çocukların dünyayı keşfedebilmeleri, kendilerini geliştirebilmeleri ve bağımsız kararlar alabilmeleri için özgürlüğün önemli ve gerekli bir değer olduğu konusunda hemfikirdir. Bu nedenle aile ve eğitim hayatı içinde kendi geleceğini belirleyen, özgürce kararlar alan, bu aldığı kararların sorumluluğunu üstlenen ve ileriki hayatında mutlu olacağına inanan bireylerin yetişmesinde anne-baba ve öğretmenlere çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü kendi kararlarını alamayan, özgürce hareket edemeyen, geleceğini belirleyemeyen insanların ileriki hayatlarında mutlu olabileceğini söylemek mümkün değildir.

İnsanoğlu doğası gereği düşünebilen, özgürce karar alabilen ve bunları hayata geçirebilen bir varlıktır. Bu nedenle baskı altında tutulmaktan ve başkalarının dediklerini yapmaktan hoşlanmaz. Gecekondu adlı hikâyede bir babanın kızını seveceği ve evleneceği insanı seçme konusunda serbest bırakmakta ve özgürce karar alması için ona destek olmaktadır:

Mediha Selahattin’e kızları Semiha’yı komşularının oğlu Fikret’e istemeye geleceklerini söylediğinde hemen kızının gönlü olup olmadığını sormuş ve eğer istemezse kızını o adama vermeyeceğini söylemiştir:

“-Annen bana bir şeyler anlattı, haberin var mı kızım bunlardan?

-Var baba.

-Razı mısın bu işe kızım?

-Razıyım.

-Gönlünün istediğine var kızım. Sana on yedi yaşına kadar ne doğru dürüst elbise giydirebildim ne de doğru dürüst yağlı yemek yedirebildim. Hiç olmazsa seni gönlünün istediğine vereyim de kızım, bu kadarcık babalık yapmış olayım.” (G/ Gecekondu, s. 84).

İnsanların istedikleri yere gitme, gezme yani seyahat özgürlüğü vardır. Hamza Çavuş adlı hikâyede ise kahramanımız İzmir’de düşmanı denize döktükleri yeri ölmeden önce dünya gözüyle görmek ister. “Hamza Çavuş’un bu tutkusu gün günden çoğaldı, kocaman bir top oldu şuracığında. Bağırır ara sıra Hamza Çavuş bu düşünün arasında oğluna, kızına ve yaşlı karısına:

-Yahu bırakın gideyim bir İzmir'e. Göreyim oraları.

Hamza Çavuş'tan bir ses karşıdan on ses oğullar, torunlar ve de gelinler:

-Sen yitersin oralarda.

Sonunda baktılar bu tutkunun önüne geçme imkânı yok, oğlanlar Hamza Çavuş'un cebine biraz para kattılar ve yolladılar İzmir'e." (DB/ Hamza Çavuş, s. 120).

Birey başkasının hakkını elinden almamak şartıyla özgürce hareket etmeli, kendi kararlarını almalı ve çevresinde bulunan diğer insanlar da bu duruma saygı duymalıdır; çünkü insanca yaşamının şartlarından biri de budur. Muzaffer İzgü de Gecekondu ve Hamza Çavuş adlı eserlerde özgürce kararlar almak ve uygulamak isteyen ve aynı zamanda özgürce hareket etmesine yardımcı olan aile bireylerinin olduğu bir ortamda yaşamının önemini vurgulamıştır.

Kendi amaçlarını seçebilmek değeri.

Bireyin özgür bir şekilde kendine hedefler koyması ve bunu gerçekleştirmek için çabalaması bireyin gelişimi için çok büyük bir önem arz etmektedir. Özellikle bireylerin gelecekle ilgili amaçlar belirlemesi ve ileride bunları gerçekleştirmesi bireylerde özgüveni arttıracaktır. Bir değer olarak düşünüldüğünde ise kendi hayatıyla ilgili özgürce kararlar alan ve bu kararları gerçekleştiren bireyler toplum nazarında daha yüksek ve saygın bir konuma ulaşacaktır.

Sayın İşadamlı adlı hikâyede özgürce kararlar alan ve bu kararlarını uygulayan Zahit Efendi'nin başarısından söz edilmektedir:

"Zahit Efendi bir gün karısına, çocuklarına tutturdu:

-Şehre gideceğim, diye.

Karısı ayaklarına kapandı Zahit Efendi'nin:

-Senin elinden hiçbir şey gelmez, şehre gidip ne yapacaksın?

Ama koymuştu Zahit Efendi bir kere kafasına, şehre gidecek, mutlaka çok çok para kazanacaktı. Sattı savdı, cebine sekiz bin lira parasını koyduktan sonra, çoluğuyla çocuğuyla şehrin yolunu tuttu." (BT/ Sayın İşadamlı, s. 82).

Muzaffer İzgü Hamza Çavuş adlı hikâyede Kurtuluş Savaşı gazisi bir adamın tekrar İzmir'i görmek istemesi; ancak ailesinin onun yaşlandığını söylemeleri ve onu İzmir'e göndermek istememeleri; ısrarı üzerine onu bir otobüse bindirip göndermelerini anlatır:

"İzmir Belkahve, İzmir Belkahve... Düşü Hamza Çavuş'un... Öyle bir düş ki şöyle ölmeden önce bir daha İzmir'i görmek, düşmanı denize döktükleri yerde durup dinlemek. 'Aha'

demek oradakilere, ‘aha biz döktük düşmanı buradan denize... Bağırır Hamza Çavuş ara sıra bu düşünün arasında, oğluna kızına, yaşlı karısına:

-Yahu bırakın gideyim be bir İzmir’e. Göreyim oraları.

Hamza Çavuş’tan bir ses, karşıdan ses on ses oğullar, torunlar ve de gelinler:

-Sen yitersin oralarda.

Sonunda baktılar, gerçekten bu tutkunun önüne geçme olanağı yok, oğlanlar cebine biraz para koyup onu İzmir’e yolcu ettiler.” (DB / Hamza Çavuş, s. 120-121).

Her insan dünyaya bir kere geleceğinin bilincinde olarak yaşamalı ve bu dünyada neler yaşamak istiyorsa bunları belirlemeli ve bunları gerçekleştirmek için çabalamalıdır; fakat bunun için karşısına çıkan çeşitli zorluklara karşı direnecek bir iradeye sahip olmak gerekir. Muzaffer İzgü yedisinde de olsa yetmişinde de olsa bir insanın kendi karalarını gerçekleştirmesi gerektiğini Hamza Çavuş öyküsüyle ortaya koymaktadır.

Evrenselcilik değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Schwartz Değer Ölçeği’nde yer verilen Evrenselcilik (Universalism) Değeri; “anlayışlılık, hoşgörü ile tüm insanların ve tüm doğanın iyiliğini gözetmek” olarak açıklanmıştır. Evrenselcilik değeri ile ilgili alt değerler ise şunlardır: *Açık fikirli olmak, erdemli olmak, sosyal adalet, eşitlik, dünyada barışı istemek, güzel bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak ve iç huzur* (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

Evrenselliğin motivasyonel hedefi, bütün insanlar ve doğanın refahı için, anlayış, takdir, hoşgörü ve korumadır. İnsanlar ana grubun dışındakilerle irtibata geçtiklerinde ve doğal kaynakların kıtlığı ile yüz yüze kalındığında grup ve bireylerin hayatta kalma ihtiyaçlarından ortaya çıkar. İnsanlar farklı olanları kabul etmeme veya onlara adil davranmamanın hayatı tehdit edici bir mücadeleye, doğal çevreyi korumamanın da kendi hayatının bağlı olduğu kaynakların tahribine yol açtığını fark eder (Schwartz, 1992: 11, Schwartz, 2009: Akt., Göltaş, 2015, s. 114-115).

Schwartz Değer Ölçeği’nde evrenselcilik değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Açık Fikirli Olmak: Değişik fikir ve inançlara hoşgörülü olmak,

Erdemli Olmak: Olgun bir hayat anlayışı,

Toplumsal Adalet: Haksızlığın düzeltilmesi, zayıfın yanında olmak,

Eşitlik: Herkese eşit fırsat,

Dünyada Barış İstemek: Savaş ve çatışmalardan uzak bir dünya,
Güzelliklerle Dolu Bir Dünya: Doğa ve sanatın güzelliği,
Doğayla Bütünlük İçinde Olmak: Doğayla uyum,
Çevreyi Korumak: Doğayı koruma.

Açık fikirli olmak değeri.

Sürekli değişen ve gelişen bir dünyada yaşanan insanoğlunun sürekli aynı şeyleri düşünerek kalıp yargılara saplanıp kalması onun fitratına aykırı bir durumdur. İnsan bazı durumlarla baş etme konusunda bulduğu çözüm yolları yetersiz olabilir ve bu nedenle çevredeki insanların düşüncelerinden de faydalanmalı ve açık fikirli olmalıdır. Şeytan'ın Telefonu adlı hikâyede bir doktorun memur arkadaşının verdiği akıl sayesinde kasaba halkının dini duyguları istismar ederek onları iyileştirdiğini söyleyen bir şeyhten nasıl kurtardığı anlatılmaktadır:

“Kasabaya çok büyük bir umutla gelmiştim. Şöyle çarşının iyi bir yerinde muayenehane açacak, hemen onun yanına da bir ecza dolabı oturtacaktım. Kasabaya vardığımda hiç de düşündüğüm gibi karşılanmadım. Hiç benim geldiğimle memur arkadaşım dışında ilgilenen olmadı. Düzenimi kurdum beklemeye başladım. Bir gün, iki, üç, bir hafta, iki hafta, hani neredeyse çıldıracağım, bu memlekette kimse hastalanmaz mı be! Tahrirat kâtibi hastaların Hacı Muhittin adlı bir adama gittiğini duyunca kan beynime sıçradı. Hemen adama bir kadına at kılı yedirirken yakalatıp içeri attırdım. Bu sefer başa oğlu geçti, onu da içeri attırdım. Bu sefer de eşi aynı görevi yapmaya başladı. Tahrirat kâtibi:

-Boşuna uğraşma doktor bey. Adamın sülalesini kurutamayacağına göre, emeklerine yazık. Vallahi bana kalırsa sen taktığı değıştir. Bu sözüne çok kızmıştım. Tıbbiyeyi bitirdikten sonra burada oturalım muska mı yazalım, okunmuş su mu içirelim?

Her nasılsa bir gün şeyhin karısı hapishaneye kocasının yanına gitmiş, o sırada da kasabalının birini de bir sancıdır tutmuş. Koluna girip hastayı kasabada dolandırıyorlardı. Onları görüp sordum. Durumu öğrenince:

-Getirin bende okunmuş su var içirelim.

Hemen arka tarafa geçip bir bardağın içine sancıyı dindirici ilaçtan damlattım. Hastaya içirdik. Hasta iyileşince bütün kasaba bu haberi duydu. Artık hastaları bu şekilde tedavi ediyorum.” (SKHK/ Şeytanın Telefonu, s. 101-104).

Erdemli olmak değeri.

Felsefe Terimleri Sözlüğünde erdem kavramı “1. İstencin ahlaksal iyiye yönelmesi. 2. İnsanın ruhsal ve tinsel yetkinliği. Felsefe tarihi boyunca erdem kavramına değişik anlamlar verilmiştir. Filozofları ahlak öğretileri, genellikle erdeme -ahlaksal iyiye- verdikleri anlamlarla birbirinden ayrılırlar. Platon’dan beri temel erdemler şunlar sayılır: Bilgelik, yiğitlik, doğruluk, ölçülülük (Akarsu, 2016, s. 70). Erdemli olmak ise ahlaki anlamda iyi davranan, alçak gönüllü, dürüst olmak şeklinde düşünülebilir. Muzaffer İzgü de hikâyelerinde erdem kavramına çok önem vermiş ve bu değeri diğer değerlere göre daha öne çıkarmıştır.

Donumdaki Para adlı hikâyede pekmez satan çocuğa acıyan hepsini satın alan ev sahibinin eşinden bahsedilmektedir:

“Hanım, pekmezci görmüş sokakta, eşeğin iki yanında iki teneke pekmez, hava çok soğuk, pekmez satan çocuk küçük, kendi anlatışına göre, çocuk... Sen tut, kolaylık olsun diye iki teneke pekmezi de al...”

Yine aynı hikâye içinde evi aramaya gelen polisler ikramda bulunan bir ev sahibinden bahsedilmektedir:

“Bizim evde de öyle hazır yemek şu bu bulunmaz ki... Taze somun almıştım gelirken, banyoda da iki teneke pekmez var. Pekmezden döktüm kocaman bir sahanın içine, böldüm taze somunları kocaman kocaman.

-Allah aşkına buyurun, dedim. Çömeştik... Hem yiyoruz hem de polislerle oradan buradan laflıyoruz” (DP / Donumdaki Para, s. 21).

Bu dünyada tek bizim var olmadığımızı, bencillikten uzaklaşarak ve diğerkâmlık yaparak diğer insanları da düşünmek gerektiğini Donumdaki Para adlı öyküde yazarın eşinden hareketle anlatmaktadır Muzaffer İzgü. Bir insana yakışan en iyi davranış şekli de budur.

Toplumsal adalet değeri.

Adalet sözlükte eşitlik manasının yanı sıra; yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, herkese kendine uygun düşeni verme, doğruluk şeklinde tanımlanan; ayrıca, davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak gibi anlamlarda kullanılan ahlaki, siyasi, felsefi ve hukuki bir kavramdır (Çağrı, 1998, s. 341). Bir değer olarak adalet, “*insan davranışlarını ahlaki açıdan inceleyen ve eleştiren düşünce, hakka ve doğruluğa saygıyı temel alan ahlak ilkesi ve doğruluk, dürüstlük, tarafsız, uygun ve doğru muamele biçimi*” şeklinde açıklanmıştır (Çakmak, 2013, s. 8-9).

Akarsu adalet kavramını “*Doğrunun, hakkın korunması; doğru olmanın öz belirtisi.1. Platon ve Aristoteles’ten beri, herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme demek olan bir ana erdem. 2. Doğru olarak kabul edilmiş olanda uzlaşma, Herkesin hakkının yasalarla tanınmış olması. 3. Yargıcın nitelikli olarak yürürlükte olan hukuk yasalarının kesin bir uygulanması.*” şeklinde açıklamıştır. Hökelekli ise adaleti “Bütün insan ilişkilerinde karşılıklı saygı ve sevginin gözetilmesi, hak dağıtımı ve paylaşımında insaflı bir yolun izlenmesi” şeklinde tanımlamıştır (2013, s. 50). Âdil olmak ise “Adaletle iş gören, adaletten doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2011, s. 30).

Bireyler arasında adaletin sağlanması toplumun bütünlüğü ve devamı için en önemli unsur olarak görülmelidir. Günümüzde toplumlarda adalet konulmuş belli kanunlar çerçevesinde sağlanmaya çalışılmaktadır. Fakat bu kanunlar bazı durumlarda yetersiz kalmaktadır. Eğer toplumda bir adaletsizlik olursa haksızlığa uğrayan kişi hakkını başka yollardan arayacak bu durumda kargaşaya neden olacaktır. Bu sorunun çözüme kavuşması adına tüm insanlara adalet değeri kazandırılmalıdır. Adalet duygusunu benimsemiş bireyler görev paylaşımında üzerine düşeni en iyi şekilde yapan, bu esnada başkalarının hakkını ihlal etmeyen ve bir adaletsizlik olduğunda duruma müdahale eden kişidir ve bu değer çocukluktan itibaren bireylere kazandırılmalıdır.

Bin Bir Çeşit adlı hikâyede mirasın eşit bir şekilde dağıtımına vurgu yapılmaktadır:

“Vali Yardımcısı Sunuhi Bey’in kayınpederinin ölümünden bir ay sonra, bir koli ihbarnamesiyle bir de mektup getirdi. Mektup, öteki bacanaktan geliyordu. Diyordu ki mektupta:

-Biliyorsun Sunuhiciğim, ölüm hak, miras helal derler. Kayınpeder öldükten sonra, öteki bacanakla tuttuk buradaki dükkânı açtık. Dükkânda kalan ne kadar mal varsa hepsini üçe pay ettik. Gerçi pek bir şey kalmamıştı kayınpederin kırtasiyeci dükkânında ama geriye kalanları da satmaya gönlümüz razı olmadı. Senin de hakkını bir paket yaparak gönderdik. Hepinize selamlar” (BT/ Bin Bir Çeşit, s. 147).

Bir yerde bir kişiye yapılan adaletsizlikten o toplumdaki tüm görevliler ve insanlar sorumludur. Anayasa Hangi Yasa adlı hikâyede de bir vatandaş suçsuz yere bir polis memurunun zulmüne uğramıştır. Bu hikâyede kahramanımız haksızlık karşısında cesurca hakkını aramış, yasalara uygun davranarak adaleti sağlamaya çalışmış ve bilinçli insanları da duyarlı olmaya davet etmiştir:

“Yaşadığım o olaydan sonra bir ayda kendime gelebildim. Bir ay da beni döven adamı şikâyet etmek, cezalandırmak için uğraştım. Aaa şaşılacak şey ne insan hakları, ne anayasa, ne hak, ne hukuk... Peki, ben şimdi yediğim dayakla mı kalacağım? Bakın, hepinize, devlet adamından tutun hukukçusuna, hukukçusundan gugukçusuna, gugukçusundan bilmem kimine dek hepinize söylüyorum, yasalar çerçevesinde benim hakkımı o iri yarı polisten alın (DB/ Anayasa... Hangi Yasa?, s. 24).

Muzaffer İzgü bir değeri her zaman örnek alınacak iyi bir olay üzerinden yansıtmaz. Bazen de kötü bir olaydan hareket ederek tüm herkese insanlığını hatırlatır ve haksızlık karşısında bir olmak ve adaleti sağlamak gerektiğini bu öyküyle vurgular.

Çevreyi korumak değeri.

Çevre TDK Sözlük’te “1. Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi, 2. Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam” şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanın bulunduğu ve yaşadığı yer onun çevresidir. Ancak özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte insan maddi kazanç uğruna içtiği suyu, soluduğu havayı ve yaşadığı çevreyi acımasızca yok etmeye başlamıştır. Bu yok oluş ekolojik sistemdeki tüm canlıları olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumda çevreyi korumak ve yaşanan tahribatı azaltmak amacıyla bazı önlemler almayı gerekli kılmaktadır. Özellikle tüm insanları bilinçlendirmede çevreciler, okullar, yazarlar aktif olarak yer almakta birçok sempozyumlar, konferanslar düzenlenmekte ve bildiriler yayımlanmaktadır. Birçok yazar da doğada yaşanan tahribatı gözler önüne sermek ve insanları bilinçlendir için bu konuyu eserlerinde işlemektedir. Bu yazarlardan biri de Muzaffer İzgü’dür.

Temizlik görevlilerinin görevlerini yapmamaları nedeniyle şehirde ciddi bir sorun haline gelir çöpler. Kahramanımızın eşi de diğer vatandaşlar gibi çöpü alıp yola dökmesini ister; ancak kahramanımız buna şiddetle karşı çıkarak düşüncelerini şu cümlelerle ifade eder:

“Olmaz! Uygar bir ülkenin uygar insanları çöplerini sokağa dökmemelidirler. Niye diyoruz öyleyse herkes kapısının önünü temizlerse, o şehir tertemiz olur diye.” (BT/ Ne Pakettir O Paket, s. 162). Temizlik imandandır, düsturuyla hareket ederek her insanımız hem bedensel hem de ruhsal anlamda kirden arındırılmalıdır. Sadece beden ya da sadece ruh değil her ikisi birlikte temiz tutulmalıdır. İşte o zaman gerçek bir insan olunabilir.

İyilikseverlik değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

İyilik kavramı “Karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet” (TDK, 2011, s. 1237) şeklinde tanımlanırken; iyilikseverlik bir bireyin insani ilişkilerinde devamı ve huzuru sağlayan önemli unsur olarak kabul edilebilir. Günümüzde bireylerde artan bencillik toplumda huzur, güven, birlik, bütünlük gibi diğer değerleri sarsmakta

ve toplumda kargaşaya yol açmaktadır. Bu durum iyilikseverlik değerinin ortadan kalkmasının bir sonucudur.

İyilikseverlik değerinin motivasyonel hedefi, bir kişinin sıklıkla kişisel ilişkilerde olduğu kişilerin refah ve huzurunu geliştirmesi ve korumasıdır (Yardımcı, sadık, affedici, adil, sorumlu, gerçek arkadaş, olgun biri). Uyma ve iyilikseverlik değerlerinin her ikisi de işbirlikçi ve destekleyici sosyal ilişkileri desteklemektedir. Fakat iyilikseverlik değerleri içselleşmiş bir motivasyonel temel sağlarken, uyma değerleri, negatif çıktılardan kaçınmak için işbirliğini destekler (Schwartz, 1992: 11, Schwartz, 2009: 5).

Schwartz Değer Ölçeği'nde yer verilen İyilikseverlik (Benevolence) Değeri; “Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetmesi ve geliştirmesi” olarak açıklanmıştır. İyilikseverlik değeri ile ilgili alt değerler ise şunlardır: Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat ve anlamlı bir hayat (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

Schwartz Değer Ölçeği'nde iyilikseverlik değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Yardımsever Olmak: Başkalarının refahı için çalışmak, duyarlılık,

Dürüst Olmak: Doğru ve samimi olmak,

Bağışlayıcı Olmak: Af dileyenleri bağışlayıcı olmak,

Sadık Olmak: Ait olduğu topluluğa ve yakınlarına (arkadaşlarına) sadık olmak; vefakârlık,

Sorumluluk Sahibi Olmak: Güvenilir, sorumluluklarını yerine getiren olmak,

Gerçek Dostluk: Yakın, sıkı (destekleyici) arkadaşlık,

Olgun Sevgi: Derin duygusal ve ruhsal yakınlık duyma,

Manevi Bir Hayat: Maddi esaslar yerine manevi duygu ve düşüncelerin baskın olması.

Yardımsever olmak değeri.

Yardım, Türkçe Sözlükte “*Kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma*” şekline tanımlanmıştır. Yardımlaşma ise, “*Birinin ihtiyacını öteki tarafından temin edilen kimseler veya gruplar arasındaki karşılıklı yardım*” olarak ifade edilmektedir (Ülken, 1969, s. 324). Toplumdaki bireyler arasındaki ilişkileri arttırıp güçlendiren, eksiklikleri gideren, boşlukları dolduran ve birlikteliği kuvvetlendiren bir değer olan yardımlaşma; bireyler arasındaki insani vasıfların ön plana çıkmasına yardımcı olduğu gibi, bireyler arasında saygıyı, sevgiyi ve hoşgörüyü de pekiştirerek toplumlarda huzurun olmasına ve devam etmesine destek olmaktadır (Aktepe, 2010, s. 3).

Yardım, kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma; yardımseverlik ise yardım etmekten hoşlanma durumudur. (TDK, 1998, s. 23). Yardımseverlik iyilik yapmaktır. İyilik, yaşadığımız hayata anlam veren ve bize insanlığımızın değerini anlatan bir davranıştır (Şener, 1997, s. 146).

Vergi İtirazı Nasıl Yapılır? adı hikâyede köyden şehre giden ancak o kargaşada başına türlü belalar gelen bir köylüye yoldan geçen insanların içten gelen bir istekle duyarlı davranıp nasıl yardımcı oldukları anlatılmaktadır:

“Vatandaş Dursun, dilekçesi elinde, arzuhalcinin tarif ettiği vergi müdürlüğüne giderken öyle bir susadı ki şöyle canı soğuk bir gazoz içmek istedi. İşte ne olduysa o anda oldu, büfenin önüne yaklaşırken birden ayağı kaydı, yeni sulanmış betonun üzerine iki seksen yuvarlandı. Gazozcunun işi çoktu ama işi olmayan bir yığın vatandaş Dursun’u ayağa kaldırdılar.

-Aman kardeşim n’oldu? Dediler.

Bir adam bir koluna girdi, öteki adam diğer koluna, hemen karşıdaki eczaneye götürdüler Dursun’u. Eczacı, kocaman bir sargı bezi sardı kafasına, alnının üzerindeki yumruk kadar şişliği yok etti. Sonra, bir bant da yanağının üzerine oturttu:

-Haydi, geçmiş olsun, dedi (BT / Vergi İtirazı Nasıl Yapılır?, s. 102).

Yine aynı hikâyede görülen yardım davranışlarından biri de insanların yol soranlara yardımcı olması, gideceği yeri tarif etmesi ve onu sakinleştirmesidir:

-Kardeşim, acaba vergi dairesi bu katta mı?

-Yabancısın galiba?

-Evet, yeni geldim bu şehre.

-Hükümet konağının büyüklüğüne bakma sen, burada yalnızca adliye vardır, bir de vali ile muavinleri otururlar, öteki daireler başka başka yerlerde.

-Ben vergi dairesini arıyordum.

-Tamam, tarif edeyim sana, şimdi bak, bu caddeden çıkar, sonra sol tarafa saparsın, önüne bir sokak gelir, vur git o sokaktan, başka bir sokağa, sağa sap, sonra orada kime sorsan Çalgıcı Salih’in evi neresi diye sana gösterirler” (BT / Dama Taşı, s. 140).

Müfettiş Bey adlı hikâyede ilçeye gelen müfettişten halktan bir adam yardım ister ve kaymakam bey işini gücünü bırakıp gelen kişiyle ilgilenir:

Kerim Efendi, iki büklüm, elini ovuşturarak içeriye girdi.

-Beyefendi çok zor durumdayım, dedi. Yardımlarınızı bekliyorum. Şayet siz yardım etmezseniz, hemen hemen bir hayat sönecek.

-Buyurun, derdiniz?

-Efendim bizim oğlan şehirdeki liseye gider, öğretmenleri yarın yazılı yapacakmış, çocuk iki senelik olmasaydı sizi hiç rahatsız etmezdim efendim.

Müfettiş Bey:

-Bakayım, dedi.

Müfettiş Bey, dosyaları yazıları bir yana bırakarak önüne çektiği ak kağıdın üzerinde çalışmaya başladı. Öyle sıkı bir çalışma ki başını kaldırmadı öğle saatine kadar. Çözdüğü her denklemden sonra, o asık yüzü biraz daha aydınlıyordu.” Sonunda Müfettiş Bey soruları çözdü, cevapları üzerine yazdı ve Kerim Bey’e uzattı (BT /Müfettiş Bey, s. 74).

Donumdaki Para adlı hikâyede ise rastlanan iyilikseverlik davranışlarından biri de insanların karnını doyurmaktır:

“Bizim evde öyle yemek şu bu bulunmaz ki... Taze somun almıştım gelirken, banyoda da iki teneke pekmez var. Pekmezden döktüm kocaman bir sahanın içine, böldüm taze somunu kocaman kocaman.

-Allah aşkına buyurun, dedim.

Çömeştik hem yiyoruz hem de ondan bundan konuşuyoruz.” (DP/ Donumdaki Para, s. 25).

Muzaffer İzgü’nün en fazla değindiği değer yardımsever olmandır. Bakana Bir Odun adlı öyküde işinden ayrılmak zorunda kalan Necati Bey’e çalışma arkadaşlarının kucak açarak kendi aralarında para toplayıp ona bir oduncu dükkanı açmaları, Yardımsever Kasaba adlı öyküde başka bir kasabaya atanan memura daha o gelmeden evinin tutulduğu haberinin verilmesi ve komşuların eşya taşırken ona yardım etmesi, Dört Fişli Adam adlı öyküde ise hasta bakıcı zannedilen hastanın diğer hastalar mağdur olmasın diye eline tutuşturulan evrakı ismi söylenen doktora iletmesi bunlardan birkaçıdır.

Dürüst olmak değeri.

Dürüstlük “Doğruluk” olarak, dürüst kişi ise “sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan kimse” olarak tanılanmıştır (TDK, 2011, s. 739). İnsanlar arasında ilişkilerin temelini karşılıklı güven duygusu oluşturur. Karşımızdaki insanlara güvenmemizin ilk şartı da dürüst olmandır. Yalandan, riyakârlıktan uzakta güven içinde yaşayan bireylerin ve toplumların

oluşması için dürüstlük olmazsa olmaz bir kavramdır. Dürüstlük kişinin doğuştan getirdiği bir özellik olmadığı için insanlar dürüst ya da dürüst olmayan şeklinde adlandırılmazlar. Bu aşamada öncelikle anne babalar dürüstlük konusunda en uygun modeller olmalıdırlar. Aileden sonra bireyin kişilik kazanmasında ikinci toplumsal kurum olan okulda öğretmenler bu konuda iyi bir model olmalı, dürüstlüğün gerekleri öğrencilere öğretilmeli ve örnek öğrenciler ödüllendirilmelidir. Bu şekilde davranılırsa birbirine güvenen, inanan insanlar ve toplumlar meydana gelir; bu toplumlarda devletine karşı dürüst, onu kandırmayan vergi kaçırmayan, yasaları çiğnemeyen, haksızlık yapamayan bireyler olur.

“Dürüst olmamak ise insanı yapmacık ve başkalarını kandıran insanlara dönüştürür. Yapılan sahtekârca davranış bir diğerine yol açar. Kişi söylediği yalan sonucunda amacına ulaşırsa yalan söylemeye devam eder. Ayrıca kişi yalanını kapatmak için başka bir yalana ihtiyaç duyar. Bu süreç devam ederse, sahtekârlık neredeyse bir yaşam biçimi haline dönüşür” (Urban, 2007, s. 116).

Muaffer İzgü Bakana Bir Odun adlı hikâyede dürüst davranarak hem maddi hem de manevi anlamda kazançlı çıkan, halkın güvenini ve sevgisini kazanan Necati Bey’den bahseder:

“Arkadaşlarla aramızda topladığımız parayla Necati Bey’in bir oduncu dükkânı açmasına karar verdik ve tümümüz odunumuzu peşin parayla Necati Bey’den aldık. O sırada bütün ilçede adı duyuldu Necati Bey’in.

-Amman bir odun var Necati Bey de odun derim ben ona, çıra gibi çıtır çıtır. Hem adam namuslu mu namuslu, hiç kantarın başında durmana gerek yok, ver çocuğun eline parayı, gönder. Çocuk, ‘Amca bize yarı ton odun’ desin, tamam, odunu akşamleyin kapıda bil, tart bak, eksik yoktur, fazlası vardır” (DHGB / Bakana Bir Odun, s. 155).

Birbirlerini seven çiftlerin sağlıklı bir birliktelik yaşaması için öncelikle birbirlerine güvenmeleri, bunun içinde birbirlerine yalan söylememeleri gerekir. Gecekondu adlı hikâyede doğru söylediğini göstermek için Fikret parayı sakladığı yerden çıkarıp Sevim’e gösterir ancak Sevim:

“Ne lüzum var Fikret? Ben sana ilk günden beri inandım. Paranın olup olmadığına mı inanmayacağım?” (G/ Gecekondu, s. 64).

Daha Okkalı Yaz adlı hikâyede ise toplumda meydana gelen aksaklıkları objektif bir şekilde değerlendiren yazarın bir yanlış anlaşılma sonucu emir üzerine evinden alınıp karakola götürülmesi esnasında arabadaki polisler arasında geçen diyaloga yer verilmiştir:

“Yatma zamanı çaldı kapımı iki polis. Sarışın:

-Bizimle geleceksin, dedi. Esmeri ekledi:

-Belki evinize dönmeniz biraz gecikebilir, onun için bu gece gelemeyeceğinizi eşinize ve çocuklarınıza haber verin!

Eşim, çocuklarım zaten yanımdaydılar. Onlara, 'Hoşça kalın.' dedim. İndik merdivenleri, apartmanın kapısındaki polis cipine bindik. Esmeri konuştu ilk kez:

-Biz sizi daha uzun boylu biliyorduk, dedi.

O zamana değin arkasını dönmeyen komiser:

-Evet, bilhassa ben hayranımdır, hep gerçekleri yazar. Her zaman okumam ama ne zaman elime o gazete geçse, hemen sizin yazınızı okurum. Hep de derim kendi kendime, yine dört dörtlük yazmış diye” (DHGB / Daha Okkalı Yaz, s. 91).

Dürüstlük aynı zamanda doğruluk ilkesinin benimsenmesini, toplumsal kurallara ve yasalara uygun davranılmasını da ifade eder. İzgü Eksiği Var adlı hikâyede sahtekârca davranan rüşvet alan memurları yererken, yasalara uygun şekilde davrananları övmüştür:

“Hâkim:

-Bana bak, dedi Danalı köyünden Fıtık Osman 'a, sen tapu memuruna rüşvet önermişsin. Anlat bakalım ne biliyorsan!

-Bey, bizim bir tapu işlemiz vardı. Sabah köyde bir dene davarı satıp gattım cebe 110 gaymeyi. Bunun on gaymesi bizim gasabada yeme içme paramız, geriye kalan yüz lira da tapıcı efendinin. Vardım tapıcı efendinin yanına. Tapıcı efendi beni hiç bekletmeden işimi halletti, sonra ben şu kırmızı kalemin parasını ödeyeyim dediğimde:

-Yok, canım daha neler. Haydi, sen köyüne get, dedi.

Ben de geldim köve vardım, durumu anlattım. Herkes vardır bu tapunun bir eksigi, sen nasıl yüz gaymeyi vermezsin dedi.

Ertesi gün tekrar tola çıktım, vardım bu tapıcı efendin yanına:

-Beyim, dün yanlışlıkla kırmızı kalemin parasını vermeyi unutmuşum. Alın bu yüz gaymeyi. İşte o sırada bu efendi bağırды, candarmalara haber salıp yakalattı.” (DP/ Eksiği Var, s. 105-110).

İnsanlar ticarete de dürüstlüğü elden bırakmamalı, hakka ve hukuka riayet etmelidir ki toplum iyi bir şekilde ilerleyişine devam etsin. Muzaffer İzgü de Gecekondu adlı hikâyede tartıda hileye başvurmayan dürüst bir adamın şu cümlelerine yer vermiştir:

“Selahattin korkarak sordu:

-Kaç kilo?

-Sekiz kilo dört yüz gram.

-Ne?

-Vallahi sekiz kilo dört yüz gram kardeşim. Sana hile mi yapacağız?” (G/ Gecekondu, s. 129).

Hikâyenin devamında ise oğlu Ayhan’ın ilaçlarının fiyatını öğrenmek için girdiği eczaneden azar işiterek çıkan Selahattin parayı bulduktan sonra onun biraz ilerisindeki eczaneye girer:

“Yaşlı adam ilaçları dolaptan indirdikten sonra titrek elleriyle birtakım hesaplar yaptı. Reçetenin arkasındaki rakama bakarak pis pis güldü. Bu gülüş biraz da namuslu olmanın gülüşüydü. Sordu:

-Bu reçetenin arkasındaki altmış iki lira elli kuruş rakamını hangi eczane yazdı?

-Yolun sonundaki eczane.

Eczacı adam çenesini biraz öne çıkararak, sinsi sinsi güldü yine:

-Altmış bir lira elli kuruş, dedi.” (G/ Gecekondu, s. 130-131).

Her ne şartta olursa olsun birey her zaman dürüstlükten yana olmalıdır. İnsanların zor durumda oldukları o anlardan faydalanarak çıkar elde etmeye çalışmamalıdır. Kader Kurbanı, Sayın İşadamı adlı eserde dürüst olmanın önemi vurgulanmıştır.

Sadık olmak değeri.

Sadakat, Türkçe Sözlükte “içten bağlılık ve sağlam, güçlü dostluk” şeklinde tanımlanmıştır. İnsanoğlu bir çevre içine doğar ve bu çevredeki insanlarla ilişkilerinin sağlam temellere oturtulması için sadık olması gerekmektedir. Çünkü bir insan gerçek huzuru ve mutluluğu yakalamak istiyorsa ailesine, eşine, arkadaşlarına sadık olması gerekir. Muzaffer İzgü Bakana Bir Odun adlı hikâyede hem işine hem de borcuna sadık olan ve sözünde durarak arkadaşlarının ve ilçe halkının sevgisi ve güvenini kazanan Necati Bey’den bahsetmektedir:

“Necati Bey görevden alındıktan sonra odunculuğa başladı arkadaşlarının desteği ile. Ancak odunculuğunun üçüncü ayında arsaya tabela astı: Oduncu Necati. Soyadını koydurmadı, kim bilir belki de ilçe onu oduncu Necati olarak tanıdığı içindir. Bizim verdiğimiz iki yüzer lira mı, hemen ilk birinci ay içinde ödedi yüzer liramızı. İkinci ay karısından aldığı bilezikleri geri takmış karısının koluna (Deliye Her Gün Bayram/ Bakana Bir Odun, s. 155).

Muzaffer İzgü Mahmut Efendi Kuyusu adlı hikâyede eşine sadık olan Hasibe Hanım'dan söz etmektedir:

“Mahmut Efendi'nin kuyudan çıkmaması üzerine arada bir Hasibe Hanım kuyunun başına gelir;

-Mahmut Efendiii, Gülser'i bir kunduracıya verdim!

-Mahmut Efendiii, Aysel'i bir marangoza verdim!

-Mahmut Efendiii, Sadık askere gitti.

-Mahmut Efendiii, Haydar askerden geldi diye bağıırdı.”(DHGB/ Mahmut Efendi Kuyusu, s. 37).

Sadık olmak sadece bir insana duyulan sadakat değil aynı zamanda sosyal hayat içinde diğer insanlara verilen sözleri yerine getirmek veya borcunu ödemektir. Muzaffer İzgü Gecekondu adlı hikâyede ise borcuna sadık olan Selahattin'in şu sözlerine yer vermektedir:

“Yağmur üç gün üst üste yağdı. Sonbahar yağmurları ünlüydü bu sıcak güney ikliminin. Damı delercesine, yeri oyuk oyuk kazarcasına yağmıştı üç gün. Selahattin de işe çıkamamıştı, öylece tepsisiyle duruyordu yaptığı tatlı. Elde avuçta bir kör metelik olmadığı için Bakkal Gani'ye giderek:

-Borca ekmek. Hava dinince tatlı satar veririm, demişti. Hava açınca tatlı satmaya çıkan Selahattin tepsinin yarısını satmıştı o gün. Kapıdan girerken âdeti üzerine Asaf'ı çağırdı:

-Al şu beş lira yirmi beş kuruşu, götür o Gani denen adama. Defterden silsin bizim ekmek borcunu.” (G/ Gecekondu, s. 130).

Sorumluluk sahibi olmak değeri.

Türkçeye sormak fiilinden türetilerek geçen sorumluluk, “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını üstlenmesi ve mesuliyet” demektir (TDK, 2011).Bir başka tanımda sorumluluk, “üstüne aldığı herhangi bir işten ötürü kendisine sorulduğunda cevaplamakla yükümlü kişinin niteliği” olarak tarif edilmektedir (Hançeroğlu, 1989, s. 379).

Belirli bir toplum içinde dünyaya gelen insan, hayatı boyunca farklı roller üstlenir ve üstlendiği bu roller de ona farklı sorumluluklar yükler. Fakat temelde insan hayatında üç tür sorumluluk bulunduğu kabul edilir. Bunlardan ilki; Vicdani sorumluluktur. Olumsuz sebeplerle fitratı bozulmamış her insanın içinde var olan, insanın iyi ve kötü kararlar almasına neden olan iç dürtüdür. İkincisi, toplumsal sorumluluktur. Bu tür sorumluluğu denetleyip değerlendiren

otorite bireyi kuşatan sosyal çevredir. Üçüncüsü ise dini sorumluluktur. Aşkın kudret sahibi olan otorite tarafından belirlenen bu tür sorumluluklar, inanma ihtiyacından doğup diğer iki sorumluluk çeşidinin eksikliğini tamamlar (Çağrıçı, 2006, s. 1298-1300: Akt., Köylü vd., 2016, s. 200). Bunların olması için de bireyin öncelikle kendine olan sorumluluğunu yerine getirmesi gerekir. Bu sebeple ona bahşedilen bedenini, zihnini, zamanını ve malını israf etmeden uygun şekilde kullanılmalıdır. Toplumda sorumluluk sahibi bireyler yetişmesi için ailede anne- babaya, okulda ise öğretmenlere çok büyük sorumluluk düşmektedir ve bu amaçla çocuklara düzeylerine uygun sorumluluklar verilmelidir. Eğer bu şekilde davranılmazsa hiçbir şey yapmayan asalak bireyler yetişmiş olur.

Sorumluluk kişinin yaptığı işi çok iyi bilmesini, bir işi yapmadan önce dikkatli bir şekilde planlamasını, ortaya çıkabilecek olumsuzluklara karşı önlemler almasını, işine yoğunlaşmasını, işinin sonuçlarını takip etmesini, ortaya bir olumsuzluk çıktığında bunu üstlenmesini ve bundan vicdani olarak rahatsızlık duymasını gerektirir (Baydur vd., 2006, s. 6).

İnsan belirli bir toplum içinde hayatı boyunca farklı roller üstlenir. Bireyler bu rollere büründüğünde bu rollerin getirdiği hak ve sorumlulukları da üstlenmiş olur. Toplum bireyin aldığı rolleri en iyi şekilde yerine getirmesini bekler. Muzaffer İzgü de bazı hikâyelerinde sorumlulukların yerine getirilmemesi durumunda toplumsal hayatta meydana gelen aksaklıkları okuyucunun gözleri önüne sermektedir. Hasta Osman Hastaneye Yattığına Pişman adlı hikâyede hastanede çalışan personelin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmemesi nedeniyle birçok hastanın mağdur olduğu şu cümlelerle ifade edilmektedir:

“Hariciye koğuşunda bir hasta inim inim inler sancıdan, sancı dindirme iğnesi hazır, enjektör hazır, çünkü hastanenin her yerini babamın evi gibi öğrenmiştim, gel gelelim vuracak hemşire yok.

-Ah, dedi bir başka hasta. Ben iğne yapmasını bilirim ama şu denli cesaretim yok, istersen sana nasıl yapıldığını göstereyim.

-Aldım ampulü, aldım enjektörü, çektim ilacı enjektöre, açtım hastanın kabasını, aha şura, yok yok bura derken vurdum iğneyi. Hasta yarım saat sonra tatlı bir uykuya daldı.” (DB/ Hasta Osman Hastaneye Yattığına Pişman, s. 72-73)

İzgü eserlerinde insanların sorumluluktan kaçmamaları gerektiğini belirtmiş ve sorumluluk sahibi olmanın insanı olgunlaştırdığı mesajını vermiştir. Ancak sorumluluk sadece toplum içinde bize düşen görevleri yerine getirmekle sınırlandırılmayacağı; çevreden ve çevredeki insanlardan da sorumlu olunacağı bilincini aşlamaya çalışmıştır:

“Görülen lüzum üzerine Necati Bey Bakanlık emrine alınmıştı ve bundan böyle işe gelmeyecekti. Ve maaşı da artık olmayacaktı. Bakalım karısına nasıl verecekti bu köyü haberi? Ki karısı yıllardır kalp hastasıydı, zavallı en küçük üzüntüye gelemiyordu.” (DHGB/ Bakana Bir Odun, s. 151-152).

Gerçek dostluk değeri.

Demirel (2006, s. 77), ‘İnsani Terimler Sözlüğü’ adlı eserinde arkadaşı “ *insan ilişkilerinde birbirine güvenen, bir arada oldukları zaman mutlu olan, o var diye düşünüldüğü an sevinç duyan kişi*” olarak tanımlar.

Sosyal bir varlık olan birey yaşamı boyunca bir iletişim ve etkileşim içindedir ve bu iletişim içerisinde birey samimi bulduğu, sevdiği, saydığı kişilerle arkadaşlık ilişkisi kurar. Böylece birey yalnızlıktan kurtularak bir arkadaş çevresine sahip olur. Her bireyin sevinçlerini ve üzüntülerini paylaştığı, zor günlerinde yanında olan, sırtını güvenle dayayabildiği bir arkadaşı mutlaka vardır. Gerçek arkadaşlık koşulsuz sevgiye dayanır. İzgü de günümüzde yalnızlaşan, değerlerini yitiren ve gününbirlik, çıkara dayanan arkadaşlıkların peşinden koşan yeni nesle arkadaşlıkla ilgili güzel örnekler sunmaktadır.

Muzaffer İzgü’nün hikâyelerinde aynı mekânı paylaşmanın getirdiği arkadaşlıktan söz edebiliriz. Bakana Bir Odun adlı hikâyede aynı devlet kurumunda çalışan memurların, hiçbir şey beklemeden samimi bir şekilde işsiz kalan iş arkadaşlarına yardım etmeleri anlatılmaktadır. Arkadaşları kendi aralarında para toplayıp bir de odun satacağı bir yer ayarlayarak onu maddi sıkıntıdan kurtarmışlardır:

“Görülen lüzum üzerine Necati Bey görevden alınmıştı. Haberi alan toplandı başına Necati Bey’in. Tüm arkadaşlar ne söyleyeceklerini nasıl davranacaklarını bilmiyorduk. Kadri Bey;

-Durun bakalım yahu, gün doğmadan neler doğar, dedi.

Necati Bey’in bakanlık emrini aldığıının haftasında tüm arkadaşlar da toplandık. Öyle ya, yıllarımız Necati Bey’le geçmişti, şimdi tutup arkadaşımızı dımdızlak yolun ortasında bırakamazdık. Tüm sermayemiz iki bilezik ve de arkadaşların verecek oldukları iki yüzer lira borçtu (DHGB / Bakana Bir Odun, s. 152-153).

“Arkadaşlar aramızda para topladık Necati Bey’e yardım etmek için. Ben Hemen fikrimi söyledim:

-Hemen sunta işine başlasın Necati Bey arkadaşımız.

-Durun yahu, dedi Kâzım Bey, niçin olmasın ha, sunta olmaz da odun işi olur, ha arkadaşlar, benim hanımın babasından kalma bir arsa var, ben orayı verdim gitti Necati Bey'e .” (DHGB / Bakana Bir Odun, s. 154).

Emekli adlı hikâyede ise artık aynı yerde çalışmayan iki arkadaştan biri emekli olduktan sonra diğerinin onu ziyarete gelmesi ve onu düşünerek sağlığı ile ilgili bazı tavsiyelerde bulunduğu şu cümlelere yer verilmektedir:

“Dostum, Allah her kuluna emekli olmayı nasip etmez. Ne mutlu sana! Ama insan emekli olduktan sonra da sağlığına gerektiği şekilde dikkat etmesi gerekir. Örneğin ben senin şu anda pencere önünde oturmanı hiç de doğru bulmadım desem yalan söylememiş olurum.” (G/ Emekli, s. 199).

Mahmut Efendi Kuyusu adlı hikâyede de aynı işte çalışan arkadaşların kuyuya düşen ve oradan çıkmak istemeyen arkadaşlarını kuyudan çıkarmak amacıyla kuyunun etrafına toplanırlar:

“Mahmut Efendi kuyuya düşünce onu ikna etmek ve oradan çıkarmak için arkadaşları işyerinden kalkıp gelmişti;

-Yahu kardeşim Mahmut Efendi, belli olmaz yahu, gün ola harman ola, bakmışsın katsayıyı elliyle çarparlar, yan ödemeyi on bine çıkarırlar, dediler.”(DHGB / Mahmut Efendi Kuyusu, s. 36).

Dayak Birincisi adlı hikâyede ise bir emir ile karakola gitmek zorunda kalan kahramanımızı etrafındaki akraba ve arkadaşlarının yalnız bırakmaması ve onunla beraber karakola gitmeleri anlatılmaktadır:

Geçen gün karakoldan bir bekçi kanalıyla bir çağrı alınca, öyle korktum ki öğle yemeği değil, akşam yemeği bile yiyemedim. Hani bir evden ölü çıkar, hani bir evde çok önemli bir olay olur, o akşam tüm akraba, eş, dost o evde toplanır ya, onun gibi, “Dost kara günde belli olur” diyen tanıdık hısım akraba doldular bizim eve (Dayak Birincisi/ Dayak Birincisi, s. 7).

(...) En iyi öneri babamdan geldi:

“En iyisi dayısı, iki amcası, ben varsa başka gelecek hep birlikte onunla karakola gidelim.” Ben önde, karakola götürme komisyonu ardımda karakolun yolunu tuttuk. Sağ olsunlar, çok moral verdiler bana (Dayak Birincisi/ Dayak Birincisi, s. 9).

Muzaffer İzgü hikâyelerinde sadece insanın insanla olan arkadaşlığından değil, insanın hayvan ve eşyayla olan arkadaşlığından da söz etmiştir. Gecekondu adlı hikâyede küçük Ayhan'ın bir tahta parçası ile olan bağını şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Ayhan evin en küçüğü olduğu için elindeki kütüğe hiç kimse dokunamıyordu. Elindeki kütükle girdi yatağın içine. Oradan birtakım otomobil sesleri çıkarıyordu. Osman da onun yanına girince mızızlandı:

-Ana, baksana Osman’a, kamyonumu alacak.” (G/ Gecekondu, s. 11).

Olgun sevgi değeri.

“Sevgi, insanları birbirlerine yakınlaştıran ve içsel olarak bağlayan ruhsal bir eğilimdir” (Hökelekli, 2013, s. 252). Türkçe Sözlük’te ise sevgi, “İnsanı bir şeye ya da bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” olarak tanımlanmıştır (2011, s. 53).

İnsanları ve toplumları birbirine yakınlaştıran; toplumlarda huzuru, sükûneti, birlik ve beraberliği arttıran; resim, şiir, müzik vb. sanat dallarının ortaya çıkmasını sağlayan en önemli unsur sevgidir. Günümüz insanının en büyük sorunu sevgiyi de bir ölçüye tabi tutması ve ne kadar seviliyorsa o kadar sevmek istemesidir. Gerçek olan ise insanların bu düşüncelerden uzaklaşarak hiçbir karşılık beklemeden, hiçbir şarta bağlamadan olduğu gibi sevmesidir ve işte bu gerçek sevgidir.

Allah sevgisi, çocuk sevgisi, doğa sevgisi, vatan sevgisi, anne-baba sevgisi gibi birçok sevgi türü bulunmakla beraber sevgi bir bütündür. İnsan sevgisi olmadan doğayı, doğa sevgisi olmadan vatani sevmek mümkün olmaz. Bununla birlikte bazı sevgiler çok daha belirgin, çok daha şiddetli olarak kendisini hissettirebilir (Bilhan, 1991, s. 896).

Muzaffer İzgü hikâyelerinde birbirini seven, sevdiği için fedakârlık yapan ve her türlü zorluğa katlanan insanlara yer verir ve bu değeri en fazla işlediği kitap ise Gecekondu’dur. Yazarımıza göre gerçek sevgi eşi ve çocuklarının kursaklarından bir parça fazla ekmek geçsin diye kendi hakkından vazgeçen Mediha’nın davranışlarında can bulur:

“Selahattin içeri girdiğinde her çocuğun önünde bir patates vardı. Hepsi de zevkle soyuyorlardı patateslerini.

-Geç şu patatesle şu bir dilimciği ye, dedi Mediha.

-Senin nerede, diye sordu karısına.

-Ben yedim.

-Yalan baba yalan yemedi, dedi Asaf.” (G/ Gecekondu, s. 74).

Kahvaltısını yaptıktan sonra dışarı çıkan Selahattin eşi hakkında şunları düşünmeye başlar:

“Selahattin Evine, avlusuna baktı. Çamur duvarların görünüşü daha hoştu bugün. Gitti duvarları okşadı. Zavallı karıcığı, nasıl da çalışmıştı bu duvarları yaparlarken. Eline kaç çivi batmıştı da hiç aldırmamıştı o. Evimiz, yuvamız, bizim evimiz, demişti.”(G/ Gecekondu, s. 72).

Fikret ile Sevim birbirini temiz duygularla seven, birbirine inanan ve güvenen iki gençtir. Muzaffer İzgü de onlar arasındaki sevgiyi şu sözlerle ifade etmektedir:

“Ne vardı sanki insanlar istedikleri zaman evlenebilselerdi, ne olurdu yani sevgililer hep birbirlerine kavuşabilselerdi? Kıyamet mi kopardı? Asıl o zaman kopmazdı? (G/ Gecekondu, s. 44).

“Düğün için sakladığı sekiz yüz lirayı çıkaran Fikret:

-Baksana sekiz yüz liraya Sevim.

-Ne lüzum var Fikret? Ben sana ilk günden beri inandım. Paranın olup olmayacağına mı inanmayacağım?”(G/ Gecekondu, s. 64).

Kızını on yedi yaşına gelmesine rağmen maddi sıkıntılar sebebiyle doğru düzgün bir babalık yapamayan ve bu duruma çok üzülen Selahattin’in şu sözleri evlat sevgisini gözler önüne sermektedir:

“-Ne ağlıyorsun yahu, diye sordu Cafer Ağa.

-Hiç ağam, hiç. Kıza ağlamıyorum, kız yine gözümün önünde nasıl olsa. Mutlaka bizden daha iyi yaşayacak. Onu biliyorum. Fakat benim ağladığım kızı bu yaşa getirdim, bir babalık edemedim ona ağlıyorum.” (G/ Gecekondu, s. 94).

Muzaffer İzgü eline aldığı anda duyulandığını ifade ettiği Gecekondu adlı eserde birbirlerini ve çocuklarını büyük bir samimiyetle seven Mediha ve Selahattin’in yoksulluk içinde geçen ömürlerinde birbirlerine tutunmaktan asla vazgeçmemeleri anlatılır. Kimi zaman eşinin ve çocukların karınlarının doyması uğruna açlığa katlanmak, kimi zaman oğluna ilaç tedarik etmek için çözüm aramak, kimi zaman ise iyi bir baba olamadığını düşünerek acı çekmektir ve gerçek sevgi budur.

Gelenekselcilik değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Gelenek Türkçe Sözlük’te, *“bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon”* (2011, s. 920). Gelenekçilik ise Felsefe Terimleri Sözlüğünde *1. Geleneklere aşırı değer verme eğilimi; eskimiş olana, alışkanlıklara, eski inanışlara yakınlık duyan taşama tutumu. 2. 19. yüzyılda Fransa’da Katolik bilginlerce Aydınlanma’ya karşı geliştirilen, doğruluğun gelenekle, özellikle kilise geleneğiyle*

bilinebileceğini öne süren öğreti.” şeklinde açıklanmıştır (Akarsu, 2016, s. 83). Gelenekselcilik ise “Mannheim’ın ütopya adını verdiği yeni bir dünya kurmak üzere tasarlanmış sert ideolojilere karşılık mevcut geleneksel düzeni, bir şekilde sürdürmeye yönelen ana yumuşak ideoloji olarak belirir” (Gencer, 2013, s. 260). Gelenekselciliğin temelinde geçmişin birikimiyle yoğrulmuş kültürel ve dini kuralları vardır ve bu kuralları toplumda mutlak suretle uyulması gereken değiştirilemeyen kurallardır.

Geleneksellik değerinin tanımlayıcı hedefi, bireyin kültür ve dininin sağladığı fikir ve gelenekleri kabul etme, uygulama, saygı göstermedir. Her yerdeki gruplara kendilerinin ortak deneyim ve kendini temsil eden sembol ve pratikler geliştirirler. Bu değerler, grup üyeleri tarafından değer verilen gelenek ve görenek olarak kutsallaşır. Geleneksel davranış modları grup bütünlüğünün tek varlık olarak ifadesinin ve onun hayatta kalmasının varsayılan garantörleri olurlar (Schwartz, 1992 ve Schwartz, 2009: Akt., Göldağ, 2015, s. 114).

Schwartz Değer Ölçeği’nde yer verilen Gelenekselcilik (Tradition) Değeri; “Kültürel ya da dinsel töre ve fıkirlere saygı ve bağlılık” olarak açıklanmıştır. Gelenekselcilik değeri ile ilgili alt değerler ise şunlardır: Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, kendisine düşen hayatı kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak ve mahremiyete - özel hayata saygı (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

Schwartz Değer Ölçeği’nde geleneksellik değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Alçakgönüllü Olmak: kendini öne çıkarmamak,

Dindar Olmak: Dine inanç ve imana bağlılık,

Hayatın Bana Verdiklerini Kabullenmek: Hayatın getirdiklerine, kadere razı olmak,

Geleneklere Saygılı Olmak: Eski değer ve geleneklerin korunması,

İlmlı Olmak: Aşırı duygu ve hareketlerden kaçınmak.

Alçakgönüllü olmak değeri.

Alçakgönüllülük bireyin toplumsal ilişkilerini düzenlemede en önemli mihenk taşlarından biridir. Ahlaki davranış olarak her türlü kibirden, kendini üstün görmekten uzak kendinden aşağı konumdakileri aşağılamamak ve kendini büyük görmemektir. Alçakgönüllülük kavramının İslami literatürdeki karşılığı ise mütevazı olmaktır. Tevazu sahibi olmak, kişinin başkasının hoşuna gidecek davranışlardan kaçınması ve kendi benliğini silmesi yönünde bir eğilimdir. Bu eğilim, kişinin dalkavukluktan sakınmasını sağlamasının yanı sıra, başarılı olduğu zamanlarda coşkun duyguları yaşamasını da engeller, onun denge üzerinde bir

benlik geliştirmesini sağlar (Hökeleli, 2011, s. 112). Fakat alçakgönüllü olmak kendini hakir ve küçük görmek değil; kendinin farkında olmak ve bunu diğer insanlara karşı bir aşağılama aracı olarak kullanmamaktır.

Alçakgönüllü olmak kişinin başkalarına saygı duyduğunun, çevresindekilerin bilgilerinden yararlanmaya ve söyleyeceklerini dinlemeye hazır olduğunun göstergesidir. Alçakgönüllü insan gönlünü tüm insanlarla pay edebilen, ilişkilerinde ün, unvan ve 100 servetin söz konusu olmadığı bir dünyası olan, kendisi bunları taşıyorsa onlarla kimseyi etkilemeyen gönül insanıdır (Demirel, 2006, s. 19).

Alçakgönüllülük, kişinin derin bir bakış açısı içerisinde kendini üstün görmemesi, ölçülü ve ılımlı bir benlik algısına sahip olmasıdır. Güç, makam, şöhret, yetenek, bedensel güç güzellik ve başarı gibi gelip geçici şeylere gereğinden fazla önem vermemek, bunları kendisinin ve başkalarının gelişmesi için hizmet ve yardım vasıtası görmektir (Hökeleli, 2007, s. 118). Alçakgönüllü insanlar kibirden, böbürlenmekten, kendini üstün görmekten, başkalarına tepeden bakmaktan uzak; sade ve mütevazı bir şekilde yaşayanlardır.

Müfettiş Bey adlı hikâyede halktan bir kişinin Müfettiş Bey’e sorular getirmesi, onun bu soruları çözmesi ve Kerim Efendi’nin bu iyiliğin altında ezilmemek için onu bir yere yemeğe götürmesi anlatılmaktadır:

Kerim Efendi ve Müfettiş Bey lokantada karınlarını doyurduktan sonra müfettiş bey hesabı ödeyip kalkmak istedi, ancak Kerim Efendi kabul etmedi:

-Yoo, dedi Kerim Efendi. Hesap benden Müfettiş Bey. Tastamam dokuz tane çok zor problem çözdünüz. Ne diyeyim size, Allah sizden bin bin razı olsun, şayet bu yıl geçerse ikiden üçe, sizden. Vallahi billahi sizden.

-Yok canım, ne münasebet, ben sadece birkaç tane problem çözdüm, o kadar” (BT/ Müfettiş Bey, s. 77).

Dindar olmak değeri.

Din; müminlerine hayatın anlamı, inanın değeri ve varlığın hikmetine dair telakkiler aşılar. Dinin getirdiği bu öğretiler zamanla insanlığın ortak vicdanını ve fazilet havuzunu oluşturmaktadır. Bu havuz; insanların eşitliği, hayatın kutsallığı, zulüm ve haksızlığa karşı koymanın erdemi ve tüm varlığı Allah’ın emaneti görme gibi evrensel ahlaki değerlerin güçlenmesinde ve kökleşmesinde önemli rol oynamıştır (Kaymakcan ve Meydan, 2011, s. 289). Türkçe Sözlükte ise din, “1. Tanrı’ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet, 2. Bu nitelikteki inançları kurallar,

kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen” şeklinde tanımlanmıştır (2011, s. 668).

Bir kutsala inanmak insanlar için bir ihtiyaçtır ve nerede bir insan varsa orada doğru ya da yanlış bir dini inanış bulunmaktadır. Din hayatın her alanında var olan ve bireyler ya da toplumlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen, topluma yön veren bir etkiye sahiptir. Muzaffer İzgü Gecekondu adlı hikâyede fakirlik artık canına tak ederek isyan eden Selahattin ile onu sakinleştiren eşi Mediha’nın şu cümlelerine yer vermektedir:

“-Şam tatlısını satamadın mı?

-Sattım, yedi buçuk liralık sattım. Hepsi kâr olsa ne olacak? Ekmeğe bile yetmez. Uff Allah’ım, madem yarattın insan yapaydın, insan yapmadın neden yarattın?

-Sus be herif, Allah’ını seversen sus, tövbe tövbe. Günaha giriyorsun.” (G/ Gecekondu, s. 19).

Yazarımız kitabında gerçek bir inanan ile diğerini ayırt edecek bir hikâyeye yer verir. Dini Bütün İsmail Efendi adlı hikâyede halis niyetle cami yapılacak arsayı Allah rızası için bağışlıyormuş gibi davranan; ancak bunu daha sonra kendi çıkarı için kullanan kahramanımız yazar tarafından eleştirilmektedir ve okuyucuların bu olumsuz durumdan dersler çıkarması hedeflenmektedir:

“Son dernek toplantısında İsmail Efendi:

-Arkadaşlar, mümin kardeşlerim, dedi. Allah rızası için çok iyi bir iş yapmaktayız. Camimizden ezan sesleri yükseldiği zaman, Rabbim, o ezan sesleriyle birlikte, bu camiye para yönünden olsun, emek yönünden olsun katkıları olanların sevap hanesine dolu dolu sevap yazacaktır. Amma lakin siz de görüyorsunuz ki mümin kardeşlerim, biriktirdiğimiz para ile arsa bile alamıyoruz.

Ötekiler iç çektiler, tespihleri hızlı hızlı salladılar, ‘Ya ya, biz bu camiye yapamayacağız.’

Dini bütün İsmail Efendi sustu, öksürdü, sonra:

-“Caminin arsasını ben bağışlıyorum“ dedi.

Bu bağışlanan arsa merkezin uzağındadır. Tüm karşı çıkmalara rağmen oraya cami yaptırılır. Ardından kahvehane, bakkal, apartman vb. yaptırılır caminin yanına yani Dini Bütün İsmail Efendi’nin arsasına. İşe yaramayan arsa çok yüksek fiyatlara satılır. (DHGB, Dini Bütün İsmail Efendi, s. 25).

Kendine düşen hayatı kabullenmek değeri.

Kendine düşen hayatı kabullenmek değerinin dilimizdeki karşılığı kanaatkâr olmaktır. Seyyar(2003, s. 253) Ahlak Terimleri Sözlüğünde kanaatkârlığı “*elinde bulunan ile yetinme, verilen nimetlerden razı olma, az ya da çok rızkı mübarek sayma, israftan, ihtirastan kaçınma*” olarak tanımlamıştır.

Kanaatkârlık, kişinin mal, mülk, para vb. maddiyata dayanan şeylere çok fazla önem vermeden elindekiyle yetinmesidir. Günümüzde her şeyin tüketime dayanması elindekiyle yetinmeyen ve daha fazlansın isteyen, doyumsuz, mutsuz ve müsrif toplumlar ortaya çıkarmıştır. Sayın İşadamı adlı hikâyede elindekiyle yetinen fazlasında gözü olmayan Zahit Efendi’den bahsedilmektedir:

“Zahit Efendi, hayata ilk önce manavlıkla atıldı. İstanbul manavlarından değildi Zahit Efendi. Öyle, bire aldığı marulu altına satsın, ikiye aldığı ispanağı yediye satsın... Ufacık bir kasabanın ufacık bir dükkânında, sekiz-on müşteriyle idare edip giderdi.” (BT/ Sayın İş Adamı, s. 82).

Gecekondu adlı hikâyede ise bir odalı gecekonduşuna, eşinin ve çocuklarının karnını doyurabilecek iki lokma ekmeği bulduğu için şükreden Mediha’nın şu sözlerine yer verilmektedir:

“-Söylenme de ye işte. Üstüne tuz bastın mı rafadan yumurta olur. Suyu da yudumlaya yudumlaya içtin mi çay yerine geçer. Ekmek de bunu lüksü herif. Daha ne dalga geçiyorsun?” (G/ Gecekondu, s. 73).

Yine aynı hikâyede on yedi yaşına kadar doğru düzgün yedirip içiremediği, giydiremediği, babalık yapamadığı kızı Sevim’i evlendirmek Selahattin’in çok gücüne gider ve isyan eder; ancak eşi:

-Sen paranı kötü kadınlarla mı yedin? İçkiye, kumara mı verdin? Bir koyundan iki tulum çıkmaz ya! Senin de nasibin bu kadar. Ne yapalım, takdiri ilahi böyle.” (G/ Gecekondu, s. 98).

Şu dünya üzerinde her insanın başına iyi ve ya kötü bir şeyler gelmektedir. İnsanoğlu ise iyi şeylere bakarak böbürlenmemeli ya da kötü şeylere bakarak isyan etmemeli ve hayatın ona sunduklarını büyük bir sabırla kabul etmelidir. Çünkü bu hattaki her şey insan için. İzgü de Gecekondu adlı hikâyede küçük Ayhan’ını kaybeden Selahattin’in bunu kabullenmesi ve sabırlı olması dünürü Cafer Ağa’nın ağzından dile getirilmektedir:

“Üzülme Selahattin, kul olanın başına gelir böyle şeyler, sen sağsın ya ona bak!” (G/ Gecekondu, s. 146).

Mahmut Efendi Kuyusu adlı hikâyede ise bir oda, bir mutfaktan oluşan babadan kalma evinde yaşayan, küçük bir memur olarak hayatına devam eden ve bunu kabullenen kahramanımızdan söz edilmektedir:

“Mahmut Efendi tam yirmi iki yıllık memurdu. Ama memurun en ufak cinsinden. Ne yapsın Mahmut Efendi, Tanrı ona ancak bu ufaklık memurluğu uygun görmüştü.” (DHGB/ Mahmut Efendi Kuyusu, s. 31).

Geleneklere saygılı olmak değeri.

Muzaffer İzgü hikâyelerinde insanların içinde yaşadığı ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunan toplumun değer yargıları ve geleneklerle ilgili iletilere yer vermiştir. Ancak bu değer yargılarının oluşmasında iki önemli unsur olan kültür ve gelenek kavramlarını açıklamak gerekir. Kültür kavramı Güncel Türkçe Sözlük’te “ Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” olarak tanımlanmıştır. Gelenek ise; “Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon” şeklinde tanımlanmıştır.

Türk geleneklerinde en önemli unsurlardan biri bayramlarda el öpme âdetidir; ancak El Nasıl Öpülür? adlı hikâyede el öpmeyi beceremeyen kahramanımız babası tarafından eleştirilmektedir:

“Bayram yaklaşıncı her evde birtakım hazırlıklar olur. Badana, boya, temizlik, bayramlık, şu bu... Bizim evde de el öpme hazırlığı olur. Daha doğrusu, şu yaşıma geldim, bizim peder bir türlü benim el öpmemi beğenmez, her zaman da aynı şeyi söyler:

-Sen adam olmazsın oğlum. Adam olacak insan el öpmesinden belli olur. ” (BT/ El Nasıl Öpülür?, s. 15).

Gecekondu adlı hikâyede ise kız isteme töreni, kızın verilmesinden sonra da büyüklerin ellerinin öpülmesi anlatılmaktadır:

“Selahattin dışarı seslendi:

-Sevim, Sevim!

Sevim yanakları al al içeri girdi. Babası ayağa kalkıp elinden tutarak:

- Öp bakalım kızım ellerini, bundan sonra anan baban bunlar.” (G/ Gecekondu, s. 93).

Bizim geleneklerimizde olmazsa olmaz unsurlardan biri de büyüğe saygı göstermek ve saygıda kusur etmemektir. Muzaffer İzgü Hüdaverdi Amca adlı hikâyede büyüğe saygının kalmadığını görüp hayal kırıklığına uğrayan kahramanımızdan söz etmektedir:

“Bindim otobüse. Bir genç kızın yanına oturdum. Kızın ağzında bir sakız, çiğniyor çiğniyor, sonra şap diye suratıma dönüp patlatıyor. Şöyle bir ters baktım, belki alınır malınır diye. Yok, evlat yok, saygı maygı kalmamış.

-Kızım dedim, şap şup edip durmasana.

-Ay alışmışım dedeciğim, patlatmadan duramam, demesin mi? .” (DHGB/ Hüdaverdi Amca, s. 73).

Uyum değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Uyma değerinin tanımlayıcı hedefi, diğerlerini üzecek, zarar verecek ve beklentilerini veya normlarını ihlal edecek eylem, eğilim ve dürtülerini kısıtlamaktır. Bu değer, eğer etkileşim ve grup fonksiyonu uyumlu bir şekilde işleyecekse sosyal olarak tahripkâr olacak eğilimleri bireylerin engelleme gereksiniminden türer. Uyma değerleri, yakındaki diğerleri ile etkileşimde kısıtlamayı vurgular (İtaat, öz disiplin, kibarlık, büyüklere ve ebeveynlere saygı) (Schwartz, 1992: 9, Schwartz, 2009: 5).

Schwartz Değer Ölçeği’nde yer verilen Uyum (Conformity) Değeri; “başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması” olarak açıklanmıştır. Uyum değeri ile ilgili alt değerler ise şunlardır: Kibarlık, itaatkâr olmak, ana babaya ve yaşlılara değer vermek ve kendini denetleyebilmek (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

Schwartz Değer Ölçeği’nde uyma değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Kibar Olmak: Nazik, terbiyeli olmak,

İtaatkâr Olmak: Görevini yapan, yükümlülüklerini yerine getiren biri olmak,

Anne Babaya ve Yaşlılara Değer Vermek: Saygı Göstermek,

Kendini Denetleyebilmek: Kendini sınırlamak, yanlış olana direnmek.

Kibar olmak değeri.

Muzaffer İzgü’nün hikâyelerinde kibar olmak değeri ile ilgili şu bulgulara rastlanmıştır:

“Esmer polis:

-Biliyor musun, bizim oğlan giriyor, dedi.

Ötekisi:

-Bizimki girdi çıktı, kendine bakarsan dokuz alacağım diyor ya, biz beşe de razıyız. Bende bir matematik vardı, ama oğlum hiç çekmemiş bana.

Biraz sonra bu polisin de işi bitecekti. Kim bilir, belki de işini biraz erken bırakacak, oğlanın okuluna uğrayacak, müdür yardımcısının kapısını tıklatacak, ellerini bağlayacak:

-Aman efendim, bizim oğlan acaba matematikten kaç aldı, diyecek.” (BT/ Kemer ve Kravat, s. 113).

“Geçenlerde ben eve gelirken, bir baktım, bizim apartmanın kapısının önünde Kolombo kılıklı üç kişi...

-Sizi bekliyorduk, evde arama yapacağız da. Yasak kitap, bildiri şu bu falan...

-Buyurun buyurun, dedim.

Adamlar önce odun koyduğumuz yerden başladılar işe. Ben de başlarındaydım. İçlerinden kibar olanı:

-Kusura bakmayın, her yeri aramak zorundayız da...” (DP/ Donumdaki Para, s. 23-24).

“Hâkim:

-Bana bak, dedi. Danalı köyünden Fıtık Osman’a sen tapu memuruna rüşvet önermişsin. Anlat bakayım ne biliyorsan!

Danalı Köyü’nün garip vatandaşı Fıtık Osman gözleri dolu dolu anlatmaya başladı:

-Bey, bizim bir tapı işimiz vardı. Vardık tapıcının yanına:

-Beyim, benim şöyle şöyle bir tapı işim var.

-Olur, nah şuraya otur dedi.

Beyim Allah şahit, bu tapıcı efendi yarım saat bile bekletmedi beni gapıda...

-Osman Efendi! Diyerek çağırdı.” (DP/ Eksiği Var, s. 106).

İtaatkâr olmak değeri.

Muzaffer İzgü’nün hikâyelerinde öne çıkan değerlerden biri de itaatkâr olmaktır. Kendisi de bir memur olan ve uzun süre öğretmenlik yapan Muzaffer İzgü hikâyelerde verilen emre itaat eden memurlara sıkça yer vermiştir. Gecekonduları yıkmaya gelen polisler, kendilerine karşı çıkan vatandaşlara bu işi yapmaktan hoşlanmadıklarını ancak kendilerinin de

emir kulu olduklarını ve verilen emri yerine getirmek zorunda kaldıklarını ifade eden şu cümlelerine yer verilmiştir:

“Arabadan kırka yakın eli kazmalı amele indi. Daha sonra şoför mahallinden bir polisle iki belediye zabıta memuru atladılar aşağı. Fikret karşılarına dikildi:

-Yapmayın ağabeyler, yapmayın memur beyler. Daha evimi yeni yaptım. Üç beş gün oldu biteli. Evlenecektik Sevim’le Ayhan ölmeseydi.

Polis, Fikret’in omzuna koydu elini:

-Ben maaşlı memurum kardeşim, amirlerim bu işi verdiler. Ne yapayım ben?

Belediye zabıta memuru:

-Siz inanıyor musunuz ki bu işi zevkle yapıyoruz? Hepimiz de ev bark sahibiyiz. Yurt, ocak ne olduğunu biliriz. Ama ne yapalım, vazife.” (G/ Gecekondu, s. 148).

Memurun Mal Bildiri adlı hikâyede ise amirlerinin verdiği emri yerine getiren memurlardan söz edilmektedir:

“Kanun Kamil gazetelerde ‘Memurlar Mal Bildirimi Yapacak’ haberini okur okumaz bütün memurları toplayarak bütün memurların bir an önce mal bildirimi yapmasını istedi. Memurcuklar, müdürlerinin bu emrini dinledikten sonra bir bir odalarına dağıldılar. Yedi çocuklu Hüsamettin Bey de öteki memurlar gibi bildirimini verebilmek için masasının gözünden bir kâğıt çekti, kalemi eline alarak yazmaya başladı.” (BT/ Memurun Mal Bildirimi, s. 31).

Yerinde Say Çeşmesi adlı hikâyede ise bir emir üzerine kaymakamlığa çağrılan Süsük Memet’ten bahsedilmektedir:

“Muhtar Süsük Memet, kaymakamın kapısını iki kez tıklattıktan sonra içeriye girdi:

-Beyim, haber salmışsınız, geldim.

-Haa, dedi kaymakam. Otur bakalım şöyle hele otur!” (Bando Takımı/ Yerinde Say Çeşmesi, s. 60).

Polis Hayri Efendi adlı hikâyede verilen emre itaat eden ve başarılı olmaya çalışan Hayri Efendi’den bahsetmektedir:

“Komiser, Hayri Efendi’yi yanına çağırarak:

-Bana bakın Hayri Efendi, size bir görev vereceğim. Bu görevden yüzünüzün akıyla çıkmanızı istiyorum. Şayet yüzünüzün akıyla çıkarsanız biliyorsunuz, bu işin açıktan terfisi var, ikramiyesi var, şusu var, busu var. Hem ayrıca o ulvi mesleki hazzı da çabası.

Polis Hayri Efendi'nin gözleri hemen parladı verilen görevi hemen kabul etti:

-Peki, efendim, dedi ve evine gitti. ” (G/ Polis Hayri Efendi, s. 163-164).

Ana babaya ve yaşlılara değer vermek değeri.

Sosyal kurumların en temel ve önemli parçası ailedir. Anne babalar doğdukları ilk andan itibaren çocuklarının bedensel ve ruhsal ihtiyaçları karşılamakla, aralarında sevgi ve saygı bağını kuvvetlendirmekle yükümlüdür. Evlatlar anne babalarının aynalarıdır ve bir çocuk anne babasından ne görürse onu uygular. Bu nedenle anne babalar kendilerine nasıl davranılmasını istiyorlarsa çocuklarına o şekilde davranmalıdır; çünkü onlar da bir gün çocuk konumuna düşeceklerdir.

Muzaffer İzgü aile, anne baba kavramını en güzel Gecekondu adlı hikâyede işlemiştir ve sefalet içinde yaşayan annesini, babasını ve kardeşlerini evlendikten, evden ayrıldıktan sonra da düşünen Sevim'in şu sözlerine yer verilmektedir:

“Selahattin kızının gözlerinin açık olduğunu görünce:

-Niye uyumuyorsun kızım?

-Uykum kaçtı baba.

-Kaçmasın kızım kaçmasın. Seni iyi günler bekliyor. Fikret iyi çocuk, bir dediğini iki etmez. Yat uyu.

Sevim gözlerini kapadı. Fikret'le karşı karşıya geldi bu kez. Ne olursa olsun anasığile yardım edecekti, ne derdi ki Fikret? Bir tabak yahni vermiş anasına, bir lokma et vermiş kardeşlerine. Eskiye elbiselerini anasına verirdi, Fikret'in eskiye ayakkabılarını da babasına. Zavallı babacığı, kışın her sabah giderken ayakkabısının içine bir karton yerleştirirdi. Akşam eve gelince sucuk gibi ıslanmış kartonu çıkarır, yerine yenisini koyardı.” (G/ Gecekondu, s. 102)

Türk toplumunun en önemi değerlerinden biri de el öp merasimidir ve bu durum büyük bir saygı içermektedir:

Kimlerin eli öpülür? Annenin, babanı, büyüklerin elleri öpülür.(BT/ El Nasıl Öpülür?, s. 19).

Emekli adlı hikâyede ise uzun süre çalışıp evine, çocuklarına en iyi şekilde bakan ve emekli olduktan sonra da eşi ve çocukları da bunu unutmayarak kendisine aynı şekilde davranmasından bahsedilmektedir:

“Emek olup da eve geldiği ilk günü karım gürültüyle içeri giren çocuklara bağırdı:

-Kızım yavaş konuşun, babanız emekli oldu artık, bundan sonra başı gürültü götürmez.

Ardından kızım elinde bir yastıkla çıkageldi:

-Şunu arkana koyar mısın babacığım?

-Ama kızım!

-Aaa, itiraz yok babacığım. Şimdiye dek siz bize baktınız, bundan sonra bir size. Dur sana bir de kahve yapayım.” (G/ Emekli, s. 197).

Muzaffer İzgü diğer hikâyelerinde de yaşlılara değer verilmesi gerektiği üzerinde durmuştur:

“Yahu dedim, ne zamandır gitmiyorum o kahveye, şöyle bin otobüse, yaşlısın, nasıl olsa sana otobüste yer veriler, otur pencere yanına, izle sağı solu, o durakta in, var o kahveye, iç çayını, sonra aynı yoldan geri dön gel.” (DHGB/ Hüdaverdi Amca, s. 72).

“Nuri Bey amca top gibi gürlledi:

-Çekil be çekil... Verin bakalım şu kalemi bana. Feda edecekler be çocuğu, göz göre göre feda edecekler... Bunlar da kumandan olacak, çocuğu göz göre göre kurşuna hedef edecekler... Bu söz emekli Hayri Bey'e çok dokundu ama Nuri Bey amcanın yaşına başına saygı duyduğu için alttan aldı.” (DB/ Üniversite Kapısı, s. 115).

“Yarım saat geçti, emekli Yarbey Hayri Bey hâlâ anlatıyordu. Padişah gibi bağırıyordu: “Bre Doğan, bre Doğan...”

Benim ufak oğlanın adı da Doğan'dır. Odadan çıktı geldi dikildi.:

-Buyur bey amca!” (DB/ Üniversite Kapısı, s. 118).

Muzaffer İzgü her zaman değeri doğrudan ve olumlu bir şekilde vermek yerine bazen olumsuz değerler ya da davranışlar üzerinden insanlara değer kazandırmaktadır. Muzaffer İzgü Hüdaverdi Amca adlı hikâyede büyüğe saygının kalmadığını görüp hayal kırıklığına uğrayan kahramanımızdan söz etmektedir:

“Bindim otobüse. Bir genç kızın yanına oturdum. Kızın ağzında bir sakız, çiğniyor çiğniyor, sonra şap diye suratıma dönüp patlatıyor. Şöyle bir ters baktım, belki alınır malınır diye. Yok, evlat yok, saygı maygı kalmamış.

-Kızım dedim, şap şup edip durmasana.

-Ay alışmışım dedeciğim, patlatmadan duramam, demesin mi? .” (DHGB/ Hüdaverdi Amca, s. 73).

Kendini denetleyebilmek değeri.

Bir toplum içinde yaşayan bireyler toplum tarafından belirlenen kurallara uymak ve yasaklananlardan da uzak durmak zorundadır. Birey toplum ilişkisinde önemli bir yere sahip olan kendini denetleyebilme değeri de kendine hâkim olma ve davranışlarını yönetme olarak açıklanabilir. Kendilerine hâkim olamayan bireylerin sergilediği davranışlar pek hoş karşılanmaz ve böyle davranan bireyler toplum tarafından dışlanır. Türk toplumda bir insanın sürekli gülmesi doğru olmaz ve yılışık damgası yer. Muzaffer İzgü de Memurun Mal Bildiri adlı hikâyede bu noktaya değinmiştir:

-Bana bak, şunu unutma ki oğlum, ciddi insan hayatta daima başarıya ulaşır. Yılışık, sırtıkan, çenesi kapanmayan insanlar da daima başarısızlığa uğrarlar. Bir insan, hiç gülmemelidir. Gülen bir insanı çevresi saymaz, gülen bir insanı kimse önemsemez. (BT/ Memurun Mal Bildirimi, s. 38).

Güvenlik değeri ve değer boyutunun içerdiği maddelerle ilgili bulgular.

Schwartz Değer Ölçeği'nde yer verilen Güvenlik (Security) Değeri; "Toplumda var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği" olarak açıklanmıştır. Güvenlik değeri ile ilgili alt değerler ise şunlardır: Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu ve sağlıklı olmak (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61-62).

Güvenlik değerinin ve içerdiği alt değer maddelerinin tanımlayıcı hedefi, toplumun, ilişkilerin, kişinin kendinin güvenliği, uyumu ve tutarlılığıdır. Güvenlik temel birey ve grup gereksinimlerinden türer. Güvenlik birey ve grup güvenliği olarak ikiye ayrılabilir. Bu ayrım güvenliğin, sağlık gibi bireysel bir çıkara mı yoksa ulusal güvenlik gibi kolektif bir çıkara mı hizmet ettiğine bağlıdır (Schwartz, 1992 ve Schwartz, 2009: Akt., Göldağ, 2015).

Schwartz Değer Ölçeği'nde güvenlik değerinin içerdiği değer maddeleri ise şu şekilde açıklanmaktadır:

Ulusal Güvenlik: Ülkemin düşmanlardan korunması,

Toplumsal Düzenin Sürmesini İstemek: Kanun, nizam yaklaşımı,

Temiz Olmak: Düzenli, titiz olmak,

Aile Güvenliği: Sevilenlerin tehlikeden uzak olması,

İyiliğe Karşılık Vermek: Başkasına borçlu kalmaktan kaçınmak,

Bağlılık Duygusu: Başkalarının da beni düşündükleri duygusu,

Sağlıklı Olmak: Fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklardan uzak olmak.

Ulusal güvenlik değeri.

Ulusal güvenliğin tanımı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nda “devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletler arası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve içi tehditlere karşı korunması ve kollanması” (www.mevzuat.gov.tr) şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre devlet ülke bütünlüğünü korumak amacıyla her türlü iç ve dış tehdidi bertaraf etme hakkına sahiptir.

Ülkemiz hem politik hem de jeostratejik manâda çok önemli bir yere sahiptir ve bu durum sonucunda birçok devlet de ülkemiz üzerinde geleceğe dair bazı planlar yapmaktadır. Ülkemiz de tüm bu olumsuzluklara rağmen bölgede lider ülke olma ve her türlü tehdidi bertaraf etme gücüne sahiptir; geçmişte olduğu gibi gelecekte de hiçbir ülke emellerine ulaşamayacaktır. Muzaffer İzgü de bomba ihbarına karşı her türlü tedbiri alarak halkın güvenliğini sağlamaya çalışan polislerden bahsetmektedir:

“-Her dakika patlamaya hazır bir paket efendim.

-Nerde?

-Caddenin ortasında beyefendi, trafiğin en yoğun olduğu caddenin orta yerine konmuş. Mutlaka saatli olmalı.”

-Alo, duyuyor musun beni, derhal trafiği iki yönden kesin, paketi zararsız hale sokacak ekibi göndereceğiz oraya. Şimdi not alalım, paketin büyüklüğü ne kadar?”

-Kiloluk olsa gerek efendim.”

-Kiloluk mu, birkaç aracı havaya uçurduğu gibi çevreye de çok zarar verir, o denli büyük bir bomba. Kimseyi yanına yaklaştırmayın.”

-Yaklaştırmıyoruz beyefendi.” (DB/ Bombayı Yiyen Adam, s. 41).

Temiz olmak değeri.

Temizlik, Türkçe Sözlükte “Temiz olma durumu, arılık, saflık, nezafet” olarak tanımlanmıştır. “Temizlik, insanın bedenini, ruhunu ve çevresini kirleten, ibadetlerin yapılmasına engel olan maddi ve manevi pisliklerden arındırmaya yönelik olan uygulamaları davranış haline getirmek demektir.” (Buhurcu, 2010, s. 2). İnsanın önce kendinden başlayarak bedenini, kıyafetlerini, eşyalarını ve yaşadığı çevreyi temiz tutmalıdır. Temiz olma ya da temizlik sadece maddi anlamda değil manevi anlamda da saflığı, arınmışlığı ifade eder. Bir insanın dışının kirden temizlenmesi bir temizlikse eğer insanın içinin de kötü duygulardan

temizlenmesi manevi arınmışlığı ifade eder. Temizlik değeri ailede kazandırılmalı ve okulda da devam ettirilmesi gereken bir değerdir.

Muzaffer İzgü gecekonduda yaşayan, yeterli imkânlar olmamasına rağmen çocuklarının temizliğine özen gösteren bir anneden bahsetmektedir:

“Ana, tulumbaya dayalı leğeni saçak altına getirdi. Kovaya doldurduğu suyu parmağını sokup ılıştırdıktan sonra:

-Gir leğenin içine, dedi.

Asaf, hoplaya zıplaya yıkanması bittikten sonra tir tir titriyordu:

-Uuuu, dondum ana dondum.

-Dondun ama arındın da. Baksana şu derinin rengine, beyaz oldu.” (G/ Gecekonduda, s. 9-10).

İnsanın dikkat etmesi gereken şeylerden biri de çevre temizliğidir. İnsanlar çevreye çöp atmamalı ve yaşadığı mekânı temiz tutmalıdır. Muzaffer İzgü Ne Pakettir O Paket! adlı hikâyede çevre temizliğine de büyük önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır:

“-Olmaz, dünyada olmaz! Dedim karıma.

-Ama herkes götürüp yola döküyor.

-Hayır, biz yola dökmeyeceğiz.

-Ama şekerim, bir haftadır çöpçülerin geçtiği yok. Kokuştı çöpler.

Olmaz! Uygar bir ülkenin, uygar insanları çöplerini sokağa dökmemelidirler. Niye diyoruz öyleyse herkes kapısının önünü temizlerse, o şehir tertemiz olur diye?” (BT/ Ne Pakettir O Paket!, s. 162).

Bir başka hikâyede ise insanların kiraladıkları evleri nasıl özensiz kullandığı, kirlettiği anlatılmaktadır:

-Affedersiniz tapu dairesini arıyordum da...

Sanki adamın bam teline basmışım gibi:

-Gel Allah'ını seversen, gel içeriye, dedi.

Ben:

-Şey, aman, şimdi falan, diyerek girdim içeriye. Adam ısrar etti:

-Bak kardeşim bak, Allah içi bak, hiç şu apartman dairesine beş yıllık apartman dairesi denir mi? Güya şuraya dolaplarını koydular, şu duvarın haline bak kardeşim, sanki top yemiş

gibi, şuraya soba kurdular. Allah'ını seversen şu tavanın haline bak, kömürcü dükkânı gibi, şuraya bir bayan memur oturttular, şu yan tarafın haline bak , yeşil kalem izleri, kırmızı ruj izleri, sanki yapboz tahtası, kadın tüm boya malzemelerini burada kontrol etmiş. Beş yıl içinde aldığım topu topu yetmiş bin lira kira parası, şu hale bak kardeşim! Allah'ını seversen şu hale bak!“ (BT/ Dama Taşı, s. 144).

Aile güvenliği değeri.

Toplumu oluşturan temel yapı taşlarından biri aile kurumudur. Aile TDK Sözlükte *“evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik”* olarak tanımlanır (2011, s. 57). Aile geçmişten günümüze tarih boyunca önemini koruyan bir toplumsal kurumdur. Çünkü aile içinde oluşan birlik, bütünlük, samimiyet topluma yansımakta ve bunun sonucunda toplumlar ve milletler meydana gelmektedir. *“Bu nedenle aile iynin, doğrunun, güzelin kutsalın fark edilmesi ve ortak bir yaşam süreci içerisinde öğrenilip içselleştirilmesinde en etkili kaynak olarak yerini alır”* (Hökelekli, 2013, s. 289).

Toplumu oluşturan en önemli kurumlardan birisi ailedir. İnsan en başta aile içinde çeşitli bilgi, görgü ve değerlerle donanarak toplumun bir parçası haline gelir. Kemal Demirel (2006, s. 15), aileyi, anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplum birimi olarak tanımlar. Özgüven (2001, s. 1), ise aynı çatı altında yaşayıp, gelirlerini paylaşan; evlilik ve kan bağı ile birbirine bağlı bireylerin oluşturduğu yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurum olarak görür. Aile tipleri ve aileden beklenenler her kültürde farklı olabilmekle beraber her zaman ve her toplumda ailenin bazı temel fonksiyonları vardır. Bunlardan ilki topluma yeni bireyler kazandırmaktır. Aile, çocuklarını kendi hayatını kurtaracak çağa getirinceye kadar yetiştirmek zorundadır (Güngör, 2010, s. 208).

Aile topluma ait değerleri içerisinde barındıran, onları nesilden nesile aktaran bir kurumdur. Çocuk için gerçek hayatın adeta küçük bir modelidir. Çocuklar diğer insanlarla nasıl konuşacağını, onlara nasıl davranacağını, toplumdaki gelenekleri, değer yargılarını aile içerisinde öğrenir. Bu sebeple çocuklara küçük yaşlardan itibaren ailenin önemi kavratılmalıdır. Geleceğin yetişkinleri olan çocukların ileride sağlam bir aile kurabilmesi için aile kurumunun saygınlığına ve gerekliliğine inanması gerekir. (Kumbasar, 2011, s. 95)

İnsanların güzel bir aileye sahip olması onu mutlu kılar, yaşama olan inancını ve güvenini artırır. Kahramanımız bu hikâyede evli olan çalışma arkadaşları tarafından evliliğe yönlendirilir. Arkadaşlarının evlilikle ilgili güzel sözlerinden etkilenen kahramanımız

evlenmeye karar verir. Şekeriiim adlı hikâyede bir aile kurmanın güzelliğine değinilmiş ve insanların yuva kurmalarına yardımcı olunmuştur:

“İşine sürekli geç kalan ve müdüründen azar işiten Erol Bey masasının başına geçip oturdu. Kaç yılın memuru İhsan Bey:

-Gençsin Erol Bey, meslekte ilk yılların. Ama nice gençler var ki görevlerine zamanında gelirler. Kızma sakın, seni evlat bildiğim içi söylüyorum. Hayatını bir düzene koy.

Erol Bey çayından bir yudum alıp sordu:

-Nasıl düzene koyayım ihsan bey?

-Evlen evladım. Evlenince her şeyin düzenli olur, zamanında yatarsın, zamanında kalkarsın, kalktığın zaman kahvaltın hazır olur. Ama sen ne yapıyorsun, gece ikide üçte uyuyorsun, sonra da görevine geç kalıyorsun. Tüm arkadaşları da İhsan Bey'i destekleyince Erol Bey de evlenmeye karar verdi. O günden sonra Erol Bey'e daire arkadaşları harıl harıl kız aradılar.” Sonuç olarak yuva kurmanın ve yuva kurulmasına yardımcı olmanın güzelliğine vurgu yapılmış ve “Yuva yapanın yuvası yapılır.” atasözünden hareketle bekar insanlar çevre tarafından evlenmeye yönlendirilmiştir (DP/ Şekeriiim!, s. 148-149).

Muzaffer İzgü'nün aile kavramını en fazla işlediği kitabı Gecekondu'dur. Bu kitapta birlikte çalışan, her türlü zorluğa göğüs geren ve birbirini gözetip koruyan aile fertlerine yer vermiştir:

“Selahattin evine, avlusuna, baktı. Çamur duvarların görünüşü daha hoştu bugün. Islak duvarlardan çıkan güneşin ilk ışıklarıyla çıkan buharlar yuva kokusunu saçıyordu Selahattin'in burnuna. Gitti, duvarlarını okşadı. Zavallı karıcığı nasıl da çalışmıştı bu duvarları yaparlarken. Eline bir çivi batmıştı ama aldırmamıştı o ve 'evimiz, yuvamız, bizim evimiz' demişti.” (G/ Gecekondu, s. 72).

Hikâyenin devamında kocasının ve çocuklarının kursaklarından bir dilim fazla geçsin diye kendinden vazgeçen Mediha'nın ailesine ne kadar çok önem verdiğini gözler önüne sermektedir.

“İçeriden Mediha'nın çağırdığını duydu:

-Selahattin, ekmeğini yemeyecek misin?

Demek ki kahvaltı hazırды. Ne yapmıştı acaba karısı? Yağ yoktu evde, mercimekte yoktu. Ne pişirmişti? Bir şey koymuştu ki ortaya çağırıyordu. İçeri girdiğinde her çocuğun önünde bir patates vardı. Mediha Selahattin'e:

-Söylenme de geç, şu patatesle şu bir dilimciğı de sen ye.

-Seninki nerede? Diye sordu karısına.

-Ben yedim.

-Yalan baba yalan, yemedi, dedi Ayhan.” (G/ Gecekondur, s, 74).

Hikâyenin sonunda ise ailenin en küçük çocuğu Ayhan’ın hastalanması, Selahattin, Mediha ve diğer aile fertlerinin Ayhan için ellerinde gelen her şeyi yapmaları; ancak Ayhan’ın ölümü ile ailenin büyük bir kedere boğulması anlatılmaktadır:

“Selahattin dışarı çıktı, bulutlara baktı, hiçbir ümit yoktu bulutlardan. Yağmurun dineceğı yoktu. Ellerini göğre kaldırdı:

-Çok bir şey değil Tanrı’m, tek bir sigara ile beş yaşındaki kuzumun sağlığı. Haydi, sigaradan da vazgeçtim; ama Ayhan’ımdan esirgeme şefkatini!” (G/ Gecekondur, s. 117)

“Sevim ağlamaya başladı. Malayı elinden atan Fikret:

-Niye ağlıyorsun?

Sevim hıçkırıklarını önlemeye çalışarak:

-Ya Ayhan görmezse bu eve girdiğimizi?

-O ne biçim söz kız? Bu gecekondu mahallesinde çocuklar bir hastalanmayla ölselerdi o zaman çocuk kalmazdı bu mahallede.” (G/ Gecekondur, s. 139).

İyiliğre karşılık vermek değeri.

İncelenen hikâyelerde iyiliğre karşılık verme değeriini yansıtan şu ifadelere rastlanmıştır:

Muzaffer İzgü’nün bir tiyatro eserinin amatör bir grup tarafından sahnede sergilenmesine izin vermiş; bu iyiliğın altında kalmak istemeyen gençler de ona bir çakmak hediye etmişlerdir:

“Geçenlerde ben eve gelirken, bir baktım, bizim apartmanın kapısının önünde Kolombo kılıklı üç kişi...

-Sizi bekliyorduk, evde arama yapacağız da. Yasak kitap, bildiri şu bu falan...

-Buyurun buyurun, dedim.

Polislerin evi aramaları esnasına eski çakmağım da ortaya çıktı:

-Aaaaa çakmağım, gazlı çakmağım... Amatör bir grup, oyunumu oynamış, üç beş kuruş para kazanmışlardı. Eh bana da biraz bir şeyler vermek gerek, tutmuşlar çocuklar sağ olsunlar, bir gazlı çakmak almışlar. Karımda hatıra olsun diye saklamıştı ama kim bilir nereye? Çok şükür çakmağı da bulmuştuk...” (DP/ Donumdaki Para, s. 25).

“Bir ülkede tüm semerleri aynı usta yaparmış. Yaptığı semer eşeğin sırtına hokka gibi otururmuş. Çünkü semerci, bilimsel çalışmış. Semer dikeceği eşeğin ölçüsünü almadan dünyada semer yapmazmış. Önce eşeğin karın ölçüsünü alır, ardından boyun ölçüsünü alır, en sonda da o eşeğin hangi yükseklikteki semerde rahat edeceğini şipşak bilirmiş. Ve ondan sonra oturur semeri dikmeye başlarmış. Bu bakımdan o ustanın diktiği semerden o güne dek daha hiçbir eşeğin sırtında, ne karnında ne de bacağında yağır oluşmuş. O denli işinin ehli bir usta imiş.

-Yahu, demiş en yaşlı eşek. Aslında biz bu adama çok şeyler borçluyuz. O olmasaydı halimiz dumandı.

En yaşlı eşekle hemen hemen aynı yaşta olan başka bir eşek;

-Arkadaşlar, bir önerim var dilerseniz söyleyeyim. Öyle sanıyorum ki bu semerci ustası, bize sahiplerimizden daha yakın. Derim ki gidelim semerci dükkânının önüne, ustaya teşekkür edelim.”(DB/ Cici Semer, s. 165-166).

“Sağ olsun Necati Bey, odunculuğa başladığı dokuzuncu ayında biz arkadaşlarına borç para da vermeye başlamıştı. Kimin başı sıkışsa Necati Bey’in yanına gidiyordu. Hem de öyle bizim gibi iki yüz üç yüz de değil, bin-bin beş yüz.” (DHGB/ Bakana Bir Odun, s. 156).

“Müfettiş Bey Kerim Efendi’nin getirdiği bütün problemleri çözmüştü. Kâğıtları ve kitabı Kerim Efendi’ye uzattı:

-Tamam, buyurun.

Kerim Efendi ezildi, büzüldü, müfettiş beyin gözüne yalvarır gibi baktı:

-Beyefendi, vallahi şimdi içim rahat etmez. Ben bu kâğıtları müsaade ederseniz sizin odacıyla eve yollayayım, sizinle beraber bir yemek yiyelim.

-Olmaz, dedi müfettiş bey.

-Efendim yalvarırım.

Belki beş dakikadan fazla yalvardı Kerim Efendi. Sonunda müfettiş beyi razı etti.” (BT/ Müfettiş Bey, s. 75-76).

Bağlılık duygusu değeri.

Bağlılık Güncel Türkçe Sözlükte “1. Bağlı olma durumu, mecburiyet 2. Birine karşı sevgi, saygı ve yakınlık duyma ve gösterme, sadakat” olarak tanımlanmıştır. İnsanoğlu doğduğu ilk günden itibaren yaşamını devam ettirmek için mecburi olarak annesine ya da çevresindeki insanlara karşı bağlılık duyar. Hayatın ilerleyen zamanlarında ise bu bağlılık

mecburiyeti aşarak kişinin kendi isteğiyle bir insana, inanca, ideolojiye nesneye duyduğu sevgiden dolayı gönüllü bir bağlılık hâline gelir; ancak bu hem kendisine hem de karşısındaki insana zarar vermeyecek seviyede olmalıdır.

Muzaffer İzgü Forslu Olmak Başka adlı hikâyede Fettah Bey daha önce beraber çalıştıkları eski dostu Hayri Bey’e su sıkıntısı konusunu açmış ve ondan yardım istemiştir:

Fettah Bey, koştu gitti il binasına. Orada eski bir dostu vardı, çok büyük bir memurdu. Girdi odasına, sarıldılar birbirlerine. Eski günlerden konuştular, çünkü Fettah Bey genel müdürken Hayri Bey onun emrinde şube müdürüydü. Fettah Bey kahvesini içtikten sonra sözü su meselesine getirdi;

Eski şube müdürü, genel müdürünün hatırını kıramayacaktı elbette. Şu işlerinde de yetkili bir tanıdığı vardı üstelik (BT/ Forslu Olmak Başka, s. 121-122).

Sağlıklı olmak değeri.

Sağlık kelime anlamı olarak Türkçe Sözlükte “*Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, sıhhat, afiyet*” olarak tanımlanmıştır (2011, s. 2006). Bir insanın önem göstermesi gereken en önemli değer sağlıklı olmaktır. Bir insanın bedensel, zihinsel ve ruhsal aktiviteleri yerine getirmesi için sağlıklı bir bedene sahip olması gerekir. Sağlıklı bir bedene sahip olmak için de bireyler sağlıklı beslemelidir. Bu konuda anne babaların bilinçli davranması; yağlı, tuzlu ve şekerli gıdalardan çocuklarını uzak tutması gerekir. Yetişkin birey de bu doğru beslenme alışkanlığını devam ettirmeli ve alkol, uyuşturucu gibi zararlı maddelerden uzak durmalıdır. Bu sayede fiziksel anlamda kendini iyi hisseden bireyler hem kendilerine hem de çevrelerine faydaları olur. Sonuç olarak birey her açıdan sağlıklı olmalı ki diğer değerleri de uygulayabilsin.

Muzaffer İzgü Şeytanın Telefonu adlı hikâyede toplumun sağlığında büyük görevler üstlenen doktorlardan birinin ilk görev yeri olan kasabada neler yapacağına dair düşüncelerini şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Şöyle çarşının iyi bir yerinde muayenehanemi açacak, hemen onun yanına da bir ecza deposu oturtacaktım. Kendi kendime söz vermiştim, çok sıkışık zamanlarımda bile hastalarımı gelişigüzel muayene etmeyecek, her hastam hakkında fiş tutacaktım. Bu arada hastalarımın hasta psikolojisi içinde bulunduklarını da hiçbir zaman unutmuyacaktım.” (DHGB, Şeytanın Telefonu, s. 101).

Muzaffer İzgü eserlerinde doğrudan ve olumlu yönde değerlere yer vermekle beraber olumsuz değerler üzerinden giderek insanlara olumlu değerler aşılmaya çalışmaktadır. Gezi Hastane adlı hikâyede devlet hastanelerinde yaşanan mağduriyete değinmiştir:

“Yoo!” dediler, üçü birden. “Bugün devlet hastanesine gitsen, bu kadar işi üç günden önce yaptıramazsın. Biz hem seyahat ediyoruz hem de bu arada sağlık kontrollerimizi yaptırmış oluyoruz.” (BT/ Gezici Hastane, s. 133).

Ulusal değerler.

Schwartz Değer Ölçeği Rokeach’ın değer listesi temel alınmak üzere, yazında var olan çeşitli değerlerden yola çıkılarak hazırlanan 56 değerle başlanmış ve aralarında Türkiye’nin de bulunduğu 54 ülkeden büyük çoğunluğu öğretmenler ve üniversite öğrencilerinin oluşturduğu yaklaşık 44,000 kişiden veri toplanmıştır. Bu ölçek hazırlanış ve uygulanış bakımından evrensel bir özellik kazanmıştır; bu nedenle ulusal değerlere yer verilmemiştir. Bu bölümde Schwartz Değer Ölçeğinde yer almayan ancak Türk milletinin ulusal değerlerinden olan misafirperverlik, hasta ziyareti gibi bazı değerlere yer verilmiştir:

Konuksever olmak değeri.

“Aile üyeleri dışında ailenin barındığı meskene, iyi niyetli ve belirli bir süre kalmak için gelen insanlara konuk denir.” (Alkan, 1991, s. 1741). Güncel Türkçe Sözlükte konuksever kavramı “konuklarına iyi davranan, onları iyi ağırlayan ve kendisine konuk gelmesinden hoşlanan, misafirperver” olarak tanımlanmıştır. Türk kültüründe konukseverliğe ne kadar çok önem verildiğini dilimizde yer alan atasözlerine bakarak anlayabilir: “Misafir kismetiyile gelir.” “Misafir on kismetiyile gelir, birini yer dokuzunu bırakır.” “Misafirin gölgesi ağırdır.” vb. Türk kültüründe eve gelen konuğu güler yüzle karşılamak, onu evin on güzel yerinde ağırlamak, ona güzel yemekler ikram etmek, gideceği zaman da biraz daha kalması için ısrar etmek ve onu iyi bir şekilde uğurlamak uygulanması gereken en önemli ritüeller olarak görülürdü. Aynı zamandan konukseverlik bireyler arasında iletişim, sevgi, saygı, cömertlik gibi değerlerin güçlenmesine de katkı sağlar. Günümüzde köyden kente göçün artması, şehirlerin büyümesi, apartman kültürünün her yerden yaygınlaşması gibi durumlar konukseverlik kavramını yavaş yavaş ortadan kaldırmaktadır. Muzaffer İzgü de hikâyelerinde konukseverlik kavramı üzerinde durmuştur:

Gecekondu adlı hikâyede kısıtlı imkânlarla eve gelen konuklarını en iyi şekilde karşılamaya çalışan Mediha ve Selahattin’inden söz edilmektedir:

“Akşam Cafer’le karısı Huriye geldiler. Mediha, onları kapıda karşıladı. Arkasından Selahattin de çıktı kapıya.

-Hoş geldin Cafer Ağa, dediler.

Çocukların yatağını o gün için yere sermişlerdi. Selahattin:

-Allah'ını seversen Cafer Ağa şuraya otur, dedi. (G/ Gecekondu, s. 86).

Muzaffer İzgü Donumdaki Para adlı hikâyede evi arama yapmak için gelen polisler karşı da konukseverliğini göstererek ikramda bulunan kahramanımızdan söz etmektedir:

“Bizim evde öyle yemek şu bu bulunmaz ki. Taze somun almıştım gelirken, banyoda da iki teneke pekmez vardı. Pekmezden döktüm kocaman bir sahanın içine, böldüm taze somunu kocaman kocaman:

-Allah aşına buyurun, dedim.” (DP/ Donumdaki Para, s. 25).

Kurbanımı Arıyorum adlı hikâyede kurbanlarını kesmeye giden kahramanımızı ev sahiplerinin nasıl karşıladığı şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“-Faruk Bey gönderdi beni, kurbanınızı keseceğim.

Yaşlı adam yol gösterdi:

-Haa, buyurun buyurun, hoş geldiniz efendim.

Konuk odasına girmişlerdi. Seyit Bey:

-Efendim önce bir kahve?” (BT/ Kurbanımı Arıyorum, s. 90).

Hasta ziyareti değeri

Toplumumuzun sahip olduğu ön önemi değerlerden biri de hasta ziyaretidir. Hasta yakınlarını bu zor zamanlarında yalnız bırakmamak, onlara destek olmak için onları ziyaret etmeliyiz. Böyle sıkıntılı bir zamanda onarın yanında olmak, dertlerini paylaşmak onlara fiziksel bir fayda vermemekle beraber onları psikolojik bunalımlardan ve yalnızlıklardan kurtarabilir. Geçmişte hasta ziyareti yapılır ve hal hatır sorularak gönüller alınırdı. Küreselleşen dünya ile birlikte özellikle şehirlerde insanların sürekli bir çalışma ve yoğunluk içinde olması bu değeri ortadan kaldırmaktadır. Muzaffer İzgü de kaybolmaya yüz tutan değerlerimizden olan hasta ziyareti hikâyelerinde yer vermiştir:

“Yağmur dinmişti. Havanın kokusunda bir hoşluk, rüzgârın sesinde kış vardı. Huriye elinde bir kâse çorbayla Ayhan'ı yoklamaya geldi. Uğraştılar, didindiler bir lokma yediremediler. Mediha dertli dertli söylenmeye başlayınca Huriye onu teselli etmeye çalıştı:

-Çocuk güle benzer, bugün solar, yarın açar. Görürsün bak, iki güne bir şeyciği kalmaz. Hele hap yutup iğne yedikten sonra.” (G/ Gecekondu, s. 134).

Komşuları Huriye bacı ne yapacaklarını şaşırmış Selahattin, Mediha ve Sevim'e bu zor zamanlarında destek olup onları sakinleştirmeye çalışmıştır:

“Selahattin’le Fikret konuşurken Sevim koşa koşa yanlarına geldi:

-Ayhan ağırlaştı baba.

Selahattin kendi avlularına koşup geçince iki sevgili bir süre sessiz güneşin son kalıntılarına baktılar. Mediha’nın canhıraş sesi duyuldu. Selahattin telaşla evden çıkarken Sevim içeri girdi. Mediha ve Sevim Ayhan’ın başında dizlerine vura vura ağlıyorlardı. Fikret şaşırmıştı, ne yapacağını bilmiyordu. Koştı, annesini çağırdı. Huriye içeri girer girmez Mediha’yı kollarından yakaladı:

-Ne yapıyorsun Mediha bacı? Kendine gel biraz. Baksana bir şeyi yok çocuğun. Soluk alıyor.” (G/ Gecekondu, s. 144).

Komşuluk hakkı değeri.

Komşuluk Türk kültürünün en önemli değerlerinden biridir ve atasözlerimiz de bunun en önemli kanıtıdır: “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.” “Ev alma komşu al” “Komşuda pişer, bize de düşer.” vb. Doğduğumuz andan itibaren ailemizden sonra yakın olduğumuz ikinci sosyal çevremiz komşularımızdır ve bu değerimiz kasaba ve köylerimizde hâlâ devam etmektedir. Komşularımız iyi günlerimizde mutluluk ve sevincimizi paylaşan; kötü günlerimizde de sıkıntılarımıza ortak olan kişilerdir. Muzaffer İzgü de özellikle Gecekondu kitabında bu değer üzerinde durmaktadır:

“Huriye kocasının kolundan çekiyor, Cafer Ağa da nutuk atmaya devam ediyordu. Cafer Ağa nutuk çekerken Sevim ve Mediha da onu dinliyorlardı. Onlara seslendi:

-Haydi, Mediha bacı, siz de buyurun sarımsaklı köfte ziyafetine.

Mediha:

-Sağ olun biz yedik.

-Öyleyse çocukları yollayın.”(G/ Gecekondu, s. 11).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sonuç ve Tartışma

Değerler, “bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ve inançları” (Kızılcıkel ve Erjem, 1992: Akt., Barış ve Ece, 2015, s. 344) olduğuna göre bunların günümüz koşullarıyla yeniden harmanlanıp gelecek kuşaklara aktarılması gerekir ve bu aşamada edebî eserler devreye girmelidir. Kavcar’ın da ifade ettiği gibi “*edebiyat ile eğitim, insanla insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilgili iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitiminde konusu insandır*” (1999, s. 2).

Çalışmanın nitel boyutunda; Türk edebiyatının başarılı simalarından Muzaffer İzgü’nün 1970-80 yılları arasında kaleme aldığı yedi öykü kitabı, Schwartz’ın Değer Ölçeği’nde listelenen 10 temel değer ve 57 alt değerlere göre incelenmiştir. İnceleme sırasında incelenen eserlerinde yer alan değer ifade eden bölümler tespit edilmiştir.

Öykülerde yer alan değerlerin bir kısmının Türkçe eğitiminde değer aktarımı için yeterli olduğu görülürken bazı değerlerin yeterince işlenmediği tespit edilmiştir. Türkçe dersinde edebî eserler yoluyla değer eğitimi yapılabileceği, ancak öğretmenlerin seçilecek kitaplar hususunda öğrenciye rehber olması gerektiği anlaşılmıştır.

Öykülerin hepsinde değerlere rastlanılmıştır. Değer çeşitliliği bakımından *Gecekondu*, *Bando Takımı* ve *Deliye Her Gün Bayram* adlı öykülerin ön plana çıktığı görülürken değerler bakımında en zayıf öykülerin ise *Sen Kim Hovardalık Kim* ve *Her Eve Bir Karakol* adlı öykülerin olduğu görülmüştür.

Schwartz Değer Ölçeği’nde 10 ana değer ve bunlarla ilgili 57 alt değer listelenmektedir. İncelenen öykülerde 10 ana değerden hepsinin en az bir alt değerini ifade eden bulgulara rastlanmıştır. Bunlar; *güç*, *başarı*, *uyarılma*, *özyönelim*, *evrenselcilik*, *iyilikseverlik*, *gelenekselcilik*, *uyum* ve *güvenlik*’tir. Eserlerde yalnızca *hazcılık* değerinin alt değerlerini ifade eden bulgulardan sadece hayattan tat alma değerine sadece bir hikâyede rastlanmıştır.

İncelenen öykülerde, 10 ana değeri ve bunlarla ilgili toplamda 44 alt değer boyutunu yansıtan ifadelerin yer aldığı tespit edilmiştir. 13 alt değer boyutu ile ilgili değer ifadesine

rastlanmamıştır Bunlar: Zevk, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak, eşitlik, güzelliklerle dolu bir dünya değeri, dünyada barış istemek, iç huzur, bağışlayıcı olmak, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, ılımlı olmak, dünyevi işlerden el ayak çekmek, toplumsal düzenin sürmesini istemek değerleridir. Tespit edilen değerler ve değer boyutlarıyla ilgili maddeler aşağıdaki gibidir:

Güç değeri: İncelenen öykülerde, güç değerinin tüm alt değer boyutları ile ilgili ifadeler tespit edilmiştir. Bunlar; sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümünü koruyabilmek, sosyal saygınlık değerlerinden oluşmaktadır. Güç değerinin en çok işlendiği eserler Bando Takımı adlı öykü kitaplarında yer alan Forslu Olmak Başka ve Üniversite Kapısı adlı öykücüklerdir.

Başarı değeri: İncelenen öykülerde, başarı değerinin tüm alt değer boyutları ile ilgili ifadeler tespit edilmiştir. Bunlar; başarılı olmak, yetkin / muktedir olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak değerlerinden oluşmaktadır. Kendisi de uzun yıllar memurluk yapmış olan Muzaffer İzgü, başarı değerinin alt başlığı olan yetkin olma değerine alanında çok fazla bilgi sahip olan memurlar üzerinden değinmektedir. Aynı zamanda alegorik bir öykü olan Cici Semer adlı eserde yine yetkin olmak değerine yer vermektedir.

Hazcılık değeri: İncelenen öykülerde, hazcılık değerinin yalnızca hayattan tat almak alt değeri ile ilgili bulgulara rastlanmıştır.

Uyarılma değeri: İncelenen öykülerde, uyarılma değerinin tüm alt boyutları ile ilgili ifadeler rastlanmıştır. Bunlar; cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak değerlerinden oluşmaktadır. Muzaffer İzgü özellikle Donumdaki Para ve Deliye Her Gün Bayram adlı eserlerinde uyarılma değerinin alt boyutlarını daha sık işlemiştir.

Özyönelim değeri: İncelenen öykülerde, özyönelim değerinin 6 alt değer boyutundan 5'iyile ilgili bulgular tespit edilmiştir. Bunlar; merak duyabilmek, özgürlük, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak değerlerinden oluşmaktadır; ancak kendisine saygısı olmak değeri ile ilgili bir bulguya rastlanmamıştır. Muzaffer İzgü kendi hayatında olduğu gibi yazdığı eserlerde de kahramanlar kendi amaçlarını seçebilen bağımsız karakterler olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Evrenselcilik değeri: İncelenen öykülerde, evrenselcilik değerinin 9 alt değer boyutundan 5'iyile ilgili bulgular tespit edilmiştir. Bunlar; açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, dünyada barış istemek ve çevreyi korumak değerlerinden oluşmaktadır.

İyilikseverlik değeri: İncelenen öykülerde, iyilikseverlik değerinin 9 alt değer boyutlarından 6'sıyla ilgili bulgular tespit edilmiştir. Bunlar; yardımsever olmak, dürüst olmak,

sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek dostluk, olgun sevgi değerlerinden oluşmaktadır. Muzaffer İzgü'nün eserlerinde en fazla aktarılan değer tipi iyilikseverliktir. Özellikle Deliye Her Gün Bayram adlı eserde gündelik yaşam içerisinde köyden şehre inen ve ne yapacağını bilemeyip türlü sorunlar yaşayan kişilere oradan geçen vatandaşların ettiği yardımlardan bahsedilmektedir. Gecekondu adlı eserde ise birbirlerinden ve tek odalı gecekondularından başka hiçbir şeyleri olmayan altı kişilik bir ailedeki kahramanların birbirleri için yaptıkları fedakârlıklar ve gerçek sevgi alt değer boyutu etkileyici bir üslupla anlatılmaktadır.

Gelenekselcilik değeri: İncelenen öykülerde, gelenekselcilik değerinin 6 alt değer boyutundan 4'üyle ilgili bulgular tespit edilmiştir. Bunlar; alçakgönüllü olmak, dindar olmak, kendine düşen hayatı kabullenmek ve geleneklere saygılı olmaktır. Muzaffer İzgü gelenekselcilik değerinin alt başlığı olan kendine düşen hayatı kabullenme değerine daha çok yer vermektedir. Özellikle Gecekondu adlı eserde fakirlik içinde yaşam süren Selahattin yaşanan bu duruma isyan ederken eşi Mediha, komşusu Cafer Ağa bunu kabullenmesini ve sabırlı olmasını salık vermektedir.

Uyum değeri: İncelenen öykülerde, uyum değerinin tüm alt değer boyutları ile ilgili ifadeler tespit edilmiştir. Bunlar; kibar olmak, itaatkâr olmak, ana babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmektir. Muzaffer İzgü'nün hikâyelerinde en çok öne çıkan değerlerden biri itaatkâr olmaktır. Kendisi de bir memur olan ve uzun süre öğretmenlik yapan Muzaffer İzgü hikâyelerde verilen emre itaat eden memurlara sıkça yer vermiştir.

Güvenlik değeri: İncelenen öykülerde, güvenlik değerinin 7 alt değer boyutundan 6'sıyla ilgili bulgular tespit edilmiştir. Bunlar; ulusal güvenlik, temiz olmak, aile güvenliği ve iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu ve sağlıklı olmaktır. Muzaffer İzgü aile kavramını ve aile güvenliğini en güzel Gecekondu adlı eserde ele almakta; birlikte o gecekonduyu kuran, her türlü zorluğa birlikte göğüs geren ve birbirini gözetip koruyan aile fertlerine yer vermektedir.

Öneriler

Araştırmanın sonucundan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Okullarda değerlerle ilgili çalışmaların daha kapsamlı olması için müfredata değerler eğitimi dersi eklenmelidir. Bu derslerde öğrencilerin okudukları kitaplara dair tartışmalar düzenlenmeli, öğrencinin hangi değerleri kazandığı, değerlerin neden gerekli olduğu sorgulanmalıdır.
- Türkçe Öğretim Programı'nda değerler eğitimi alanında bir belirsizlik bulunmaktadır. Bu nedenle sınıf düzeyine uygun olarak değerler belirlenmeli ve hangi sınıfta hangi değerlerin kazandırılacağına dair bir program hazırlanmalıdır.

- Günümüzde bireyin beden, zih ve kalben geliştirilebilmesi; her açıdan sağlıklı bireylerin topluma kazandırılması için çocukların ilk mezun oldukları toplumsal kurum olan aileye, okulda ise öğretmenlere ve idarecilere çok büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle anne babalar ve öğretmenler kitap okuma ve değer kazanımında rol model olmalıdır.
- Değer aktarımında doğru eserlerin seçilmesi çok önemlidir. Bu nedenle doğru eserin seçimi konusunda aileler ve öğretmenler bilinçlendirilmeli ve çocuklara rehberlik edilmelidir. Öğretmenlerin öğrencilere bu konuda rehberlik edebilmesi için değerler eğitimi konusunda eğitim almaları gerekir. Bu amaçla öğretmen adayları henüz lisans düzeyinde iken eğitim fakültelerinde değerler eğitimine dair dersler okutulmalıdır. Görevde olan öğretmenlere ise hizmet içi kurslar verilerek bu konudaki eksiklikleri giderilmelidir.
- Öğretmenler aile ile işbirliği yaparak tavsiye edilen kitapların okunmasını sağlamalı, kitaplarla ilgili sürekli geri bildirim almalıdır.
- Öğretmenlerin yanı sıra aileler de günün belli bölümlerinde kitap okuyarak çocuklarına örnek olmalı, okunan kitaplardaki değerler çocuklarla birlikte değerlendirilmelidir.
- Çocuk ve gençlere yönelik eserler veren yazarlar eserlerini kaleme alırken toplumun değerlerini göz önünde bulundurmalı; okuyucuyu içki, sigara gibi kötü alışkanlıklara yönlendirecek durumlar özendirilmemelidir.
- Bir edebi eserin bütün değerler açısından yeterli olmayacağı göz önünde bulundurulmalı, öğrenciler değerler bakımından zengin farklı eserlerle tanıştırılarak her değerle aynı oranda karşılaşması sağlanmalıdır.
- Değerler aktarımında toplumsal değerlerin yanında evrensel değerlerin de olduğu unutulmamalı ve bu nedenle de evrensel değerlerin toplumun kültürel özellikleri dikkate alınarak yorumlandığı eserlere yer verilmelidir.
- Muzaffer İzgü'nün öyküleri ortaokul düzeyinde 7. ve 8. sınıflar ile lise düzeyinde gençlerimizin okuyabileceği değer bakımından zengin; hem güldüren hem de düşündüren kitaplardır. Türkçe Ders Kitabı'nda Muzaffer İzgü'nün Bando Takımı adlı eserine yer verilmiştir; ancak bu sayı artırılmalıdır. Aynı zamanda sınıf kitaplığında ve okul kütüphanelerinde çocukların ve gençlerin faydalanmaları için Muzaffer İzgü'nün öykülerine yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. Kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 190366)
- Akfırat, F. Ö. (2004). *Yaratıcı dramının işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 141444).
- Akoğuz, H. Ö. (2002). *İletişim becerilerinin geliştirilmesinde yaratıcı dramının etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Akyüz, H. (1991). *Eğitim sosyolojisinin temel kavram ve alanları üzerine bir araştırma*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Akyüz, M. (2014). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No.381785)
- Albayrak, F. (2017). *Köktürk ve Uygur dönemi eserlerindeki değerler ve bu değerlere ilişkin öğretmen adaylarının görüşler* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 495320)
- Alpöge, G. (2011). *Okul öncesinde değerler eğitimi*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Aral, D. (2008). *Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 215650)
- Arık, Ş. (2001). *Cumhuriyete kadarki Türk romanında değerler çatışması* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No.111982)
- Avcı, E. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin karakter eğitimine dair öz-yeterliliklerinin incelenmesi* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 298407)
- Aydın, M. Z. (2010). *Okulda çalışan herkesin görevi olarak değerler eğitimi*. <http://public.cumhuriyet.edu.tr/maydin/2010-22.doc> (26.05.2018)
- Aydın, M. Z., & Akyol Gürler, Ş. (2014). *Okulda değerler eğitimi yöntemler etkinlikler kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik kavram analizleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bağcı, C., & Elbir B. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi, *Turkish Studies*, 8(1), 1321-1333.
- Balcı, A., & Yanpar Yelken, İ. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Başçı, Z. (2007). *İlköğretimde sınıf öğretmenlerinin fiziksel cezaya ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum örneği)* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 211187)
- Baytar, Ç. (2005, Ekim). *Muzaffer İzgü'nün çocuklara yönelik kitaplarında güldürürken düşündürme*. A. Gültekin (Ed.), “Küçük Dev Adam” Çocuk ve Gençlik Yazınında Muzaffer İzgü Sempozyumu içinde (s.). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem.

- Büyüköztürk, Ş. vd. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (11. Basım). Ankara: Pegem Yayınevi.
- Çalışkan, İ.(2005, Ekim). Muzaffer İzgü'nün Zıkkımın Kökü adlı romanındaki iletilerin incelenmesi. A. Gültekin (Ed.), "Küçük Dev Adam" Çocuk ve Gençlik Yazınında Muzaffer İzgü Sempozyumu içinde (s. 243-250). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Çapoğlu, E. (2014). *Ortaokul 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No.363442)
- Çelik, Ö. (2016). *Disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılması* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 429440)
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleşmesine ilişkin bir durum çalışması* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 258126)
- Çiftçi, N.(2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77).
- Demirel, Ö. & Yağcı, E. (2008). *Anadolu öğretmen liseleri için öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: MEB.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği eğitiminin sınanması* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 87087)
- Dilmaç, B. (2007). *Bir gurup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 211415)
- Dilmaç, B., & Ulusoy, K. (2015). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi
- Doğan, B. (2012). *Örgüt kültürü*. İstanbul: Beta.
- Doğan, İ. (2008). *Sosyoloji: Kavramlar ve sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi
- Doğanay, A. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dumanlı Kadızade, E. (2004). Halit Ziya Uşaklıgil'in romanları ve izleksel açısından incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 146417)
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazanılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler eğitimi bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanları* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 419315)
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Erden, M. ve Kılavuz, M. A. (2016). *Eğitim psikolojisi gelişim- öğrenme- öğretme*. Ankara: Arkadaş.
- Göldağ, B. (2015). *Ortaöğretim kurumlarında okul kültürü yoluyla değerler eğitimi (Malatya ili örneği)* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 384748)

- Gündüz, M & Başpınar, Z. & Büyükkarcı, A. (2017). 2000-2015 yılları arasında değer eğitimi üzerine yapılan doktora tezlerinin içerik analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Fakültesi Dergisi*, 31, 705-718.
- Güneş, A. (2016). Avrupa Birliği'nin temel değerleri üzerine. *TBB Dergisi*, 125, 307-340.
- Güngör, E. (1998). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Gürses, İ & Kılavuz, M. A. (2016). Kuşakların ahlaki değerleri birlikte öğrenmesi: Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı açısından bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 97-117.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe dersinde değerlerin kullanımı*. Konya: Palet.
- Güven, A. Z. (2014). Gülistan ve bostan adlı eserlerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/6 Spring, 505-517.
- Hançerlioğlu, O. (1989). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul, Remzi Kitapevi.
- Hökelekli, H. (2013). *Değerler psikolojisi ve eğitimi ailede okulda toplumda*. İstanbul: Timaş.
- İçözü, N. (2006). Anneannemin akıl almaz maceraları ve yaşamımızda unutulmuş değerler. A. Gültekin (Ed.), "Küçük Dev Adam" Çocuk ve Gençlik Yazınında Muzaffer İzgü Sempozyumu içinde (s. 233- 242). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- İşcan, C. D. & Demir, K. (2009). Vatandaşlık eğitiminde değerler ve değerler eğitimi. G. Tüzün (Ed.), I. Uluslararası AB. Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde (s. 123-132). Uşak: Uşak Üniversitesi.
- İzgü, M. (2004). *Her eve bir karakol*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İzgü, M. (2004). *Sen Kim Hovardalık Kim?* Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İzgü, M. (2009). *Zıkkımın kökü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İzgü, M. (2010). *Gecekondulu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İzgü, M. (2011). *Bando takımı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İzgü, M. (2012). *Dayak birincisi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İzgü, M. (2012). *Deliye her gün bayram*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İzgü, M. (2014). *Donumdaki para*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kansu, I. (2002). *Çocukluğa yolculuk (öyküsel röportajlar)*. Ankara: Bilgi.
- Kaplan, M. (2015). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karalar, R. & Kiracı, H. (2010). Bireysel değerlerin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik öğretmenler üzerinde bir araştırma. *İşletme Araştırma Dergisi*, 2(2), 79-106.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Ergin.
- Kaymakcan, R. & Meydan, H. (2010). Demokratik vatandaşlık ve din öğretimi: yeni yaklaşımlar ve Türkiye'de dkab dersleri bağlamında bir değerlendirme. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), s. 29-55).
- Kaymakcan, R. & Meydan, H. (2016). *Ahlak değerler ve eğitimi*. DEM Yayınları.

- Kenan, S. (2009). Modern eğitimde kaybolan nokta: değerler eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri/ Education Sciences: Theory & Practice*, 9(1), s. 279-295.
- Keskinoğlu, M. Ş. (2008). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerine yönelik uygulanan Mesnevi temelli değerler eğitimi programının ahlaki olgunluk ve saldırganlık eğilimine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 226235)
- Köksal, A. (2003). *Dil ile ekin*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Köktürk, M. (2006). *Kültür bilimi yazıları*. Ankara: Hece.
- Köse, S. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Anneannemin Akıl Almaz Maceraları serisindeki eğitsel değerler* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 288261)
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Kayıt No. 300398)
- Kurudayıoğlu, M. & Çakıcı, E. (2013). Türk Edebiyatı dersinin öğretiminde değerler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 41-57.
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değerler yönelimi ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 15(45), 59-76.
- Küçük, S. (2006). Muzaffer İzgü'nün gençlik romanlarında genç tip. A. Gültekin (Ed.), "Küçük Dev Adam" Çocuk ve Gençlik Yazınında Muzaffer İzgü Sempozyumu içinde (s. 75-89). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- MEB, (1992). *İlköğretim Kurumlar Yönetmeliği*.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan, çev. ed.). Ankara: Nobel.
- Merter, F. (2014, Haziran). Okulda ve sınıfta örtük program aracılığıyla değerler eğitimi. Uluslararası İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumunda sunulan bildirisi içinde (s. 561-576). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Ocak, G. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özaslan, P. (2012) *Muzaffer İzgü'nün çocuklara yönelik hikâye ve romanlarındaki eğitsel iletiler* (Yüksek lisan tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 322255)
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özensel, E. (2004). *Türk gençliğinin değerleri: lise gençleri üzerine bir araştırma* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 148213)
- Özgüven., İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PdremYayınları.
- Özgüven., İ. E. (2004). *Psikolojik testler*. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Öztürk Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programını 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 279111)
- Öztürk, M. (2005). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. İstanbul: Lisans.
- Saltık, E. (2006). Muzaffer İzgü'nün "Yıl Sıfır Darbe Hazır" adlı eserinde tavır takınan varlık olarak "insan". A. Gültekin (Ed.), "Küçük Dev Adam" Çocuk ve Gençlik Yazınında Muzaffer İzgü Sempozyumu içinde (s. 90- 100). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek “Okul Yaşam Kalitesi” ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 206423)
- Semerci, M. (2006). Muzaffer İzgü’nün öykülerinde toplumsal eleştiri. A. Gültekin (Ed.), “Küçük Dev Adam” Çocuk ve Gençlik Yazınında Muzaffer İzgü Sempozyumu içinde (s. 284). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Sılay, N. (2010). *Yükseköğretimde karakter eğitiminin incelenmesi* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 261976)
- Sivri, M. ve Orhan. Z. (2006). Gerçek bir yaşam öyküsü “Zıkkımın Kökü” ve Muzaffer karakteri. A. Gültekin (Ed.) “Küçük Dev Adam” Çocuk ve Gençlik Yazınında Muzaffer İzgü Sempozyumu içinde (s. 330-341). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler eğitimi üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 207088)
- Şener, H. (2013). Hayriyye-i Nâbi’de Aktarılan Değerler, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, Winter, 2501-2524.
- Tanıt, T. (2007). *Eğitim yöneticilerinin değer tercihleri ile yaratıcılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No.211336)
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Bilim.
- Tezcan, M. (1997). *Türk kişiliği ve kültür- kişilik ilişkisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tezcan, M. (2003). Gizli Müfredat: Eğitim Sosyolojisi Açısından Bir Kavram Çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri*, 1, (1), 53-59.
- Tulgay, B. (1997). *Yaratıcı drama eğitimi alan ve almayan ergenlerin yaratıcılıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 582216)
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdad.
- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 207042)
- Urban, H. (2007). *Hayat dersleri* (G. Şen, çev.). Altın Kitaplar: İstanbul
- Uyguner, M. (2005). *Muzaffer İzgü- yaşamı, sanatı ve yapıtlarından seçmeler*. Ankara: Bilgi.
- Ülken, Z. H. (2016). *Bilgi ve değer*. İstanbul: Doğubatı.
- www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: Şubat 2018).
- Yaman, H., Taflan, S. & Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitim yönetiminde değerler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi* (Doktora tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 278406)

Yücel, H. A. (1956). *İyi vatandaş iyi insan*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Zavalsız, Y. S. (2014). *Değerler eğitimi*. İstanbul: Ensar Neşriyat.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Canan SIRAKAYA

Eğitim Bilgileri

Lisans: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi/ Öğretmenliği- 2012.

Yüksek Lisans: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi- 2018.

İş Deneyimi

MEB: Türkçe Öğretmeni

İletişim

E- Posta Adresi: sirakayacanan50@gmail.com

